Ryska rikets grundläggning genom Skandinaverna

Förord till den elektroniska utgåvan

Det finns inga egentliga kapitel inom verket, men det är rubriker på de flesta sidor:

FÖRORD.

Det arbete, som härmed öfverlämnas i den svenska allmänhetens händer, utkom först 1877 på engelska språket, utgörande en något utvidgad bearbetning af föreläsningar, som författaren på kallelse af ett engelskt sällskap år 1876 höll i Oxford (The Relations between Ancient Russia and Scandinavia and the Origin of the Russian State, Three Lectures by Dr Vilhelm Thomsen, Oxford and London 1877). Arbetet vann ett väl berättigadt erkännande och utgafs inom kort äfven på tyska med åtskilliga tillägg och förbättringar af författaren (Der Ursprung des Russischen Staates. Gotha 1879). Då frågan om de gamle ryssarnas härstamning från Skandinavien i främsta rummet synes ega intresse för svenskarna, blef en svensk upplaga af Dr Thomsens arbete påtänkt redan 1879; men denna plan har först nu kunnat realiseras. — Hvad den svenska upplagan beträffar, så sluter den sig närmast

till den tyska; de förändringar, som af författaren blifvit vidtagna, bestå hufvudsakligen däri, att föreläsningsformen blifvit öfvergifven samt i sammanhang därmed några omflyttningar blifvit företagna i den första tredjedelen af arbetet; för denna del är öfversättningen verkstäld från en af författaren gjord bearbetning på danska språket. Därjämte har författaren begagnat de nya källor och bidrag till frågans lösning, som framkommit efter 1879. Det vigtigaste af dessa är det som läses sid. 48 f. En del af frågan är jämförelsevis kort behandlad i Dr Thomsens arbete; det är de arkeologiska förhållandena. Då emellertid den arkeologiska forskningen lämnat

ganska vigtiga och intressanta bidrag till lösningen af spörsmålet, har Riksantikvarien H. Hildebrand, enligt en öfverenskommelse, som träffades redan då arbetets utgifvande på svenska först blef påtänkt, redogjort för dessa förhållanden i en särskild uppsats, som är här nedan upptagen såsom Tillägg II.

*

Så långt som historiens vittnesbörd gå tillbaka, har det nuvarande europeiska Ryssland, eller åtminstone större delen däraf, hufvudsakligen varit bebodt af samma folkstammar, som ännu utgöra hufvudmassan af befolkningen, nämligen dels slaviska, dels finska och tatariska stammar. Men förhållandet mellan dessa olika nationaliteter inbördes var fordom ett helt annat än i våra dagar. Ty den ofantliga öfvervigt i numeriskt och politiskt hänseende, som det slaviska elementet vunnit öfver de andra, är resultatet af en jämförelsevis sen tids utveckling, och äran af att hafva grundlagt den ryska staten tillkommer icke en gång någon af de nämnda stammarna.

Vi vilja i korthet kasta en blick tillbaka på slavernas älsta historia i Ryssland och på detta lands etnografi under den period, då vi första gången träffa namnet Ryssland.

Slaverna äro en gren af den stora folkfamilj, som vi benämna den ariska eller indo-germanska och som sedan urminnes tid har bebott största delen af Europa. Det kan icke vara tvifvel underkastadt, att slaverna hafva lefvat i vår verldsdel lika länge som de andra till denna familj hörande folken. Men om man bortser från deras närmaste stamfränder och grannar, litauerna och letterna, faller historiens ljus icke så sent öfver någon af de ariska stammarna som öfver slaverna. Deras boningsplatser voro så långt aflägsna från den gamla kulturens brännpunkter, att grekerna och romarna svårligen kunde komma i omedelbar beröring med dem, och äfven i sina grannfolks angelägenheter lära de föga hafva inblandat sig. Detta är grunden därtill, att slaverna så sent framträda på historiens skådeplats.

Först då romarna hade utsträkt sitt herravälde till Germanien, blefvo de genom germanerna bekanta med slavernas tillvaro, och det är då som vi börja finna slaverna omtalade af klassiska författare. Den förste latinske författare, som tydligt hänsyftar på slaverna, är den äldre Plinius († 79 e. Kr.), hvilken uttrycker sig mycket försigtigt sålunda: »Några berätta att landen på andra sidan Weichsel äro bebodda af sarmaterna, *venederna*» o. s. v. (Hist. nat. IV, 14, 97). Något senare finna vi åter *veneterna* (Veneti) omtalade af den romerske historieskrifvaren Tacitus i hans beskrifning öfver Germanien (kap. 46). Han anser det tvifvelaktigt, om detta folk bör räknas till germanerna eller icke, men är emellertid böjd för att antaga det förra, emedan de i lefnadssätt så mycket likna germanerna. Efter den tiden förekommer slavernas namn något oftare i historiska och geografiska arbeten.

Det namn, under hvilket slaverna uppträda i gamla tidens literatur, är i allmänhet *Venedi* eller *Veneti* (*Venadi*, *Vinidæ*, *Ουενεδαι*). Detta namn var icke, åtminstone icke i någon omedelbart motsvarande form, kändt af slaverna själfva, om man också icke kan förneka möjligheten däraf, att det kan hafva sin rot i namnet på någon enskild slavisk stam. Däremot är det det namn, hvarmed germanska stammar från början hafva betecknat dessa sina östliga grannar, och den omständigheten, att de äldre romerska (och grekiska) författarna använda just denna benämning, visar tydligt, att det endast var i andra hand, genom germanerna, som sydländingarna fingo den första kännedomen om slaverna. Det är bekant, att man i Norden med namnet *Vender* (på fornnordiska *Vindr*) betecknade slaverna längs Östersjöns södra kust, och i samma betydelse träffa vi den angelsaxiska formen af detta namn, *Winedas* och *Weonodas*, i konung Alfreds Orosius [1]. Talen hänvisa till noterna i slutet af arbetet.

Den forntyska formen af detta samma

namn var *Winedâ*, och ännu i dag brukas det i tyskan dels i formen *Vender* (*Wenden*) som beteckning för slaverna i Lausitz, den enda kvarlefvan af en slavisk befolkning, som tidigare var utbredd öfver en stor del af norra och mellersta Tyskland, dels i formen *Vinder* (*Winden*), som användes om slovenerna i Kärnthen, Krain och Steiermark. Också de längs Östersjöns och Bottniska vikens kuster boende finska folken hafva i en aflägsen forntid lånat detta namn af nordborna eller goterna och bruka det ännu om Ryssland, som på finska kallas *Venäjä*, *Venää* eller *Venät* (egentl. *Venädä*), på estiska Wene. Om slaverna själfva på den tiden egde något gemensamt namn för hela sin stam och hvilket detta var, veta vi icke med säkerhet. I själfva verket träffa vi endast särskilda namn för de talrika småstammar, i hvilka slaverna sedan urminnes tid voro delade, och själfva namnet *slaver*, eller, såsom den inhemska slaviska formen ljuder, *slovêne*, förekommer i de historiska källorna endast såsom ett namn, hvarmed särskilda, långt från hvarandra boende stammar benämnde sig själfva. Om än denna omständighet synes häntyda därpå, att detta namn tidigare haft en allmännare betydelse, så har likväl dess användning såsom gemensam benämning för hela den slaviska folkgruppen ingalunda omedelbart fortplantat sig från en aflägsen forntid, utan har närmast sin orsak i den betydelsefulla roll, som en af de sålunda benämnda stammarna kom att spela i slavernas kulturlif.[2]

De älsta källor, som omtala slaverna eller venderna, förlägga enstämmigt deras boningsplatser till trakten af Weichsel. Från denna flod, som helt visst i väster begränsade det af dem bebodda området, utbredde de sig mot öster till Dnjepr, måhända något på andra sidan om denna flod. Karpaterna och deras förgreningar utgjorde gränsen i söder. I norr nådde de ingenstädes till hafvet och hade sannolikt ännu icke öfvergått floden Düna.

I dessa aflägsna, af vidsträkta skogar och träsk

uppfylda trakter synas slaverna ännu under de första århundradena af vår tideräkning hafva lefvat i fred och ro, delade i en mängd små stammar, hvilka skötte hvar och en sina angelägenheter, utan att oroa sina grannar, så snart de icke själfva blefvo förorättade, och nästan utan att röna något inflytande af de händelser, som på den tiden skakade större delen af det öfriga Europa. Historien lämnar oss åtminstone icke några underrättelser, som berättiga oss att antaga, att slaverna hafva tagit del i dessa händelser.

I det tredje århundradet bröto goterna upp från sina boningsplatser vid Östersjöns södra kust, och en del af dem nedsatte sig för en tid i västra delen af det nuvarande Ryssland. Då en af deras anförare, eröfraren Ermanrik, här i det fjärde århundradet stiftade ett stort och vidsträkt rike, måste äfven slaverna böja sig under oket. Men folkvandringarnas mäktiga ström förde snart goterna ut på nya vandringar, och deras förbindelse med slaverna var därmed till ända, likväl icke utan att hafva lämnat efter sig djupa spår, till hvilka vi senare skola återkomma.

Det dröjde emellertid ej länge förr än äfven slaverna blefvo dragna in i rörelsen. Deras boningsplatser hade slutligen blifvit för trånga för dem, och då de icke mera kunde finna utrymme inom sina ursprungliga gränser — måhända också i följd af något yttre tryck —, började de utbreda sig, isynnerhet åt väster, där det fjärde och femte århundradets stora folkvandringar hade lämnat rikligt utrymme för nya invandrare, måhända också något mot norr, alldenstund det synes som om trakten omkring det senare Novgorod först på denna tid blef tagen i besittning af slaverna.

Det är företrädesvis på två vägar som de börja tränga fram i större massor. På den ena sidan öfverskrida de Weichsel och utbreda sig småningom öfver landsträckan mellan Karpaterna och Östersjön ända bort till Elbe, sedan den äldre germanska befolkningen i dessa trakter dels hade utvandrat, dels hade blifvit upprifven genom inre

strider eller genom sina ödeläggande krig med romarna. På denna väg hafva *polackarna* och sannolikt äfven *čecherna* [3] i Böhmen och Mähren kommit till de trakter, som de alt sedan hafva bebott. I det stora området längre åt nordväst, där slaverna hade nedsatt sig antingen uteslutande eller vid sidan om en germansk befolkning, hafva de däremot i tidens lopp, på få kvarlefvor när, åter blifvit utrotade genom blodiga krig med tyskarna och till

en del äfven med danskarna.

Den andra väg, på hvilken slaverna trängde fram, gick mot sydväst, längs Donaus lopp. De nu existerande representanterna för denna sydslaviska grupp äro längst mot sydost *bulgarerna*, hvilka hafva uppgifvit sitt ursprungliga namn slovener och tagit namn efter de turkiska bulgarerna, som i det 7:de århundradet gjorde sig till herrar i dessa trakter, men hvilkas nationalitet i tidens lopp gick upp i den slaviska, därefter *serberna* och *kroaterna* och slutligen längst mot väster *slovenerna*. För tusen år sedan voro emellertid sydslaverna utbredda öfver ett ännu större område än i våra dagar. Det icke blott fans sydslaviska kolonier långt ned på den turkisk-grekiska halfön, utan mot norr sträkte sig deras område öfver en stor del af det forna Dacien och Pannonien, i hvilka trakter ungrarna något senare nedsatte sig.

I kulturhistoriskt hänseende hafva dessa sydslaver spelat en hufvudroll, så till vida som de hafva varit mellanlänken mellan den kristna civilisationen och sina hedniska stamfränder. Det var för Donau-slaverna (i synnerhet i Pannonien) som de två tessaloniska bröderna Cyrillus och Methodius, slavernas nationalhelgon, i slutet af det nionde århundradet predikade evangelium i sitt (bulgarisk-slaviska) modersmål och därigenom tillika lade grunden till en blomstrande literatur. Med kristendomens utbredning till de andra syd- och ost-slaverna fann denna literatur ett nytt hem hos dem, och i århundraden fortfor detta »fornslaviska» språk i

en något modifierad form att vara dessa folks enda skriftspråk och brukas ännu af de grekisk-katolska slaverna vid deras gudstjänst.

Om de slaver, som stannade kvar i sina gamla hem i västra delen af det nuvarande Ryssland, höra vi föga eller intet under flera århundraden. Det första literaturminnesmärke, som gifver oss en utförlig berättelse om dem, är den gamla ryska krönika, som en tradition tillskrifver munken Nestor i Kijev († omkr. 1115?), men som delvis helt visst grundar sig på ännu tidigare upptecknade historiska berättelser. I detta arbete har »den ryska historieskrifningens fader», hvem han nu är, efterlämnat en utomordentligt värdefull skildring af sitt lands älsta historia till omkring år 1110. Författaren börjar med en beskrifning af de slaviska stammar, som vid den ryska historiens början, d. v. s. i det nionde århundradet, bodde i det nuvarande Ryssland, och vi finna däraf, att slaverna då voro lika fjärran från att utgöra en enhet som då vi först funno dem omtalade i historien. De voro splittrade i en mängd af hvarandra oafhängiga stammar, hvilkas samfundsförhållanden ännu voro föga ordnade.

Dessa stammar voro enligt Nestor: *slovenerna* (eller slaverna *χατ εξοχην*), omkring sjön Ilmen med hufvudstaden Novgorod; söder om dem *krivičerna* omkring Volgas, Dünas och Dnjeprs källor, med hufvudstaden Smolensk; väster om dessa *počanerna*, vid den lilla floden Polota och Düna; deras hufvudstad var Polotsk. Väster om Dnjepr finna vi därnäst, när vi vända oss mot söder, först *dregovičerna*, därpå *drevljanerna* och slutligen *poljanerna*, som voro en af de vigtigaste af alla stammarna och hvilkas hufvudstad Kijev senare blef så berömd; dessutom några stammar af mindre betydenhet. Öster om Dnjepr träffa vi blott få slaviska stammar, nämligen *radimičerna*, söder om Smolensk, *vjatičerna* i närheten af Oka, den östligaste af alla stammarna (men likväl den, i hvars namn, ursprungligen *Ventiči*, man har trott sig finna roten till benämningen *Vender*), och slutligen *severerna* midt emot poljanerna.

Vi finna att ännu på denna tid blott en enda stam, vjatičerna, hade framträngt till midten af det nuvarande Ryssland. Slaverna kunna altså icke hafva utbredt sig synnerligen längre mot öster än de redan hade gjort fyra århundraden tidigare, då hela deras stam måste anses hafva haft sitt hem i dessa trakter. Vidare böra vi fästa uppmärksamheten därpå, att namnet ryssar ännu var fullkomligt okändt, och att det icke finnes användt om någon af de slaviska stammar, som Nestor omnämner.

När vi kasta blicken utöfver den slaviska verldens dåvarande gränser, finna vi större delen af det nuvarande europeiska Ryssland befolkad af finska och tatariska stammar. De vidsträkta stepper, som upptaga södra delen af detta land, och som i gamla tiden hufvudsakligen voro bebodda af skyterna, genomströfvades på denna tid af horder af tatariskt eller turkiskt ursprung, hvilka förde ett mer eller mindre nomadiskt lefnadssätt. Vid den ryska

historiens början voro *kazarerna* den vigtigaste af dessa stammar. I andra hälften af det sjunde århundradet hade de stiftat ett rike, hvars hufvudstad var *Itil* vid Volga, i närheten af det nuvarande Astrachan. Äfven omtalades en af deras fästningar *Sarkel*, »det hvita huset», som omkring år 835 blef uppförd med bistånd af grekiska ingeniörer, sannolikt vid floden Dons nedre lopp. Småningom kom större delen af det nuvarande Sydryssland med dess dåvarande brokiga befolkning under deras välde och äfven de närmast boende slaviska stammarna blefvo i det nionde århundradet tvungna att betala dem skatt. En utomordentligt liflig och vidt utbredd handel blomstrade under det kazariska väldets beskydd; det ingaf till och med grekerna aktning, och en ständig förbindelse egde rum mellan de bägge staterna. En dotter af en kazarisk »*chagan*», såsom deras furste kallades, var förmäld med den grekiske kejsaren Konstantin VKopronymos (741—775) och moder till kejsar Leo IV (775—780), som på grund däraf fick tillnamnet »Kazaren», och i det nionde århundradet togo kazarer ofta tjänst vid det kejserliga lifgardet. Det var de ryska furstarna förbehållet att småningom tränga kazarerna tillbaka, till dess dessas makt slutligen blef krossad år 969 genom eröfringen och förstöringen af deras hufvudstad Itil, sedan fästningen Sarkel fyra år tidigare blifvit intagen af ryske storfursten Svjatoslav.

Norr om kazarerna bodde längs med Volga och i synnerhet på dess vänstra strand åtskilliga andra tatariska stammar. Den vigtigaste af dessa var *bulgarerna* vid Volga och Kama. Detta folk omtalas mycket ofta af historieskrifvarna och vi erfara, att de icke voro nomader, såsom så många af deras stamfränder, utan hade fasta boningsplatser. De idkade åkerbruk, men drefvo i synnerhet handel, och deras hufvudstad *Bulgar* i närheten af den nuvarande staden Kazan besöktes af talrika köpmän, som kommo dit seglande uppför och nedför Volga.

Emellan det af slaverna upptagna området och floden Volga så väl som i hela norra delen af det vidsträkta ryska riket bodde en mängd finska stammar, af hvilka många ännu finnas, ehuru de nu äro mer eller mindre blandade med ryssarna och för visso icke äro på långt när så talrika som fordom. Sålunda nämner Nestor bland andra *mordvinerna* (*mordva*), hvilka ännu finnas emellan floderna Volga och Oka, varande den längst i söder boende af alla dessa finska folkstammar; vidare *čeremiserna* (*čeremisa*), som bo något längre i norr i de nuvarande guvernementen Vjatka och Kazan; ännu längre i norr *permierna* (*perm*'), hvilkas namn vi återfinna i fornnordiska under formen *bjarmar*, på angelsaxiska *beormas*, ett folk, som i synnerhet på grund af sina handelsförbindelser med östern måste antagas hafva innehaft en jämförelsevis hög grad af välstånd och civilisation.

När vi vända oss mot nordväst, träffa vi norr omNovgorod-slaverna flera med Finlands befolkning närslägtade stammar, hvilka de ryska krönikorna sammanfatta under ett gemensamt namn, *čud'*. Tillsammans med de lettiska och litauiska stammar, som bodde söder om dem och väster om krivičerna och pločanerna, utestängde de slaverna fullständigt från Östersjön och dess vikar. Däremot hafva de finska folkstammar, som Nestor omtalar såsom boende närmast öster om slaverna, i midten af det nuvarande Ryssland, alldeles försvunnit, i det att de helt och hållet öfverväldigats af slaverna och gått upp i deras nationalitet. Han nämner sålunda en stam *muroma*, som bodde i närheten af Oka, nordväst om mordvinerna, och som sannolikt var nära slägt med dessa. Denna stam är för länge sedan utdöd, men dess namn fortlefver ännu i namnet på en gammal stad, *Murom*, vid Oka. Norr om dem bodde *merierna* (*merja*), och längre i norr *vesserna* (*ves'*), två stammar, som på sin tid helt visst voro stora och betydande. I sin historia om goterna nämner Jordanes bland de folk, som den gotiske eröfraren Ermanrik hade underkufvat, också *vasinbroncas* (*?vasino?*), *merens* och *mordens*, med hvilka namn möjligen vesserna, merierna och mordvinerna betecknades. Namnet vesser förekommer också hos arabiska författare under formen *visu*. Enligt Nestor lågo sjöarna Rostov och Kleščino midt i meriernas område, under det att vesserna sägas hafva bott i närheten af sjön Bêlo-ozero.

Vi behöfva icke uppehålla oss med uppräkningen af namnen på ännu flera folkstammar; den meddelade korta öfversigten torde vara tillräcklig för att gifva en föreställning om, huru de etnografiska förhållandena i det nuvarande Ryssland voro gestaltade i det nionde århundradet. Vi finna detta vidsträkta land befolkadt af en mängd stammar af olika härkomst — slaver, finnar och turkar —, hvilka icke voro förenade genom något gemensamt band och hvilka på det hela taget befunno sig på en låg kulturgrad. Först omkring midten af det

nionde århundradet lades grundentill den *ryska* stat, som blef det första ursprunget till det mäktiga rike, hvilket sedermera förenat hela denna brokiga samling af folkslag till en politisk enhet.

*

»År 6367 (= 859)», säger Nestor, [4] »kommo varägerna öfver hafvet och kräfde skatt af čud och slaverna, af meria och af ves och af krivičerna; men kazarerna togo skatt af poljanerna och af severerna och af vjatičerna.»

Därpå fortsätter han: »År 6370 (= 862) jagade de varägerna öfver hafvet, gåfvo dem ingen skatt och begynte att regera sig själfva. Och det gick illa med rättens skipande, slägt reste sig mot slägt och det rådde split och oenighet mellan dem, och de begynte att föra krig med hvarandra. Och de sade då till hvarandra: Låtom oss söka oss en furste, som kan regera öfver oss och döma hvad rätt är. Och de gingo öfver hafvet till varägerna, till *rus'*, ty så kallades dessa varäger, *rus'*, likasom andra kallades *sviar* (ə: svear, svenskar), andra *nurmaner* (norrmän), andra *anglianer* (innebyggare i England eller angler i Slesvig?), andra *goter* (sannolikt innebyggarna på ön Gotland). Och čuderna, slaverna, krivičerna och vesserna sade till rus: Vårt land är stort och fruktbart, men där är ingen ordning, kommer då att regera och herska öfver oss! Och tre bröder blefvo utvalda med sitt följe och de togo med sig hela rus och de kommo. Och den älste, Rurik, nedsatte sig i Novgorod och den andre, Sineus, i Bêlo-ozero och den tredje, Truvor, i Izborsk (söder om Pejpus).[5] Och det ryska landet, nämligen Novgorod, fick namn efter dessa varäger; dessa äro Novgorods män af varägisk stam, förut voro Novgorods män slaver. Men efter två års förlopp dog Sineus och hans broder Truvor och Rurik öfvertog regeringen samt utdelade städer åt sina män, åt en af dem Polotsk, åt en annan Rostov, åt en tredje Bêlo-ozero. Och i dessa städer hafvavarägerna invandrat; de tidigare innebyggarna voro i Novgorod slaver, i Polotsk krivičer, i Rostov merier, i Bêlo-ozero vesser, i Murom muromer. Och öfver alla dessa gjorde Rurik sig till herre.»

Detta är Nestors naiva berättelse om det ryska rikets grundläggning. Om man läser densamma utan fördom eller spetsfundiga förklaringar, kan intet tvifvel råda därom, att ordet *varäger* här är brukadt såsom en gemensam benämning för Skandinaviens innebyggare, och att *rus'* uppfattas såsom namn på en särskild skandinavisk folkstam; denna stam säges hafva under anförande af Rurik och hans bröder kommit öfver hafvet och grundat en stat, hvars hufvudstad en tid var Novgorod, och denna stat var ursprunget till det senare ryska riket.

Därpå berättar Nestor, att två af Ruriks män, »hvilka icke voro af hans ätt», Askold och Dir, samma år skilde sig från honom i afsigt att begifva sig till Konstantinopel. De drogo nedför Dnjepr, men då de kommo till Kijev, hufvudstad i poljanernas land, som då var skattskyldigt under kazarerna, föredrogo de att stanna där och stiftade i denna stad ett oafhängigt varägiskt furstendöme (»de nedsatte sig i denna stad, och många varäger slöto sig till dem, och de begynte att regera öfver poljanernas land, under det att Rurik regerade i Novgorod»). Tjugo år senare, år 882, blef Kijev intaget af Ruriks efterträdare, Oleg. Genom en krigslist gjorde han sig till herre öfver staden och lät döda Askold och Dir, och Kijev, »alla ryska städers moder», såsom det kallades, blef efter den tiden det ryska rikets hufvudstad och medelpunkten för det ryska namnet.

Några mindre vigtiga punkter i Nestors berättelse kunna vara tvifvel underkastade och behöfva kritiskt pröfvas; vi återkomma senare till denna fråga. Men denna omständighet har intet inflytande på hufvudsaken, nämligen att det uttryckligen säges, att det folk, som grundlade den ryska staten och gaf den namn, var af skandinaviskt ursprung.

Det är visserligen sant, att det i många fall är en vansklig uppgift för kritiken att återställa den ursprungliga ordalydelsen i den s. k. nestorianska texten, och grunden härtill är det egendomliga sätt, på hvilket de ryska krönikorna hafva kommit till oss, i det att hvarje afskrifvare godtyckligt gjort ändringar eller tillägg i texten, och de älsta handskrifter, som vi ega, äro ej äldre än det fjortonde århundradet. Men krönikornas berättelse om den ryska statens grundläggning är en af de fasta punkterna i dem. Den är icke blott gemensam för alla afskrifterna, utan den slingrar sig som en röd tråd genom hela den äldre ryska historien; den måste därför härstamma från själfva originalkrönikan, sådan den blef upptecknad senast i början af det tolfte århundradet. Att antaga att traditionen, efter högst två århundradens förlopp, skulle hafva kommit till den grad på afvägar, att redan den älste

krönikeförfattaren i detta hänseende fullständigt skulle vara på orätt spår, strider mot alt sundt förnuft.

Förtjänsten af att först hafva gjort västra Europa bekant med den i de gamla ryska krönikorna bevarade traditionen tillkommer obestridligt några svenska författare, hvilka de politiska förhållandena hade bragt i närmare förbindelse med Ryssland. Bland dessa bör först och främst nämnas Petrus Petrejus, som flera år hade uppehållit sig i Ryssland och uppenbarligen förvärfvat noggrann kännedom om landet och dess förhållanden. I sitt märkliga arbete: »Regni Muschovitici Sciographia. Thet är: Een wiss och egenthelig Beskriffning om Rydzland» o. s. v. (Stockholm 1615, kort därefter äfven öfversatt på tyska) gifver han en utförlig framställning af den äldre ryska historien i nära anslutning till vissa af de yngre och kortare krönikorna. Han anför sålunda också berättelsen om de tre varägiska brödernas inkallande samt yttrar med anledning däraf bland annat (2:a boken sid. 2 f.): »Men hwilke the Waregi hafwa warit, kan iagh intet annars weta eller rättare förstå, änsom the skulle hafwa warit kompne aff Swerige», och tror sig också kunna meddela ett och annat till stöd därför. Ett intressant vittnesbörd om, att man från rysk sida delade denna uppfattning, finnes bevaradt hos en annan svensk författare, Joh. Widekindi, i hans bok »Thet svenska i Ryssland Tijo åhrs krijgz Historie» (Stockh. 1671). Vid redogörelsen för de underhandlingar, som 1613 fördes mellan svenska sändebud och sändebud från Novgorod om hertig Carl Philips utväljande till rysk tsar, berättar han, att arkimandriten Cyprianus uppfordrade Carl Philip att komma till Novgorod och därvid åberopade ett föregående likartadt fall, sägande, att »the Nougårdske kunna bewijsa aff sine Historier at the hafwa hafft ifrån Swerige en Storförste benämd Rurick, några hundrade åhr förr än Nougården bleff twungen under Muskow» (bok 8, kap. 7)[6].

Det är emellertid först från början af det adertonde århundradet, som frågan börjar göras till föremål för en mera grundlig kritik, och här hafva vi åter att i främsta rummet nämna några svenska författare såsom Arvid Moller (De Varegia, Lund 1731) och Algot Scarin (De originibus priscæ gentis Varegorum, Åbo 1734) utom några andra mindre betydande. Samtidigt upptogs frågan af den tyskfödde akademikern i S:t Petersburg G. S. Bayer, hvars hithörande afhandlingar hafva bildat ett väsentligt grundlag för senare undersökningar. Sanningen af den traditionela uppfattningen om de gamla ryssarnas och varägernas nordiska ursprung har efter den tiden blifvit erkänd af det vida öfvervägande antalet forskare, i synnerhet som man framdragit en mängd nya källor, hvilka på det mäst slående sätt bekräfta de ryska krönikornas framställning. Diskussionen har hufvudsakligen blifvit förd af ryssar och tyskar, hvaremot nordborna jämförelsevis mindre och i synnerhet svenskarna allra minst hafva deltagit däri, ehuru alla nordiska författare, både historici och filologer, slutit sig till nyss nämnda uppfattning. Bland de många, som gjort sigförtjänta om frågans utredning, vill jag här blott nämna de ryska historieforskarna M. Pogodin och framför alla E. Kunik, hvilken i sitt epokgörande arbete: »Die Berufung der Schwedischen Rodsen durch die Finnen und Slawen» (I—II, S:t Petersburg 1844—45) liksom i en mängd smärre afhandlingar lämnat ytterst vigtiga, om också på samma gång högst olikartade och föga sammanarbetade bidrag till en allsidig belysning af frågan. Att det inom den »normanniska skolan», såsom den kallas i Ryssland, åter framträdt vissa olikheter i uppfattningen, följer af sig själf. Egendomligast är måhända den af norrmännen Keyser och Munch uppstälda teorin, enligt hvilken ryssarna icke skulle hafva utvandrat från Norden, utan vara en af gammalt i Ryssland bosatt nordisk stam, en teori, som visat sig sakna alt stöd i historiska och arkeologiska förhållanden och nu mera torde vara alldeles öfvergifven [7].

Det bör emellertid icke förundra oss, att traditionen om det ryska rikets grundläggning af nordiska invandrare förekommit dem, som hufvudsakligen blott haft den senare utvecklingen för ögonen, osannolik och otrolig, och att därför tvifvel om densammas riktighet under olika former framträdt både i äldre och nyare tid. Äfven här synes det hafva varit en icke-ryss, som varit föregångare i literaturen, nämligen den bekante österrikiske diplomaten Herberstein († 1566), hvilken hade vistats i Ryssland och grundligt studerat de ryska förhållandena. I sitt arbete »Rerum moscoviticarum commentarii» (utkom första gången 1549 och blef flera gånger omtrykt) uttalar han den förmodan, att varägerna icke voro svenskar eller danskar, utan att deras hem snarare är att söka i det af en slavisk stam bebodda landskapet Vagrien i Holstein. En liknande uppfattning finnes antydd hos en rysk författare i förra århundradet, Lomonosov, under det att i begynnelsen af detta århundrade en tysk lärd, Ewers, sökte visa, att det ryska rikets grundläggare voro kazarer. Dessa åsigter voro emellertid blottlösa infall, hvilka

icke hade några verkliga bevis att stödja sig på; de rönte också ringa bifall. Men annorlunda har saken stält sig under de sista årtiondena. I själfva Ryssland har under denna tid rest sig ett starkt motstånd mot den s. k. normanniska skolan, och en hel syndaflod af skrifter har sett dagen med föremål att försvaga denna skolas stödjepunkter och gendrifva dess bevis. Dock äro de »antinormannistiska» författarna eniga nästan endast i afseende på denna negativa sida af frågan, hvaremot de aflägsna sig mycket från hvarandra med afseende på de positiva åsigter, som de vilja sätta i stället. Några göra sålunda grundläggarna af det ryska riket till litauer, andra till goter o. s. v., men de mest betydande författarna äro dock — i det de mellan namnen ryssar och varäger göra en skilnad, som väl synes hafva stöd i vissa ställen i krönikorna, men hvilken, såsom jag hoppas senare kunna ådagalägga, icke låter genomföra sig — eniga därom, att de gamla ryssarna lika som de nu varande voro slaver, som sedan urminnes tid bott i Ryssland, särskildt i Sydryssland. Angående varägerna har den må hända mest framstående af dessa författare, S. Gedeonov, [8] med lärdom och skarpsinne, men tillika på ett högst ensidigt och metodlöst sätt sökt göra en liknande uppfattning gällande som den vi funno hos Herberstein och Lomonosov, nämligen att de voro slaver från trakten af Östersjön. En annan riktning däremot, hvars förnämsta representant är D. Ilovajskij, medgifver att namnet varäger betecknar nordborna, men söker bortförklara hela den i krönikorna bevarade traditionen om en främmande invandring och ådagalägga den ryska monarkiens nationala ursprung [9].

Med få undantag — till hvilka i synnerhet Gedeonovs arbeten, trots deras ensidighet, böra hänföras — har denna literatur föga eller intet vetenskapligt värde, och understundom synas författarna mera hafva låtit leda sig af nationela fördomar än af allvarlig sträfvan efter sanningen.Om man också måste medgifva att antinormannisternas kritik medelbart eller omedelbart bidragit till att sprida nytt ljus öfver vissa enskilda punkter, står det dock å andra sidan fast, att själfva hufvudfrågan förblifvit oberörd däraf. I ingen enda väsentlig punkt har teorin om de gamla ryssarnas skandinaviska ursprung blifvit rubbad en hårsmån.

I själfva Ryssland hafva dessa åsigter icke desto mindre vunnit alt större utbredning, till trots för de upprepade protester, som framkommit från skilda håll. Men å andra sidan har det stora antalet af sins emellan stridiga teorier i mångas ögon gjort frågan så dunkel och invecklad, att de börjat misströsta om möjligheten att lösa densamma. Under dessa omständigheter torde i synnerhet Nordens filologer och historici känna sig uppfordrade att göra frågan om de gamla ryssarnas ursprung till föremål för opartisk och strängt vetenskaplig undersökning beträffande alla de hufvudpunkter, som kunna tjäna till att belysa densamma. När jag i det följande skall försöka att i korthet genomgå dessa hufvudpunkter, torde jag kunna göra räkning på att en dylik undersökning skall vara af ett visst allmänt intresse äfven för nordiska och i all synnerhet svenska läsare; ty alla de bidrag till frågans utredning, som kunna hämtas från olika vetenskaper, språkvetenskapen, historien och arkeologien, bekräfta på det tydligaste sätt den tradition, som med rena ord träder oss till mötes i själfva de ryska krönikorna, nämligen att den stam, som i det nionde århundradet grundlade den ryska staten och om hvilken namnet ryssar ursprungligen användes, i verkligheten var »normanner» af svensk härkomst.

*

De vigtigaste upplysningarna om de gamla ryssarna böra vi otvifvelaktigt vänta att finna hos de kulturfolk med hvilka de företrädesvis kommo i beröring. Dessa folk voro grekerna och de orientaliska folken, särskildt araberna.

Alt ifrån sitt första uppträdande i Ryssland stodo ryssarna i liflig förbindelse med det grekiska riket. Det namn, med hvilket grekerna vanligen beteckna dem, är *Rhôs* (*Ῥως*). Frågar man, när beröringen mellan de tvänne folken tog sin början, blir svaret, att det älsta vittnesbörd, man har om en sådan — vi skola strax återkomma till detsamma — förskrifver sig från 839, och det finnes ingen anledning antaga, det grekerna före den tiden hafva haft någon kännedom om det folk, som de kallade *Rhôs*, en omständighet, som i hög grad talar för att de ryska krönikornas tidsbestämning åtminstone i det närmaste är riktig.

Antinormannisterna hafva emellertid velat bevisa, att det redan långt tidigare i den grekiska literaturen finnes hänsyftningar på ryssarna; och af Nestors, såsom de föreställa sig, härigenom ådagalagda opålitlighet i afseende

på tideräkningen sluta de, att hela hans berättelse om rikets grundläggning är en hopspunnen saga. Men äfven om man bortser från det oberättigade i en dylik slutsats, äro de framlagda bevisen fullkomligt odugliga. Det är i synnerhet ett ställe hos den grekiska författaren Theophanes Isaakios († 817), af hvilket man har gjort mycket väsen. Han berättar att den grekiska kejsaren Konstantin Kopronymos år 773 förde krig med bulgarerna vid Donau. Han afsände först en stor här ombord på 2000 långskepp, och därpå afseglade han själf ombord på några långskepp, som kallas *τα ρουσια χελανδια*. Detta uttryck »ta rhusia chelandia» har man tolkat »de ryska långskeppen». Men vi böra fästa uppmärksamheten därpå, att ordet *rhusios* (*ρουσιος*) i betydelsen rysk icke förekommer i grekiska literaturen före midten af det tionde århundradet och äfven efter den tiden är det mycket sällsynt; annars kallades dessa folk alltid *Rhôs* (*'Ρως*), och det däraf bildade adjektivet var *rhôsikos* (*ρωσιχος*). Vidare har man uttrycklig uppgift om, att ryssarna icke brukade *chelandia*, ett slags mycket stora skepp, utan små skepp eller båtar [10]. Förhållandet är helt enkelt det, att *rhusios* ärett allmänt grekiskt ord, som betyder *röd*. Nu veta vi af en annan källa, att de skepp, på hvilka den grekiska kejsaren seglade, just på den tiden voro målade röda, och uttrycket »ta rhusia chelandia» har altså alls ingenting att göra med ryssarna, utan betyder helt enkelt »de röda (eller kejserliga) långskeppen» i motsats till de krigs- (eller transport-) skepp, på hvilka hären seglade [11]. Detta argument bevisar följaktligen ingenting. Det är obestridligt, att första gången grekerna kommo i beröring med ryssarna var år 838 eller 839, och detta är tillika den enda gång som namnet ryssar omtalas i någon urkund före Ruriks tid.

Det dröjde emellertid ännu nära trettio år, innan grekerna, till sin egen olycka, gjorde närmare bekantskap med denna tappra och blodtörstiga krigarestam. Ryssarna hade knapt erhållit fast fot vid sjön Ilmens stränder och vid Dnjepr förr än alla de närboende infödda stammarna fingo lära känna dessa invandrade eröfrares makt, och till och med Orientens lysande hufvudstad, det aflägsna Konstantinopel, drog snart deras lystna blickar till sig, och i en lång följd af år blef kejsarstaden det efterlängtade målet för deras krigståg.

Det synes oss otvifvelaktigt, att detta mål redan föresvävade Askold och Dir, då de (862?) skilde sig från Rurik och drogo söder ut. Men först ett par år därefter, sedan de hade bemäktigat sig Kijev och där funnit en passande operationsbas, blef denna plan verkligen utförd. År 865 bröto de upp från Kijev, seglade nedför Dnjepr och öfver Svarta hafvet, och sedan de med eld och svärd på det grymmaste sätt hemsökt Svarta hafvets och Marmorasjöns öar och kuster, visade de sig plötsligt med en flotta af 200 skepp framför den i djup fred försänkta och intet anande hufvudstaden, som hittills på sin höjd stått i vänskaplig förbindelse med dem och endast genom ryktet kände deras röfvartåg mot grannstammarna. Förskräckelsen i staden var allmän. In gen synes hafva tänkt på försvar, utan med kejsaren och patriarken Photios i spetsen togo invånarna sin tillflykt tillkyrkliga ceremonier och böner till den heliga jungfrun. Enligt en sägen, som dock helt visst gör utgången bättre för grekerna än den i verkligheten var, skall staden hafva blifvit räddad liksom genom ett underverk. En storm uppstod plötsligt, hvilken tillintetgjorde de hedniska ryssarnas flotta, så att endast få skepp undkommo den allmänna förstörelsen. Utom berättelserna i själfva krönikorna — de grekiska så väl som Nestors, hvilken sistnämnda här uteslutande följer en grekisk källa — finnas flera samtidiga urkunder, hvilka hänsyfta på detta ryssarnas anfall. Sålunda hafva vi ännu i behåll bl. a. två predikningar af nyssnämnde Photios »med anledning af ryssarnas anfall» (*εις τον εφοδον των 'Ρως*) äfvensom en af samme patriark i slutet af år 866 eller i början af år 867 till de orientaliska biskoparna utfärdad rundskrifvelse, hvilken särskildt har afseende på denna händelse. I denna rundskrifvelse omtalar han det folk, som kallas Rhôs, hvilket, som han säger, »ofta har blifvit omtaladt af många, ett folk, som öfvergår alla andra i grymhet och blodtörst. Efter att hafva underkufvat de dem omgifvande folkslagen, hafva dessa rhôs nu drifvit sitt öfvermod så långt, att de till och med hafva lyft sina händer emot det romerska riket».[12] Han tillägger därefter: »äfven detta folk har nu uppgifvit sin hedniska och gudlösa religion och blifvit omvändt till kristendomen»; dock är det all anledning att betvifla, att denna omvändelse hade någon synnerlig utsträckning och varaktighet.

Ryssarnas nästa tåg företogs år 907 af Oleg i spetsen för en flotta af 2000 skepp, och detta kröntes med bättre lycka. Äfven denna gång härjades kuststräckningarna och Konstantinopels förstäder på det mest skoningslösa

sätt, men då grekerna från sjösidan hade spärrat tillträdet till staden, kunde ryssarna icke intränga i densamma förr än Oleg, enligt Nestors berättelse, som för detta tåg är vår enda källa, lät draga sina skepp på land och sätta dem på hjul. Vinden fylde seglen, och på detta sätt seglade de på torralandet emot staden. Skrämda af detta sällsamma skådespel, sände grekerna bud till Oleg och erbjödo så stor tribut som han ville begära. Grekerna måste nu erlägga en ofantlig lösesumma och ingå på ett för ryssarna mycket fördelaktigt fördrag, hvars ordalydelse de ryska krönikorna bevarat.

Olegs efterträdare var Igor, som under sin regering företog två krigståg mot det grekiska riket, hvilka omtalas i flera olika källor. Det första egde rum år 941 och var i synnerhet riktadt mot Svarta hafvets asiatiska kuster; det slutade mycket olyckligt. Den kejserliga hären öfverföll Igor, och den berömda »grekiska elden» anstälde fruktansvärd förödelse bland hans skepp och utbredde panisk förskräckelse bland hans folk, af hvilket endast ett fåtal återvände hem för att för sina landsmän förkunna tågets utgång.

Törstande efter hämd, samlade Igor en väldig här, som bestod både af hans egna undersåtar och legda trupper, och år 944 visade han sig åter vid de grekiska kusterna med en talrik flotta. Denna gång vann han en lätt seger. Så snart grekerna fingo underrättelse om att den ryska hären nalkades, ödmjukade de sig åter och köpte med oerhörda summor en fred, som kort därefter blef stadfäst genom ett nytt fördrag.

Under de följande hundra åren företogo ryssarna ännu några tåg emot det grekiska riket, men med blott ringa lycka. Efter 1043 upphöra ryssarnas anfall alldeles.

Det var emellertid icke blott som sjöröfvare eller krigare som ryssarna kommo i beröring med grekerna. Hvad som ännu mer än det ovissa hoppet om byte och tribut drog dem till Konstantinopel var handeln. Vid början af hvarje sommar ankommo regelmässigt stora flottor af ryska handelsfartyg till den grekiska hufvudstaden. De varor, som de förde med sig, voro i synnerhet alla slags pelsverk, som de erhöllo af de dem underlydande folken, vidare slafvar, honung o. s. v. Däremot förságo grekerna dem med lyxartiklar, smycken af guld och silfver, siden och andradyrbara tyger, i synnerhet ett slags tyg, som på slaviska kallades *pavolok*, på fornnordiska *pell*, sannolikt ett slags brokad. Från Grekland hämtade de vidare vin, sydfrukter och dylikt. Hur betydande och vigtig denna handel var, därom aflägga källorna talrika vittnesbörd, och jag skall i det följande återkomma till ett intressant ställe hos en högtstående grekisk författare, som uttalat sig i detta ämne, nämligen själfva den grekiske kejsaren Konstantin Porphyrogennetos. De tvänne fördrag mellan ryssarna och grekerna, hvilka jag nyss omtalat, vittna likaledes om den ryska handelns betydenhet, i det de uppenbarligen till en hufvudsaklig del gingo ut på att stadfästa ryssarnas handelsprivilegier. Det är till och med möjligt, att ryssarna företogo sina senare krigståg mot Grekland närmast för att försäkra sig om dessa privilegiers fortvaro.

Om man härtill lägger, att ryssarna från början af det tionde århundradet ofta togo tjänst i den grekiska hären och flottan, skall man inse, att grekerna hade rik läglighet att lära känna detta folk och att de helt visst ganska väl förstodo att skilja ryssarna från andra grannfolk, särskildt äfven från slaverna. Det är därför intet under, att vi alt ifrån slutet af det nionde århundradet så ofta finna ryssarna omtalade af byzantinska författare, och att vi hafva ryssarnas förbindelser med grekerna att tacka för några af de mest afgörande bevisen för deras skandinaviska nationalitet.

Det namn, under hvilket grekerna i allmänhet omtala ryssarna, är, såsom vi förut nämnt, *Rhôs* (*'Ρως*). Enstaka gånger, likväl icke i de älsta källorna, träffas också formen *Rhusoi, Rhusioi* (*'Ρουσοι, 'Ρουσιοι*, lat. Rusii). Därjämte förekommer icke sällan benämningen *Skyther* (*Σχυθαι*) eller *Tauroskyther* (*Ταυροσχυθαι*). Detta namn har likväl icke varit allmänt gängse bland folket, utan är ett lärdt namn, som icke har afseende på deras nationalitet, utan blott därpå, att de bodde i samma trakter, som de gamla skytherna, norr om Svarta hafvet. Blott ett par byzantinska författaregifva en något mera bestämd antydan om deras nationalitet i det de vid omtalandet af det tåg, som företogs 941, beteckna *Rhôs* som »en *frankisk* stam». Ordet frankisk bör här anses likbetydande med germansk, ty det brukas stundom i denna allmänna betydelse af byzantinska författare.[13]

Detta är emellertid helt visst den enda direkta hänsyftning på ryssarnas nationalitet, som förekommer i den

byzantinska literaturen. Men lyckligtvis hafva vi andra utvägar att afhjälpa denna brist. Till en början vilja vi betrakta några ställen hos västerländska författare, hvilka, just med anledning af ryssarnas förbindelse med Grekland, gifva oss noggrant besked om den etnografiska betydelsen af det grekiska ordet *Rhôs*. Dessa källor intyga enstämmigt, att grekerna med detta namn betecknade samma folk, som i det öfriga Europa var så väl bekant under namnet normanner.

Vi finna ryssarna för första gången omtalade i medeltidens literatur i de s. k. Annales Bertiniani under år 839. Den del af dessa annaler, der det i fråga varande stället förekommer och hvilken omfattar åren 835—861, har till författare Prudentius, biskop i Troyes, en lärd och samvetsgrann man, hvars arbete kan räknas till de bästa och trovärdigaste från den tiden. Han berättar, att år 839 grekiska sändebud kommo från den byzantinske kejsaren Theophilus till kejsar Ludvig den fromme, medhafvande ett bref och rika skänker. Kejsaren mottog dem med stora hedersbetygelser i Ingelheim den 18 maj. Med sändebuden skickade Theophilus några personer, »som sade att de, det vill säga deras nation, kallades Rhos och hvilka deras konung, vid namn Chacanus, hade sändt till honom för vänskaps skull, såsom de försäkrade» (qui se, id est gentem suam, Rhos vocari dicebant, quos rex illorum, Chacanus vocabulo, ad se amicitiæ, sicut asserebant, causa direxerat). I det omtalade brefvet bad han nu kejsaren, att de måtte under hans beskydd få resa genom hela hans rike, enär han icke ville,att de skulle återvända samma väg, som de hade kommit, emedan denna gick genom länder, som voro bebodda af vilda och barbariska folkstammar. Men då Ludvig närmare efterforskade orsaken till deras ankomst, »*fann han, att de voro af svensk nationalitet*» (comperit eos esse gentis Sueonum); och då han antog, att de snarare hade kommit som spioner än för att söka vänskap, beslöt han att tills vidare behålla dem hos sig, till dess han försäkrat sig om, huruvida deras afsigter voro redliga eller ej. Härom underrättade han den grekiske kejsaren genom dennes sändebud.[14]

Meningen i denna berättelse synes oss vara fullkomligt klar. Det folk, hvars konung skickade sändebud till den grekiske kejsaren och om hvars tillvaro grekerna nu måhända för första gången erhöllo kännedom, kallades i Konstantinopel Rhos. Om de i sitt eget språk brukade detta namn eller blott kallades så af andra, är en fråga, till hvilken vi senare skola återkomma; för närvarande är detta likgiltigt. Under detta samma namn, Rhos, omtalar kejsar Theophilus dem också i det naturligtvis på grekiska skrifna bref. som sändebuden medhade till Ludvig den fromme. Att Prudentius hade detta bref framför sig, när han skref, är klart af skrifsättet *Rhos* (med *Rh*), som uppenbart återgifver den grekiska formen *'Ρως*.[15] Då detta namn emellertid var fullkomligt okändt i Västerlandet, var det naturligt, att Ludvig den fromme skulle söka närmare utforska sändebuden, och resultatet blef, att dessa främlingar, som i den grekiska kejsarens bref betecknas som Rhos, befunnos vara svenskar och följaktligen hörde till en gren af dessa samma normanner, som frankerna under den tiden kände endast alt för väl och mot hvilka de hade all anledning att vara misstänksamma. Häri ligger den naturliga förklaringsgrunden till kejsarens försigtighetsmått emot dem. Den slutsats, som man kan draga af detta ställe, är altså att *Rhôs*, *'Ρως*, var det grekiska namnet på svenskarna.

Det säges ingenting om, hvar dessa »Rhos» egentligenhade sitt hem. Måhända låg det någonstädes i själfva Sverge, men det är också möjligt, att vi här hafva att göra med en utvandrad stam, som redan hade bosatt sig på andra sidan Östersjön eller Bottniska viken. I alla händelser hade sändebuden uppenbarligen kommit till Grekland genom det nuvarande Ryssland, sannolikt nedför Dnjepr, och det var på denna väg, hvilken verkligen var farlig att färdas på grund af de där boende många barbariska stammarna, som kejsaren icke ville att de skulle återvända.

En sak är anmärkningsvärd i denna berättelse, och det är att konungen öfver Rhos säges heta *Chacanus*. Det har tvistats mycket om, huruvida detta är att förstå som hans namn eller som hans titel. För min del tviflar jag icke på att åtminstone i det grekiska originalbrefvet därmed menats titeln *chagan, chakan* (på grekiska *χαγανος* eller *χαχανος*), som redan blifvit nämnd i det föregående. Men om man frågar, huru det grekiska kansliet kom att gifva honom denna främmande titel, då är där i sanning ett vidsträkt fält för gissningar. Den sannolikaste förklaringen synes mig vara den, att grekerna blandade »Rhôs» samman med kazarerna, avarerna och andra norr om dem själfva boende barbariska stammar och därför tillade konungen öfver Rhôs samma titel, som de voro

vana att gifva den kazariska herskaren. Häröfver kan man så mycket mindre förundra sig, som de svenska sändebuden icke kunna hafva kommit till Svarta hafvet utan genom kazarernas land och möjligen också blifvit af kazarer befordrade till Konstantinopel och af dem införda vid det byzantinska hofvet; det ligger ju nära till hands att antaga, att de först haft hos kazarerna ett liknande värf — afslutandet af handels- och vänskapsförbindelser — att utföra som i Konstantinopel. Att grekerna åtminstone en mansålder senare ännu användt titeln *chagan* på ett sådant sätt, framgår också af ett bref, som Ludvig II år 871 tillsände den grekiske kejsaren Basilios. I detta bref tillbakavisar han en från den grekiske kejsaren ankommenprotest mot de frankiska konungarnas bruk att låta kalla sig kejsare och förebrår grekerna, att de icke ville gifva främmande folks furstar titeln konung (*basileus*), utan t. ex. titulerade herskarna öfver »avarer, kazarer och normanner» (det sistnämnda uppenbarligen svarande till grekernas Rhôs) *chagan* [16]. Först långt senare, efter det kazariska rikets fullständiga undergång, finna vi enstaka exempel på, att titeln *kagan* i ryska källor tillägges de ryska storfurstarna Vladimir († 1015) och Jaroslav († 1054). I alla händelser kan man icke af denna benämning draga någon slutsats med afseende på det folks nationalitet, som grekerna kallade Rhôs.

Jag kan icke underlåta att i korthet omnämna antinormannisternas försök att försvaga det nu anförda beviset för betydelsen af ordet *Rhos*. De kunna naturligtvis icke neka, att de personer, som Prudentius omtalar, voro svenskar, och deras vederläggningsförsök gå därför ut på att visa, att det omtalade stället icke bevisar identiteten mellan namnen »Rhos» och »svenskar», utan tvärtom antyder en åtskilnad emellan dem. De förklaringar, som man i detta syfte försökt, äro emellertid i hög grad hårdragna och godtyckliga. På den ena sidan har man påstått, att de omtalade personerna möjligen kunna hafva varit svenskar, som af en händelse kommo till Konstantinopel och där föllo på den tanken att utgifva sig för sändebud från konungen öfver Rhôs, och att först den tyske kejsaren uppdagade rätta sammanhanget. I Prudentius' ord finnes emellertid ingenting, som kan stödja ett sådant antagande, det är tvärtom i högsta grad osannolikt. Hvarför skulle de för det första utgifva sig för sändebud? Härtill har man svarat, att det naturligtvis var deras afsigt att tillnarra sig sådana skänker, som man brukade förära sändebud. Men äfven om detta vore verkliga förhållandet, hvarför uppträdde de icke som sändebud från sitt eget folk i stället för från ett annat? De fördelar, som de hoppades vinna genom sitt bedrägeri, kunde de lika så väl eller bättrehafva ernått utan en sådan dubbel förklädnad, hvarigenom de i själfva verket ingenting vunno, men endast gjorde den roll, de försökte spela, dubbelt svår och faran för upptäkt dubbelt så stor. Detta antagande är därför i högsta grad sökt och osannolikt. Enligt en annan uppfattning, som först finnes antydd i förra århundradet hos svenska lärda (Broocman, Lagerbring) och som nyligen blifvit återupptagen af Gedeonov, antagas främlingarna hafva varit svenskar, som tjänte vid den »ryske chagans» hof och af honom skickades som sändebud till Konstantinopel. De voro därför fullkomligt berättigade att uppträda i Konstantinopel som ryssar, ehuru de i själfva verket personligen tillhörde en annan nationalitet. Men denna förklaring är lika så omöjlig att försvara som den är hårdragen. För det första står densamma i bestämd strid med Prudentius' klara ord, då uttrycken »hvilka sade att de, det vill säga deras nation, kallades Rhos» (qvi se, id est gentem suam, Rhos vocari dicebant) och »de voro af svensk nationalitet» (eos gentis esse Sueonum) äro fullkomligt parallela; det säges också att det var deras egen konung (rex illorum), som sände dem. Vidare strider denna tolkning mot den tidens plägseder och begrepp och lämnar ingen förklaring på den fråga, som i främsta rummet borde besvaras, nämligen huru man skall tänka sig, att i det nionde århundradet, på en tid, då det ännu var ohördt, att nordbor togo tjänst hos en främmande, icke nordisk furste, en »rysk» (d. v. s. »slavisk») chagan i Kijev kunde komma till att bruka svenskar som sändebud. Ett dylikt förhållande måste nödvändigt förutsätta ett mycket nära samband mellan ryssarna och svenskarna, och om denna gissning icke i sig själf vore fullkomligt orimlig, skulle den slutsats, som däraf måste dragas, blifva en helt annan än den, som dess upphofsmän önska eller hafva tänkt sig.

Jag är öfvertygad om, att hvarje opartisk läsare genast skall inse, hur tvungna och sökta alla dessa förklaringar äro,samt erkänna, att den enda naturliga tolkningen af Prudentius' ord är, att Rhôs är den grekiska benämningen på »normannerna» eller nordborna, i det förevarande fallet särskildt på svenskarna.

Det nu anförda stället är det älsta, där namnet *ryssar* förekommer; det är tillika den enda gång vi träffa det före

Ruriks tid. Den slutsats, till hvilken vi kommo, bekräftas på det mest tydliga sätt af något yngre källor. Ett par latinskrifvande författare, som omtala ryssarnas anfall på Konstantinopel, beteckna dem nämligen uttryckligen såsom samma folk, som i den romersk-germanska verlden kallades *normanner*.

Venetianska krönikor innehålla korta meddelanden om det tåg, som egde rum 865 17. Visserligen är den älsta af dessa krönikor mer än hundra år yngre än självfva tilldragelsen; hon är författad af Johannes Diaconus, som lefde i slutet af det tionde och början af det elfte århundradet. Men likasom den notis, han meddelar, åter har blifvit afskrifven af senare krönikeskrifvare, så kan det icke betviflas, att den härstammar från en tillförlitlig samtidig berättelse. Man bör nämligen, såsom Kunik anmärker, erinra sig, att venetianerna af gammalt drefvo en mycket vidsträkt handel på Medelhafvet och att de framför alt stodo i en liflig kommersiel och diplomatisk förbindelse med det byzantinska rikets hufvudstad, som till och med på den tiden till namnet åtminstone utöfvade ett slags öfverhöghet öfver den stolta republiken. Under dessa omständigheter måste den snart sagdt otroliga händelse, som inträffade nyssnämnda år, de ryska sjöröfvarnas anfall på själfva Konstantinopel, mycket tidigt hafva blifvit känd i Venezia genom medborgare, som själfva varit ögonvittnen till densamma, och från en sådan berättelse leder utan tvifvel uppgiften hos Johannes Diaconus sitt ursprung. Han säger, utan att nämna året, men i sammanhang med händelser, som inträffade omkring 865, att »på den tiden vågade normannerna angripa stadenKonstantinopel med 360 skepp, men då de icke kunde tillfoga den oöfvervinneliga staden själf någon skada, kämpade de tappert i förstäderna och dödade så många de kunde, hvarefter de återvände hem i triumf». I vissa enskildheter afviker visserligen denna korta och nyktra berättelse något från de byzantinska författarnas och Nestors mera äfventyrliga framställning af samma tilldragelse (se ofvan sid. 21), men den kommer måhända just därför sanningen närmare. Så mycket ligger i alla fall i öppen dag, att Johannes Diaconus' normanner och grekernas Rhôs äro desamma. Det fans intet annat folk vid den tiden, på hvilket denna skildring kunde passa in.

Om någon icke desto mindre skulle draga riktigheten af denna slutsats i tvifvelsmål, måste hvarje sådant tvifvel försvinna, när vi jämföra ett par ställen hos en annan italiensk författare, lombarden Liudprand, som från år 963 var biskop i Cremona. Han hade två gånger varit i Konstantinopel, först mellan åren 948 och 950 som sändebud från konung Berengar II, och åter år 968, då han uppehöll sig där fyra månader såsom sändebud från kejsar Otto I. Han hade altså godt tillfälle att göra sig förtrogen med förhållandena i det byzantinska riket, och de berättelser om sina resor, som han efterlämnat, innehålla många vigtiga upplysningar om åtskilliga till vårt ämne hörande frågor.

På ett ställe uppräknar han de folkslag, som bodde norr om det grekiska riket, och bland dem omtalar han äfven »ryssarna (Rusii), som vi med ett annat namn kalla normanner». 18 På ett annat ställe gifver han en beskrifning af Igors olyckliga tåg år 941, hvarvid han såsom sin sagesman åberopar sig på sin egen styvfader, hvilken just vid det tillfället hade varit närvarande i Konstantinopel såsom den italienske konungen Hugos sändebud och med egna ögon hade sett ryska fångar halshuggas på den grekiske kejsaren Romanus' befallning. Här brukar han ungefär samma uttryck om ryssarna, i det han säger: »Norr ut bor ett folk,som grekerna på grund af en egendomlighet i deras utseende kalla Rusii 19, men vi efter belägenheten af deras boningsplatser normanner. Konung öfver detta folk var Inger, som kom till Konstantinopel med öfver tusen skepp o. s. v. 20

Dessa ord äro fullkomligt klara och kvarlämna icke mera något tvifvel om den betydelse, som namnet ryssar hade hos grekerna ännu på Liudprands tid. De försök, man gjort att vederlägga detta bevis, äro af en sådan beskaffenhet, att det är onödigt att i detalj bemöta dem. Å ena sidan har man påstått, att namnet *normanner* mycket väl kunde hafva blifvit användt om slaverna, då de ju också bodde norr ut. Men detta är fullkomligt falskt, ty *normanner, nordmanni* var under medeltiden den egentliga benämningen på nordborna, skandinaverna, i synnerhet om de uppträdde som vikingar, likasom i våra dagar t. ex. »Nordsjön» betecknar ett bestämdt haf och icke ett haf hvilket som hälst i norr. Å andra sidan har man framstält den förmodan, att de ryssar, som blefvo afrättade i närvaro af Liudprands styffader, måhända endast varit nordiska legotrupper, som tjänte i den ryska hären, och att han däraf låtit förleda sig till den slutsatsen, att alla ryssar voro normanner. Men hvad Liudprand berättar efter sin styffader rör ju endast grekernas seger öfver ryssarna och den hämd, de togo på dessa; om deras

nationalitet hade han däremot rikligt tillfälle att själf bilda sig en mening, då han, såsom han själf på flera ställen omtalar, under sina besök i Konstantinopel ständigt såg dem färdas där. Hela detta argument är grundadt på en så lättsinnig skepticism, att det knapt finnes någonting i verlden, som icke med en slik ovetenskaplig bevisföring skulle kunna dragas i tvifvelsmål.

Af de här anförda ställena finna vi altså, att namnet *Rhôs* (*'Ρως*) [eller Rusii (*'Ρουσιοι*)] i det nionde och tionde århundradet brukades af grekerna till att beteckna samma folkslag, som i västra Europa i allmänhet kallades *normanner*, det vill säga nordborna; det senare namnet var likalitet kändt af grekerna som det förra var det i västra Europa. Men namnet *Rhôs* (*Rusii*), det slaviska *Rus'*, tillkommer i geografisk betydelse företrädesvis den herskande stammen i Kijev; följaktligen kan denna stam endast hafva varit en östlig förgrening af normannerna — de enda representanter för detta folk, med hvilka grekerna på den tiden hade tillfälle att göra bekantskap.

*

Utom grekerna är det en annan grupp af författare, som gifva oss många upplysningar om de gamla ryssarna. Det är de arabiska eller öfver hufvud muhammedanska författarna. Det namn, under hvilket de omtala ryssarna, är *Rûs*. Om än de underrättelser om detta folk, som vi erhålla genom orientalerna, icke i värde kunna fullt mäta sig med dem, för hvilka vi medelbart eller omedelbart hafva grekerna att tacka, så är dock mycket af det, som de meddela, af framstående intresse och öfverensstämmer på ett förundransvärdt sätt med hvad vi lära af andra källor.

Af dessa underrättelser framgår, att folket *Rûs* genom Rysslands flodvägar stod i en liflig förbindelse, än krigisk än fredlig, med östern, och det framhålles ständigt att de i olikhet med andra stammar, som på den tiden hemsökte Österlanden, aldrig kommo till lands, utan alltid till vattens. Från trakterna omkring Volgas källor gingo de nedför denna flod och drefvo handel med bulgarerna; på Dnjepr kommo de till Svarta hafvet, på hvars nordkust de för öfrigt i det tionde århundradet, om icke redan i slutet af det nionde, synas hafva nedsatt sig i en liten själfständig koloni; från omkring 900 till 1223 bar detta haf till och med namnet »det ryska hafvet», emedan, såsom araben Masûdi (omkr. 940) säger, »inga andra än ryssarna segla på detsamma». På Volga, till hvilken flod de stundom kommo genom att från Svarta hafvet och Asovska sjön segla uppför flodenDon och därifrån draga öfver land, trängde de ned i Kaspiska hafvet. De hemsökte dessa trakter första gången omkring 880. Under de följande hundra åren gjorde ryssarna flera tåg dit, ofta i stora skaror. Sålunda läsa vi hos Masûdi, att de år 913 visade sig i Kaspiska hafvet med en flotta af 500 skepp, af hvilka hvarje hade 100 man om bord.

Det förtjänar vår uppmärksamhet, att ryssarnas färder till dessa land begynte så tidigt, samt att östern så hastigt lärde att frukta detta folk, som man utan tvifvel redan förut har känt till namnet, lika så väl som grekerna enligt Photios' ord kände det 865. Men någonting orimligt är icke på minsta sätt häri, såsom antinormannisterna hafva velat påstå. Ty kunde ryssarna redan 865 våga sig så långt som att angripa Konstantinopel, så kunde de också omkring år 880 eller nästan tjugo år efter den tid, då enligt krönikorna ryska staten grundlades, våga sig till Kaspiska hafvet.

Å andra sidan bör man icke förbise, att vi före den tiden icke finna ryssarna omtalade hos orientens författare, ty en anmärkning om dem under år 634, som man funnit i en persisk öfversättning af den arabiske författaren Tabari och som antinormannisterna hafva velat tillägga stor betydelse, har senare visat sig vara insmugglad af öfversättaren, som skref omkring 963; den förekommer icke i det arabiska originalet. Visserligen hafva araberna mycket få historiska och geografiska författare före omkring 900; icke desto mindre tala minst fem eller sex om slaverna, och om också härmed närmast menas sydslaverna, är det i alla fall lika anmärkningsvärdt, att vi ingenstädes med ett enda ord finna ryssarna omnämnda, hvilka dock, om antinormannisterna hade rätt, måste redan på den tiden icke blott länge hafva lefvat i Ryssland, utan äfven hafva varit kända långt utöfver detta lands gränser. Hvad som är säkert är att de älsta muhammedanska författare, som omtala ryssarna, skrefvo först i början af 900-talet.

Några af dessa författare hafva efterlämnat skildringar

af seder och bruk i det gamla Ryssland, hvilka i hög grad äro egnade att väcka vårt intresse, men hvilka tillika mer eller mindre bära prägeln af den egendomliga brist på kritik som i allmänhet är så starkt framträdande hos de arabiska författarna. För att gifva en allmän föreställning om dessa skildringars karaktär, skall jag här blott anföra ett par af de älsta och tillika märkligaste och utförligaste uttalandena af detta slag; jag kan så mycket mer inskränka mig härtill, som de senare författarna icke tillägga något synnerligen nytt stoff af betydenhet, utan i regeln endast skrifva af den ene efter den andre. Främsta rummet tillkommer otvifvelaktigt Ibn Dustah (omkr. 912 e. Kr.)[21]. Han berättar bland annat följande:

»Hvad ryssarna (*Rûs*) angår, så bo de på en ö, som är omgifven af en sjö. Denna ö, på hvilken de lefva, har en utsträckning af tre dagsresor (omkr. 120 kilom.) och är betäkt med skogar och träsk, den är osund och till den grad sumpig, att marken gungar, när man sätter foten på den. De hafva en furste som kallas *Chakan-Rûs.* De angripa slaverna, komma till dem på skepp, gå i land, taga dem till fånga och bortföra dem till kazarernas och bulgarernas land och sälja dem där. De hafva inga åkrar, utan lefva af det som de på sina plundringståg taga från slaverna. När en son födes åt någon af dem, tager han ett blottadt svärd, lägger det framför den nyfödde och säger: 'jag lämnar dig ingenting i arf, ditt är blott hvad du förskaffar dig med detta svärd'. De hafva hvarken fast egendom eller städer eller åkrar; deras enda sysselsättning är handel med sobel-, ekorre- och andra skinn, hvilka de sälja till hvem som vill köpa dem. Penningarna, som de erhålla i betalning, gömma de i sina gördlar. De äro osnygga i sin klädsel, männen bära guldarmband. Trälarna behandla de väl. De hafva ett stort antal städer(!). Sina gäster bemöta de med aktning, och utländingar, som söka skydd hos dem, behandla de väl, likasom alla, som ofta kommatill dem, och tillåta icke någon af sina landsmän förolämpa sådana personer eller utöfva något slags förtryck mot dem. Om någon af dem förolämpar en främling, hjälpa de den senare och beskydda honom. Om någon af deras stammar begär hjälp, rycka de alla i fält; de splittra icke sina krafter, utan kämpa enigt mot fienden, tills de öfvervinna honom. När någon af dem har en rättstvist med en annan, stämmer han honom inför fursten, i hvars närvaro de då träta med hvarandra. När fursten fält dom, verkställes det han befaller. Men om bägge parterna äro missnöjda med furstens dom, låter han dem med vapen afgöra saken. Den hvars svärd är skarpast, får rätt. Vid denna strid infinna sig bägges slägtingar beväpnade för att öfvervara den. Därpå gå de tvistande löst på hvarandra, och den som besegrar sin motståndare, vinner rättegången. De hafva präster (siare, spåmän), af hvilka många befalla öfver fursten, som om de voro de öfverste bland ryssarna. Stundom befalla, prästerna dem att frambära offer till sin skapare af hvad som hälst, män, kvinnor, hästar, och när prästen befaller något, måste hans befallning åtlydas. Prästen tager då mannen, kvinnan eller djuret, lägger en snara om dess hals, upphänger offret i ett träd, väntar tills det uppgifvit andan och säger, att det är ett offer till gud. — De äro modiga och tappra. När de anfalla ett annat folk, sluta de icke förr än de hafva tillintetgjort det; de utplundra de besegrade och göra dem till trälar. De äro högväxta, af skönt utseende och visa stor djärfhet i sina angrepp; men denna djärfhet visa de icke till häst, utan företaga alla sina krigståg på skepp. De bära vida benkläder; till hvarje par gå hundra alnar tyg. Sedan de iklädt sig sådana benkläder, uppsamla de dem i veck vid knät och fastbinda dem där. — De bära ständigt vapen, emedan de föga lita på hvarandra, och emedan svek är något mycket vanligt bland dem. Om det lyckas någon bland dem att förvärfva någon egendom, hur obetydlig som hälst, blir till och med hans köttsligebroder och närmaste kamrat genast missunsam mot honom och lurar på tillfälle att dräpa och plundra honom. — När någon af de förnäma dör, uppkasta de en graf i form af ett stort hus, lägga honom däri och tillsammans med honom lägga de i samma graf hans kläder och de guldarmband, han har burit, vidare ett förråd af lifsmedel, kärl med dryckesvaror och mynt. Till sist lägga de också den aflidnes älsklingshustru lefvande i grafven. Därpå tillslutes öppningen, och kvinnan dör, innesluten som hon är i grafven.»

Hvad är det nu för ett folk, som Ibn Dustah karakteriserar på detta sätt? Ett är genast klart, nämligen att det omöjligen kan vara något slaviskt folk, då motsatsen mellan ryssar och slaver uttryckligen framhålles, i det ryssarna sägas öfverfalla och plundra slaverna och till en hufvudsaklig del förskaffa sig sitt uppehälle genom dylika plundringståg. I Ibn Dustahs skildring förekommer icke häller något drag, som är karakteristiskt för slaverna, hvaremot säkert ingen kan genomläsa densamma utan att blifva slagen af den märkvärdiga öfverensstämmelsen med det som vi genom nordiska och västerländska källor känna om nordbornas lefnadssätt

på denna tid. Jag vill blott fästa uppmärksamheten på följande punkter, nämligen huru enligt Ibn Dustah deras enda sysselsättning är handel och röfvaretåg, huru de företaga alla sina tåg på skepp, aldrig till lands, komma som vikingar och öfverfalla andra folk (slaverna), härja landet och bortföra innebyggarna som fångar, huru de ständigt ligga i kif och strid inbördes, men gent emot gemensamma fiender visa ovilkorlig lydnad och enighet, vidare deras envig, deras resliga gestalter, deras skönhet o. s. v. — idel drag, som vi också hos västerländska författare finna framhållna såsom utmärkande för normannerna [22]. På nordborna passar också förträffligt in hvad han förtäljer om deras präster och offer, hvilket t. ex. erinrar om det som Adam af Bremen (kap. 27) berättar om det stora Upsalablotet hvart nionde år, då man offrade både människor och djur, såsomhästar, hundar o. d., hvilka upphängdes i en helig lund; däremot äro så väl en prästinstitution som dylika offerbruk främmande för slaverna. Slutligen erinrar också berättelsen om ryssarnas begrafningssätt (må hända på ett enda drag när, till hvilket vi senare skola återkomma) på ett i ögonen fallande sätt om de plägseder och bruk, hvilka äro oss så väl bekanta från vår egen hednatids sista århundraden, den af fornforskarna s. k. yngre järnåldern.

Det synes därför icke kunna vara något tvifvel om att Ibn Dustahs *Rûs* äro nordbor. Svårare är det att afgöra hvar vi skola tänka oss den stam bosatt, som denna berättelse närmast gäller, och hvarifrån författaren fått sina underrättelser om densamma. Det är i alla händelser tydligt, att beskrifningen icke passar in på förhållandena sådana de på författarens egen tid voro hos den stam, till hvilken namnet ryssar särskildt knöt sig. Ty denna stam hade på den tiden sitt hufvudsäte i Kijev och icke på en aflägsen osund ö, och att den på den tiden blott skulle lefvat af att företaga plundringståg mot slaverna, därom kan det icke vara tal. Det ser snarast ut, som om vi hos Ibn Dustah hade en berättelse på andra eller tredje hand, och af vissa motsägelser (såsom när det t. ex. först heter, att ryssarna hvarken hafva städer eller åkrar, och längre fram att de hafva ett stort antal städer) framgår, att den måste på ett tämligen okritiskt sätt vara öst ur minst två olika källor. När Ibn Dustah vidare säger, att ryssarnas furste kallas *Chakan-Rûs*, visar användningen af denna turkisk-tatariska titel, att åtminstone denna del af hans berättelse icke kan vara grundad på omedelbara meddelanden af ryssar, utan måste härstamma antingen från kazarerna, hos hvilka, såsom här ofvan är omtaladt, den nämnda titeln särskildt var bruklig, eller från grekerna, hvilka, såsom vi likaledes förut hafva sett (s. 26 f.), i det nionde århundradet just gåfvo ryssarnas furste titeln *chakan*. Så mycket sannolikare blir det därför, att de skildrade förhållandena åtminstone delvis tillhöra en något äldre tid,förmodligen redan tiden före den egentliga grundläggningen af det ryska furstendömet i Kijev (jfr Nestors berättelse under år 859, ofvan s. 12). Om emellertid de nordbor, som hafva tjänt till förebild för berättelsen, därför böra anses hafva varit bosatta i själfva de skandinaviska landen, eller om vi icke snarare böra uppfatta dem såsom utvandrare, hvilka redan hade nedsatt sig någonstädes öster om Östersjön, det måste vi tills vidare lämna oafgjordt (jfr sid. 26).

En annan arabisk författare, efter hvilken vi hafva en högst märkvärdig, om också i åtskilliga punkter helt visst i hög grad färglagd och okritisk berättelse om ryssarna, är Ibn Fadhlan. Åren 921 och 922 besökte han Volga-bulgarerna såsom sändebud från kalifen Muktadir och under sitt uppehåll därstädes hade han ofta tillfälle att se »ryssarna», när de kommo seglande nedför Volga för att drifva handel med bulgarerna. Af sina resor efterlämnade han en beskrifning, af hvilken utdrag äro bevarade i Jakuts geografiska lexikon under artikeln *Rûs* [23]. Jag skall meddela det vigtigaste häraf.

»Jag såg ryssarna», säger Ibn Fadhlan, »då de voro anlända med sina varor och hade slagit läger vid floden Itil (Volga). Aldrig har jag sett resligare människor; de äro höga som palmträd, rödkindade och rödhåriga. De bära icke kjortel eller kaftan, utan männen bära en grof kappa, som de kasta öfver ena sidan, så att ena handen är fri. Hvarje man bär med sig en yxa, en knif och ett svärd. Utan dessa vapen ser man dem aldrig. Deras svärd äro breda, prydda med böljformiga sirater samt äro af frankiskt arbete. På ena sidan af svärdet från spetsen till fästet äro framstälda träd, figurer och annat sådant. Kvinnorna bära fastknuten på bröstet en kapsel af järn, koppar, silfver eller guld, alt efter mannens förmögenhetsförhållanden. I kapseln är en ring och i den är, likaledes på bröstet, fäst en knif. Om halsen bära de guld- och silfverkedjor. När en man nämligen äger tio tusen dirhemer (silfvermynt), låterhan göra en halskedja åt sin hustru; har han tjugo tusen, får hon två, och sålunda får hustrun,

så ofta han blir tio tusen dirhemer rikare, en ny kedja till de förra. Därför bär en rysk kvinna ofta en stor mängd kedjor om halsen. Folkets förnämsta prydnader äro glaspärlor af det slag, som man ser på skeppen. De sätta stort värde på dem, betala en dirhem för en sådan glaspärla och träda dem på snören till halsband åt sina hustrur. — De äro de osnyggaste människor, som gud har skapat».....

»De komma från sitt land, förankra sina skepp i Itil, som är en stor flod, och bygga sig på stranden stora hus af trä. I ett sådant hus lefva de tio till tjugo, flera eller färre, tillsammans. Hvar och en af dem har en bänk och på den sitter han och jämte honom hans kvinnor och de slafvinnor, som äro bestämda till att säljas. .... Så snart deras skepp ankommit till ankarplatsen, går hvar och en af dem i land, medtagande bröd, kött, lök, mjölk och rusgifvande drycker, och begifver sig till en upprest hög trästolpe, som har liksom ett människoansikte och är omgifven af mindre bildstoder, bakom hvilka åter andra trästolpar äro uppresta. Han går därpå fram till den stora träbilden, kastar sig ned på jorden framför den och säger: 'O min herre, jag är kommen fjärran ifrån och för med mig så och så många kvinnor och så och så många sobelskinn'. Och när han sålunda uppräknat alla sina handelsvaror, fortsätter han: 'För dig har jag medfört denna gåfva', hvarpå han nedlägger gåfvan framför träbelätet och säger: 'Jag önskar att du vill beskära mig en köpare, som har fullt upp af guld- och silfvermynt och köper alt af mig enligt min önskan och går in på mina fordringar'. Efter att hafva sagt detta, går han bort. Om nu hans handel går illa och tiden blir honom för lång, kommer han tillbaka och medför en andra och tredje gåfva. Kan han likväl icke få sin önskan uppfyld, bringar han en af de små bildstoderna en gåfva och beder om dennes förbön, sägande: 'Detta är ju vår herres hustrur,döttrar och söner'. Och sålunda vänder han sig till den ena efter den andra, anropar dem om deras förbön och kastar sig ned för dem. Om då hans handel går bra och han får alla sina varor sålda, säger han: 'Min herre har uppfylt min önskan, nu är det min plikt att löna honom därför'. Därpå tager han ett antal oxar och får, slaktar dem, gifver en del af köttet åt de fattiga, bär bort och nedlägger det öfriga framför den stora bildstoden och framför de kringstående små och hänger oxarnas och fårens hufvud på den uppresta trästolpen. Men om natten komma hundar och förtära altsammans. Då säger den, som lade det där: 'Min herre har funnit välbehag i mig, han har förtärt min gåfva'. — Blir någon af dem sjuk, uppslå de afsides ett tält åt honom, lägga honom i tältet och kvarlämna vid hans sida något bröd och vatten. De komma sedan aldrig när honom och tala icke häller till honom, ja, de icke en gång besöka honom, i synnerhet när det är en fattig eller en slaf. Kommer han sig, återvänder han till de sina, men om han dör, bränna de honom, så framt det icke är en slaf, ty då låta de honom ligga och hundar och roffoglar förtära honom. — När de gripa en tjuf eller röfvare, leda de honom till ett högt och tjokt träd, binda ett starkt rep om hans hals, hissa honom därmed upp i trädet och låta honom hänga, tills han upplöses af vind och regn».

»Man berättade för mig, att de med sina aflidna höfdingar företaga mångahanda ting, af hvilka förbränningen är det minsta. Jag önskade gärna lära känna detta närmare och fick då just veta, att en af deras stormän var död. De lade honom i en graf, som de tillslöto med ett tak för en tid af tio dagar, till dess de hade tillskurit och sytt hans kläder. När en fattig man dött, bygga de ett litet skepp åt honom, lägga honom i detsamma och bränna det. Men vid en rik mans död, skifta de hans gods i tre delar. Den ena tredjedelen öfverlämnas åt hans familj, för denandra tillskära de likkläder åt honom, för den tredje köpa de rusgifvande drycker, som de njuta den dag, då kvinnan låter döda sig och brännes till sammans med sin herre. De äro i högsta grad begifna på njutandet af vin och starka drycker, de dricka dag och natt igenom, så att det ofta händer, att en af dem nedfaller död med bägaren i handen. När en höfding ibland dem dör, frågar hans familj hans kvinnor och tjänare: 'Hvem af eder vill dö med honom?' När en af dem då svarar: 'Jag', är han bunden vid sitt ord och det tillåtes honom icke att draga sig till baka, äfven om han vill. Men oftast är det kvinnorna som göra det. Då därför den man, som jag nyss nämnde, var död, sporde de hans kvinnor: 'Hvem af eder vill dö med honom?' En af dem svarade: 'jag'. Därpå öfverlämnade de henne åt två kvinnor, som måste bevaka henne och ledsaga henne öfver alt, hvar hon gick, ja, under stundom till och med tvådde hennes fötter. Männen begynte då att ordna alt för den aflidne, att tillskära kläder åt honom och träffa andra nödiga förberedelser. Kvinnan drack emellertid hvar dag, sjöng och var munter och förnöjd».

»Då nu den dag kom, på hvilken den aflidne och kvinnan skulle brännas, gick jag ned till floden, där skeppet låg. Men detta hade redan blifvit draget på land, fyra stolpar eller stöttor af *chalendj* (björk?) och annat trä hade

blifvit uppresta och rundt omkring voro stälda stora människolika bilder af trä. Därpå drog man skeppet dit och stälde det mellan stöttorna. Männen gingo emellertid fram och tillbaka och talade ord, som jag icke förstod. Men den döde låg ännu afsides i sin graf, af hvilken de ännu icke hade uttagit honom. Därpå buro de fram en hvilbänk, stälde den på skeppet och lade på densamma stickade täcken, grekisk gyllenduk och hyenden af samma tyg. Därefter kom en gammal kvinna, som de kalla 'dödens engel', och utbredde de nämnda sakerna på bänken. Det var hon, som lät sy kläderna och ombesörjde hela utstyrseln och som också dödade kvinnan. Jagsåg henne, det var en djäfvul med mörk, hemsk blick. Då de kommo till hans graf, skoflade de jorden bort från timret, aflägsnade detta och drogo den döde ut i den klädnad, i hvilken han dött. Jag såg att han på grund af landets köld hade blifvit alldeles svart. Äfven de rusgifvande drycker, frukter och en harpa, som han hade fått med sig i grafven, togo de nu ut ur densamma. Med undantag af färgen hade den döde ej förändrat sig. De iklädde honom nu underbenkläder, benkläder, stöflar, kjortel af gyllenduk och kaftan med guldknappar samt en gyllenduksmössa, besatt med sobelskinn. Därpå buro de honom in i det på skeppet uppresta tältet, satte honom på de stickade täckena, stödde honom med kuddar, framburo rusgifvande drycker, frukter och välluktande örter och satte det alt sammans vid sidan om honom; äfven bröd, kött och lök satte de framför honom. Härpå kommo de med en hund, skuro den i två delar och kastade honom upp i skeppet; sedan lade de alla den aflidnes vapen vid sidan om honom. Vidare framledde de två hästar, hvilka de jagade så länge att de dröpo af svett, hvarefter de höggo dem i stycken med sina svärd och kastade köttet upp i skeppet. Två oxar slaktades på samma sätt och kastades upp i skeppet. Slutligen kommo de med en tupp och en höna, slaktade äfven dem och kastade dem upp i skeppet».

»Då det nu var fredags eftermiddag, förde de kvinnan, som hade invigt sig åt döden, till en inrättning som de hade uppstält och som liknade en dörrkarm. Hon satte fötterna på männens flata hand, steg upp på karmen och sade något på sitt språk, hvarefter de satte henne ned igen. Därpå läto de henne åter stiga upp, och hon gjorde som första gången. Åter läto de henne stiga ned och för tredje gången upp igen på karmen, där hon betedde sig som de två första gångerna. Därpå räkte de henne en höna; af den skar hon hufvudet och kastade det bort, men hönan kastade hon upp i skeppet. Jag sporde tolken hvad honhade företagit sig. Han svarade, att hon första gången hade sagt: 'Se, här ser jag min fader och min moder', andra gången: 'Se, där ser jag alla mina aflidna slägtingar sitta', och tredje gången: 'Se, där är min herre, han sitter i paradiset; paradiset är så skönt, så grönt; hos honom äro män och gossar; han kallar på mig; så fören mig då till honom'. Då förde de henne till skeppet. Men hon drog bägge sina armband af sig och gaf dem åt den kvinnan, som man kallar dödsengeln och som skulle mörda henne. Äfven bägge sina fotringar aftog hon och räkte dem till de två kvinnor, som uppvaktade henne och som kallas dödsengelns döttrar. Därpå lyfte de henne upp i skeppet, men läto henne ännu icke komma in i tältet. Nu kommo män med sköldar och stafvar och räkte henne en bägare med rusgifvande dryck. Hon tog bägaren, sjöng och tömde den. Härmed, sade tolken till mig, tager hon afsked af dem, som äro henne kära. Därpå räkte man henne en andra bägare. Hon tog äfven den och stämde upp en lång sång. Då befalte den gamla kvinnan henne att skynda sig, tömma bägaren och träda in i tältet, hvarest hennes herre låg. Men kvinnan hade blifvit förskräkt och tveksam; hon ville träda in i tältet, men stack endast hufvudet in mellan tältet och skeppet. Ögonblickligen tog den gamla henne vid hufvudet, drog henne in i tältet och gick själf in med henne. Strax därpå begynte männen slå med stafvarna på sina sköldar, på det man icke skulle höra kvinnans skrik, som kunde afskräcka andra kvinnor från att en gång begära dö till sammans med sina herrar. Därpå trädde sex män in i tältet .... och lade kvinnan vid hennes herres sida. Och två grepo henne vid fötterna, två vid händerna. Och den gamla, som kallas dödens engel, lade ett snöre om hennes hals, lämnade det till två af männen, att de skulle draga till, trädde själf fram till kvinnan med en bredbladig knif och stötte den in mellan hennes refben, hvarpå hon åter drog den ut. Men de två männen kväfde henne med snöret, till dess hon vardöd. Nu framträdde den aflidnes närmaste slägting, tog ett stycke trä, antände det, gick baklänges till skeppet och stack eld på den ved, som var lagd under skeppet. Därpå kommo äfven de öfriga med ved; hvar och en bar ett stycke, som redan var antändt i ena ändan och kastade det på bålet. Snart fattade elden i all veden, därpå i skeppet, så i tältet och mannen och kvinnan och alt som fans i skeppet. Då uppstod en fruktansvärd storm, hvarigenom elden förstärktes och lågan uppblossade ännu kraftigare. Vid min sida stod en af ryssarna; honom hörde jag tala med tolken, som stod bredvid honom. Jag

frågade tolken hvad ryssen hade sagt och fick till svar: 'I araber, sade han, ären likväl dumma människor; den som I älsken och ären högst, tagen I och kasten i jorden, där maskar förtära honom. Vi däremot bränna honom i ett nu, så att han oförtöfvadt ingår i paradiset.' Därpå utbrast han i högljudt skratt och tillade: 'Hans herres (guds) kärlek till honom gör, att vinden redan blåser upp och ögonblickligen skall föra honom bort'. Och i verkligheten varade det icke en timme, förrän skepp och timmer tillika med kvinnan och den aflidne voro förvandlade till aska. På det ställe, där det på land dragna skeppet hade stått, uppförde de något, som liknade en rund hög, och uppreste i dess midt en stor trästolpe, på hvilken de skrefvo namnet på den döde och på ryssarnas konung. Därefter begåfvo de sig bort». — Återstoden af Ibn Fadhlans berättelse är icke grundad på egna iakttagelser och kan därför icke hafva synnerlig betydelse.

När man genomläser denna berättelse, kan man snarare än i fråga om Ibn Dustahs råka i tvifvel om hvad för ett folk dessa ryssar tillhörde, som Ibn Fadhlan hade sett vid Volga, ty de drag, han anför, göra icke ett så slående intryck som de af Ibn Dustah anförda. Tvärtom ser åtskilligt i hög grad underligt och främmande ut, äfven om man fråndrager hvad som kan hafva sin grund i en orientalisk fantasis utsmyckningar. Man kan därför icke hällerförundra sig öfver, att tviflet här kommit starkt till orda och gifvit sig uttryck i flerfaldiga teorier om de omtalade ryssarnas nationalitet. Säkert är emellertid, att vissa drag alldeles bestämdt hänvisa på en nordisk stam, såsom när Ibn Fadhlan säger, att ryssarna äro höga som palmträd, rödkindade och rödhåriga (hvilket fullkomligt öfverensstämmer med det sätt, på hvilket alla västerländska källor beskrifva normannerna), att de äro beväpnade med yxor, knifvar och svärd af frankisk tillverkning, att tjufveri straffas med hängning, hvilket är en egendomlig nordisk rättsbestämmelse. I den utförliga beskrifningen af den aflidne höfdingens likfärd hänvisar i synnerhet förbränningen i ett skepp icke blott bestämdt på ett hufvudsakligen sjöfarande folk — hvilket slaverna i Ryssland alldeles icke voro — utan äfven särskildt på Norden, där bruket att begrafva i ett skepp är väl kändt från samma tidsålder och kan påvisas genom en mängd graffynd dels i förbindelse med likbränning, dels utan sådan, hvilka tvänne begrafningssätt här under denna period förekomma vid sidan af hvarandra; äfven lämningar af djur, såsom hästar, oxar, hundar, höns o. a. förekomma mycket ofta i nordiska grafvar, men helt visst äfven utanför Norden [24]. Å andra sidan träffa vi drag, som afgjordt måste betecknas såsom icke-nordiska. Det mest framträdande af dessa är offringen af kvinnan, som erbjuder sig att följa sin herre i döden, ett drag, som återfinnes i Ibn Dustahs berättelse om den aflidnes älsklingshustru, hvilken begrofs till sammans med sin man, likasom vi också på ett ställe hos en grekisk författare (Leo Diaconus IX: 7, s. 150—151) finna en antydan om ett liknande bruk hos ryssarna i Kijev. På ett sådant bruk finna vi i själfva Norden intet exempel under den historiska tiden, hvaremot vi veta, att det ännu långt ned i tiden förekom hos åtskilliga slaviska, litauisk-lettiska och sannolikt också finska stammar.

Det är således otvifvelaktigt, att här förefinnes enblandning af nordiska och östliga element. Förklaringen till denna blandning ligger sannolikt däri, att vi hos Ibn Fadhlan omöjligt kunna hafva att göra med nordbor, som omedelbart kommit till Volga från Skandinavien, utan helt visst med sådana, som redan en tid hade varit bosatta någonstädes öster om hafvet och som gjort sig till herrar där. Dessa ryssars hem hafva vi då närmast att söka någonstädes söder eller sydost om Ladoga, från hvilka trakter man just på flodvägar kan komma ända ned till Volga, och möjligen snarare bland en finsk befolkning än bland en slavisk. I sådant fall kan det må hända icke häller vara något förvånansvärdt däri, att bruk sådana som t. ex. den omtalade offringen kunna hafva blifvit upptagna af de utvandrade nordborna under deras samlif med de ursprungliga innebyggarna. Det enda medel, genom hvilket man skulle kunna hoppas vinna klarhet i hela denna fråga, vore utan tvifvel metodiskt utförda arkeologiska undersökningar i nyss nämnda trakter; men dessa undersökningar befinna sig ännu i sin början, och om också några af de hittills gjorda fynden redan kunde synas på ett märkligt sätt öfverensstämma med de här omtalade författarnas skildringar, är dock ännu mycket i dessa fynd så tvifvelaktigt, att man icke rätt säkert kan bygga på dem [25].

I alla händelser måste det medgifvas, att intet hinder finnes för att antaga, att namnet *Rûs* äfven hos Ibn Fadhlan betecknar nordborna eller normannerna, dock så att det snarare bör uppfattas som en politisk benämning än som ett verkligt folkslagsnamn, ty af de individer, han har träffat på och hänfört under benämningen *Rûs*, har

säkerligen endast en del, väl närmast den egentliga höfdingeklassen, verkligen varit af nordisk nationalitet.

En dylik utvidgad och obestämd användning af namnet *Rûs* börjar för öfrigt tämligen tidigt blifva genomgående hos arabiska författare. Det är uppenbart, att de flesta af dessa bruka detta namn icke allenast om nordborna ellerom de egentliga ryssarna, utan äfven om alla de folk, som i politiskt hänseende hörde till det ryska maktområdet, antingen de voro nordbor, slaver eller finnar. Ett tydligt vittnesbörd härom hafva vi i en uppgift, som förekommer hos flera olika arabiska författare från det tionde århundradet (den älste synes vara antingen Abu-Said al-Balchi eller Abu-Ischak al-Istachri, som bägge lefde omkring 950 e. Kr.). De berätta följande: »*Rûs* delas i tre stammar. Den ena bor i närheten af bulgarerna, och dess konung bor i en stad, som heter *Kujabah* (Kijev), som är större än Bulgar. Den andra, längst bort boende stammen heter *Selâvijah*, den tredje heter *Artaniah* (? eller *Barmaniah ?*), hvilkens konung bor i *Arta* (? eller *Abarmah ?*)». Den första af dessa stammar är uppenbarligen de egentliga ryssarna i Kijev, den andra är slaverna, måhända företrädesvis de i Novgorod; med den tredje menas sannolikt någon af de finska stammarna, men på grund af läsartens osäkerhet är det tvifvelaktigt hvilken enskild stam som afses (ersa-mordvinerna? bjarmarna?). Detta obestämda bruk af namnet *Rûs* hos de orientaliska författarna i förening med den vanliga bristen på kritik gör det därför ofta svårt eller omöjligt att afgöra hvart de särskilda skildringar, som de meddela, egentligen äro att hänföra, och hvilken teori som hälst, som blifvit framstäld om de gamla ryssarnas nationalitet, har därför också till utseendet kunnat stödja sig på den ena eller den andra af de orientaliska författarna. Det är emellertid icke blott oomtvisteligt, att namnet *Rûs* hos de i det föregående omtalade författarna uteslutande eller företrädesvis synes beteckna nordborna, utan det gifves dessutom ytterligare ett par författare, hos hvilka denna betydelse framträder fullkomligt klart och tydligt.

Den ena af dessa är Ahmed al-Jakubi al-Katib, hvilken skref kort efter 890. Han berättar, att år 844 »hedningar (*madjûs*), som kallas *Rûs*, angrepo Sevilla och plundrade och härjade, brände och mördade». Nu känna vi genom andrakällor, att Spaniens kuster verkligen detta år blefvo hemsökta af en skara normanner, som förut härjat på åtskilliga ställen i Frankrike, och det kan endast vara dessa, på hvilka författaren hänsyftar med namnet Rûs. Då de naturligtvis icke själfva hafva kallat sig så, under det att detta namn däremot från omkring 880 var väl bekant i östern, få vi väl antaga, att författaren på ett eller annat sätt har öfvertygat sig om identiteten af de egentliga ryssarna och de normanner, som i Spanien uppträdde alldeles på samma sätt som de först nämnda uppträdde på kusterna af Kaspiska och Svarta hafvet. Hur påtaglig likheten måste hafva varit mellan detta folks uppträdande i östern och i västern, framgår också af ett yttrande af en annan arabisk författare, Masûdi (omkr. 920—950), hvilken, efter att hafva omtalat »hedningarnas» anfall på Spanien, tillägger som sin personliga åsigt: »Jag tror att dessa främlingar voro *Rûs*, ty ingen annan än de segla på detta haf, hvilket står i förbindelse med oceanen (*Ukianus*)».

Den andra af de ofvan nämnda författarna är Abu Obeid al-Bekri [26]. Han tillhör andra hälften af det elfte århundradet, men han anför som sin sagesman en israelit Ibrahim Ibn Jakûb (Abraham Jakobsson), som omkring 965 hade uppehållit sig vid Otto I:s hof i Merseburg och därifrån hade företagit resor till de kringliggande landen. Denne Abraham synes hafva varit en köpman från Spanien, som af handelsaffärer blifvit förd till Tyskland; men därjämte har han helt visst haft ett diplomatiskt värf, och detta har haft till följd att han till regeringen ingifvit en officiel berättelse, hvilken al-Bekri har kunnat begagna i Cordova. Vi läsa här bland annat: »Ibrahim Ibn Jakûb israeliten säger: slavernas land sträcker sig från syriska hafvet (d. v. s. Medelhafvet) till den norra oceanen. Dock hafva stammar från norden gjort sig till herrar öfver en del af dessa land och bo ännu i dag ibland dem. Slaverna bestå af många olika stammar .... För ögonblicket finnas där fyrakonungar: Bulgarernas konung; Boreslav, konung af Prag (*Frâga*), Böhmen (*Bovîma*) och Krakau (ə: Boleslav I, 935—967, på tyska Burislaw); Miškah, konung i norden (ə: den polske konungen Mieszko I, 960—992), och Nakon (*Nâkûr* eller *Nâkûn*) i den västligaste delen af de slaviska landen (ə: Meklenburg) ... Staden Prag är bygd af sten och kalk och är den största handelsplatsen i de slaviska landen. *Rûs* och slaver komma dit med sina varor från staden Krakau och muselmaner, judar och turkar (ə: magyarer) komma från det turkiska området med handelsvaror och

byzantinska *mithkâl* (silfverstycken?) och taga i utbyte slafvar och bäfverskinn samt annat pälsverk .... Till Miškahs land gränsa i öster *rûs*, i norr preussarna (*brûs*). De sistnämnda bo vid oceanen och tala ett eget språk. De äro bekanta för sin tapperhet. När en fiendtlig här kommer till deras land, vänta de icke på hvarandra, tills de äro förenade; hvar och en stormar mot fienden, utan att bekymra sig om någon, och slår med sitt svärd tills han faller. Ofta komma i synnerhet *rûs* västerifrån på skepp för att plundra i deras land .... De af slaverna bebodda landen äro de fruktbaraste och rikaste af alla, och de vinnlägga sig med ifver om åkerbruk och allahanda slöjd, hvari de öfverträffa alla nordliga folk. Deras varor gå öfver land och sjö till *rûs* och till Konstantinopel. De flesta stammarna från norden (hvilka trängt sig in bland slaverna) tala slavernas språk såsom en följd af deras sammanblandning med dem. De förnämsta af dessa äro: *trškîn* (?), *onklîn* (?), pečenegerna, *rûs* och kazarerna ....»

Jag tror icke att detta ställe behöfver någon ytterligare kommentarie; hvar och en skall ögonblickligen inse att ordet *rûs*, ryssar, här icke kan beteckna annat än nordborna, och det både dem, som bodde i själfva de nordiska landen, och dem, som hade nedsatt sig i östern. Sammanhålla vi detta ställe med de tidigare anförda vittnesbörden, lär det knappast längre kunna finnas något tvifvel om att detta varden ursprungliga och egentliga betydelsen af ordet *rûs* hos araberna, i full öfverensstämmelse med den användning som det motsvarande namnet hos grekerna och slaverna hade.

*

Vi vilja nu återvända till grekerna för att något närmare sysselsätta oss med ett af de märkligaste och mest upplysande ställen om ryssarna, som öfver hufvud finnas hos samtida författare. Det är det 9:de kapitlet i kejsar Konstantin Porphyrogennetos' afhandling »om rikets styrelse» (de administrando imperio), hvilken är författad omkring 950. Det nämnda kapitlet har till öfverskrift »om *rhôs*, som komma från Ryssland till Konstantinopel med sina båtar», och den del däraf, som företrädesvis intresserar oss, är beskrifningen af den ryska flotiljens årliga segling nedför Dnjepr. Hvad som i synnerhet gör detta dokument så dyrbart för oss är att det är det enda, som innehåller några direkta prof på de gamla ryssarnas språk.

Något söder om det nuvarande Jekaterinoslav måste Dnjepr på en sträcka af omkring 75 kilometer bryta sig väg genom ett bredt granitbälte, som är ett slags förgrening från Karpaterna. Den väldiga floden vältrar sig här fram mellan mer eller mindre höga klippstränder och i en bädd, som är uppfyld af otaliga klippor och stenblock. På alla de ställen, där dessa förefinnas samlade i större massor och där tillika flodens fall blir starkare, uppstå forsar af växlande storlek. Sådana forsar, hvilka icke få uppfattas som lodräta vattenfall, utan som mer eller mindre våldsamma strömhvirflar, kallas på ryska *porogi* (egentligen »trösklar»), om de förekommande hindren sträcka sig öfver hela flodens bredd, men *zabory* (ordagrant »gärden»), om hindren upptaga blott en del däraf. Man räknar i alt 11 poroger och 6 zaborer på den nämnda sträckan [27]. Af dessa forsars natur följer, att de icke äro lika våldsamma hela året om. Påvåren, när snön högre upp smälter, tilltager nämligen vattenmassan så mycket, att äfven de klippformationer, som förorsaka forsarna, blifva mer eller mindre fullständigt betäkta af vattnet. Våren är också den enda årstid, på hvilken det är möjligt att fara igenom åtminstone de flesta af dessa forsar. Det är från mars till slutet af juni som floden har det högre vattenståndet, sålunda att det i allmänhet omkring den 21 maj når sin största höjd. Det oaktadt är farten mycket besvärlig och farlig; i synnerhet gälde detta på en tid, då konsten ännu icke gjort något för att minska svårigheterna. Därtill kom i forna dagar ännu en källa till faror, nämligen de vilda och rofgiriga folkstammar, som då bodde i dessa trakter (i 10:de århundradet pečenegerna), och som alltid voro redo att öfverfalla dem, som kommo i deras närhet. I synnerhet plägade de lägga sig i försåt vid forsarna, hvilka nödvändigt måste passeras af alla, som drogo söderut eller återvände söderifrån, och vid hvilka det tillika var svårt för de angripna att göra kraftigt motstånd; så blef t. ex. enligt Nestor våren 973 den ryske storfursten Svjatoslav på sin återresa från Grekland vid forsarna öfverfallen och dödad af pečenegerna. I följd af dessa orsaker måste färden nedåt forsarna naturligtvis företagas med den största försigtighet, och det var icke rådligt att inlåta sig därpå utan i större, slutna skaror. Vi kunna således inse hvilken vigtig och ingripande roll dessa forsar spelade i ryssarnas förbindelser med Konstantinopel, och det kan därför icke förundra oss, att Konstantin i det

omtalade kapitlet med synnerlig utförlighet uppehållit sig vid ryssarnas färd nedför dem.

Det ifrågavarande stället hos Konstantin har följande lydelse [28]: »De båtar, som gå från det yttre Ryssland (ə: från landet på andra sidan Kijev) till Konstantinopel, komma dels från Novgorod, där Svjatoslav, son af Rysslands furste Igor (*Ingor*), residerar, dels också från borgen Smolensk och från Ljubeč och Cernigov och från Vyšegrad. Dessagå alla nedför floden Dnjepr och förena sig vid borgen Kijev, som också kallas *Sambatas*. Men slaverna, som äro skattskyldiga under dem (ə: ryssarna), de så kallade krivičerna, lučanerna och de öfriga slaviska folken, fälla om vintern trästammarna på sina bärg och, efter att hafva tillhuggit dem, föra de dem vid vårens ankomst, så snart isen bryter upp, ut i de närliggande sumpsjöarna. När de sedan hafva blifvit flottade ut i floden Dnjepr, begifva de sig likaledes själfva ut på denna flod och gå till Kijev. Där släpa de dem till varfven och sälja dem till ryssarna. Men ryssarna köpa skrofven och blott dem; sina gamla båtar hugga de sönder och taga från dem åror, tofter och annat tillbehör och utrusta dem därmed. I juni månad sätta de sig i rörelse nedför floden Dnjepr och gå till Vytičev, hvilket är en borg, som lyder under ryssarna. Där samla de sig nu under loppet af två till tre dagar, och när alla båtarna äro församlade, bryta de upp och gå nedför den nämnda floden Dnjepr».

»Och först komma de till den första forsen, som benämnes *Essupi* (*'Εσσουπη*), hvilket på ryska och slaviska betyder »sof icke». Forsen här är så smal, att dess bredd är som Tzykanisterions [29]. Men midt i den samma äro branta och höga klippor, hvilka se ut som öar; när vattnet kommer till dessa, sköljer det öfver dem och störtar ned igen med stort och fruktansvärdt larm. Därför våga ryssarna icke segla midt in bland dem, utan de lägga till i närheten och landsätta manskapet, under det att de däremot låta alla varorna förblifva i båtarna. De gå nu nakna ut i vattnet, kännande sig för med fötterna för att icke snafva mot någon sten, och med detsamma skjuta de båtarna framåt med stänger, några vid framstammen, andra vid midten och åter andra vid bakstammen. Med sådan försigtighet gå de igenom denna första fors vid dess innersta bukt och längs stranden af floden. Men när de passerat denna fors, upptaga de åter de öfriga från land och segla vidare. De komma därefter till den andra forsen, som på ryska heter *Ulvorsi* (*Ουλβορσι*)och på slaviska *Ostrovuniprach* (*Οστροβουνιπραχ*), hvilket betyder »forsens ö». Äfven denna är, liksom den första, strid och svår att komma igenom. Och åter landsätta de manskapet och föra båtarna igenom såsom vid den förra. På liknande sätt gå de också genom den tredje forsen, som kallas *Gelandri* (*Γελανδρι*), hvilket på slaviska betyder »forsens larm».

»Därpå komma de till den fjärde forsen, den stora, som på ryska heter *Aifor* (*'Αειφορ*), på slaviska *Neasit* (*Νεασητ*), emedan pelikaner hafva sina bon bland stenarna i forsen. Vid denna fors lägga alla båtarna med framstammarna till land, och de af manskapet, som äro utsedda att hålla vakt, gå i land och aflägsna sig till sina poster, och de hålla vakt mycket omsorgsfullt för pečenegernas skull. Men de andra taga varorna, som de hafva i båtarna, upp ur dessa och likaledes slafvarna, belagda med bojor, och föra dem öfver land 6000 steg, tills de hafva gått förbi forsen. Därpå föra de sina båtar öfver till den andra sidan af forsen, i det att de dels släpa dem fram, dels bära dem på sina skuldror. Där skjuta de dem ut i vattnet, och efter att hafva fört sina skinnvaror om bord, inskeppa de sig själfva och segla vidare. När de komma till den femte forsen, som på ryska benämnes *Baruforos* (*Βαρουφορος*) och på slaviska *Vulniprach* (*Βουλνηπραχ*), emedan den bildar en stor sjö (eller hvirfvel?), föra de åter sina båtar igenom längs kusten af floden liksom vid den första och andra forsen. Därefter komma de till den sjätte forsen, som på ryska heter *Leanti* (*Λεαντι*), på slaviska *Verutzi* (*Βερουτζη*), det vill säga »vattnets sjudande», och passera öfver den på liknande sätt. Därifrån segla de vidare till den sjunde forsen, som på ryska heter *Strukun* (*Στρουχουν*, eller efter yngre handskrifter *Στρουβουν Strubun* eller *Struvun?*) och på slaviska *Naprezi* (*Ναπρεζη*), hvilket betyder »den lilla forsen». Och de anlända till det så kallade Krariska öfverfartsstället, där chersoniterna sätta öfver från Ryssland och pečenegerna till Cherson; detta samma öfverfartsställe är i bredd ungefär som Hippodromen(= 45 orgyier eller famnar) och i höjd, upp till den öfversta punkt, som man kan se nerifrån, så högt att en bågskytts pil kan nå dit upp. Därför komma också pečenegerna hit och öfverfalla ryssarna [30]. Efter att hafva passerat detta ställe komma de till en ö, som blifvit uppkallad efter den helige Gregorius [31]; på denna ö fullborda de sina offringar, emedan där står en mycket stor ek. Och de offra

lefvande tuppar. Men de fästa också pilar rundt omkring; andra åter bröd och kött och hvad som hälst som man har enligt deras bruk. De kasta också lott om tupparna, om de skola slakta och förtära dem eller låta dem lefva. Men komna förbi denna ö, frukta ryssarna icke mera pečenegerna, till dess de komma till floden Selina (ə: den nu varande Donaumynningen Sulina).» — Beskrifningen af de besvärligheter, som ryssarna ytterligare hade att öfvervinna, innan de kommo fram till grekiska hamnar, kan här förbigås.

Det som företrädesvis intresserar oss på detta ställe är namnen på de sju forsar, som Konstantin omtalar. Såsom vi hafva sett, anför han vanligtvis dessa namn på två språk, ryska och slaviska, sålunda, att det först nämnda såsom hufvudspråket alltid ställes främst; till hvarje namn fogar han antingen en öfversättning af detsamma eller åtminstone en antydan om dess ursprung. Då den gifna förklaringen hvad några af namnen beträffar, såsom vi strax skola finna, synes närmast sluta sig till den slaviska formen utan att likväl alltid vara strängt ordagrann, kan man må hända däraf sluta, att, om också den anförda skildringen ytterst grundar sig på meddelanden af en ryss, d. v. s. en normann, förklaringarna dock blifvit tillagda af någon, som icke förstått »ryska», men har haft någon kännedom om slaviska, antingen detta nu har varit Konstantin själf eller det har varit någon annan, som utgjort hans källa. Tydningen af dessa namn har i mer än ett århundrade sysselsatt filologer och historiker [32]. De slaviska namnen äro verkligen rent slaviska och några af dem öfverensstämma äfven mer ellermindre fullständigt med de nuvarande ryska namnen; att den form, i hvilken Konstantin anför dem, stundom synes vara något påverkad af den »fornslaviska» (eller fornbulgariska) dialekten, kan icke förundra oss, då denna naturligtvis af alla slaviska dialekter har varit bäst känd i Konstantinopel. De andra namnen, de hvilka Konstantin anför såsom »ryska», äro däremot fullkomligt olika de slaviska. Det är till dessa »ryska» namn, som vårt intresse hufvudsakligen knyter sig. Ty, såsom en hvar, som har minsta begrepp om språk, måste medgifva, äro de alla rent nordiska och låta icke förklara sig af något annat språk. Att ett par af dessa namn kommit till oss i en något förändrad eller fördärfvad form kan icke förundra oss, då de i en greks öra naturligtvis måste hafva ljudit helt barbariska och äfven måste hafva varit svåra att återgifva i skrift; men till och med dessa förändringar äro icke större än att den ursprungliga formen i det hela tämligen lätt låter återställa sig. Då det i förklaringen af dessa namn, både de ryska och de slaviska, torde vara möjligt att komma ett steg längre, än man hittills kommit, skall jag försöka att här genomgå dem alla i sammanhang.

Först, säger författaren, komma de resande till forsen *Essupi*, hvilket på ryska och slaviska betyder »sof icke» — ett mycket passande namn för den första forsen, med hvilken den långa raden af faror begynner. En sak väcker förvåning, när vi jämföra detta namn med de följande, nämligen att författaren anför det både som ryskt och slaviskt, medan vi vid de andra (på ett undantag när) träffa två namn af helt olika utseende. I betraktande häraf kan det icke vara något tvifvel om att på detta ställe något fel blifvit begånget, hvarigenom det kommit att se ut som om denna fors hade alldeles samma namn på bägge språken. Det är otvifvelaktigt, såsom också för länge sedan blifvit anmärkt, att den af Konstantin anförda formen bör uppfattas såsom det slaviska namnet. Den slaviskaöfversättningen af uttrycket »sof icke» är nämligen *ne s'pi* och det antagandet ligger därför nära till hands, att formen *Essupi* är felskrifning för *Nessupi*, i det att *u* är ett allmänt sätt att återgifva den dunkla vokal, som af oss här är betecknad med en apostrof. Möjligen beror utelämnandet af det begynnande *n* blott på ett skriffel, hvilket är så mycket lättare att förklara, som det föregående ordet i den grekiska texten slutar på *n*. Hvilket det ryska namnet var veta vi icke, men alla de följande namnen berättiga till antagandet att det var af nordiskt ursprung. Om det haft alldeles samma betydelse som det slaviska, har det må hända hetat *sof eigi;* snarare har det kanske också i den yttre formen funnits en sådan likhet mellan det och det slaviska namnet, att sammanblandningen af de två namnen kunde däraf förklaras, och vi kunna då antingen gissa på formen *ne sofi*, med den gamla, tidigt föråldrade negationen *ne*, eller på något uttryck, som i jakande form återgifvit samma tanke, som i det slaviska namnet är uttrykt i nekande form. En af bibliotekarien Eiríkur Magnússon i Cambridge mig meddelad gissning *ves uppi* (= »var uppe») vore i senare fallet mycket tilltalande, emedan det i så hög grad liknar *Essupi*.

Den andra forsen heter på ryska *Ulvorsi*, på slaviska *Ostrovuniprach*, hvilket förklaras med »forsens ö». Detta

namn är fullkomligt klart. Endast Konstantins öfversättning är icke fullt tillfredsställande. Ty orden borde naturligtvis vändas om: »öns fors». Den slaviska formen är det fornslaviska *ostrov'nyj prag*, hvars första led *ostrov'nyj* är ett af *ostrov*, »ö», bildadt adjektif; det andra ledet *prag*, det nu varande ryska *porog*, betyder »fors» (jfr ofvan sid. 50). Det ryska namnet öfverensstämmer noga härmed. Ty det är uppenbarligen den svenska sammansättningen *Holmfors* [33], som hade alldeles samma form i fornspråket.

Emellan den första forsen och den, som af Konstantin uppgifves som den tredje, finnas i själfva verket två. Den ena af dessa, hvilken nu heter *Surskij*, är icke synnerligenbetydlig, den andra däremot, hvilken nu kallas *Lochanskij* är en af de allra farligaste. Då dessa tvänne forsar följa på ringa afstånd efter hvarandra, hafva bägge förmodligen blifvit sammanfattade under det gamla namnet *Holm-fors*. Hvad ursprunget till detta namn beträffar, så kan det vara föranledt antingen af tre klippöar, som äro belägna strax ofvanför *Lochanskij*-fallet, eller också må hända af en omkring halfannan kilometer lång, med ekar och andra träd bevuxen ö, som är utmärkande för *Surskij*-fallet.

Den tredje forsen uppgifves af Konstantin heta »*Gelandri*, som på slaviska betyder forsens larm». På detta ställe är texten uppenbarligen fördärfvad. Ty vi icke blott erhålla allenast ett namn, utan detta namn är också hänfördt till orätt språk. *Gelandri* kan nämligen icke vara annat än det fornnordiska participiet *gellandi* (eller *gjallandi*), »ljudande, skallande».[34] Författaren begår altså här liksom vid det närmast föregående namnet ett obetydligt fel i sin öfversättning, då han öfversätter *Gelandri* med »forsens larm» i stället för med »den larmande forsen». Under det att vi i uppgiften om den första forsen sakna det ryska namnet, är det här det slaviska namnet, som blifvit uteglömdt af afskrifvaren. Hvilket detta varit kunna vi naturligtvis icke med visshet afgöra, men efter all sannolikhet har det liknat det nu varande ryska namnet på samma fors *Zvonets* (*Zvonskij, Zvonetskij*), hvilket har alldeles samma betydelse som det af Konstantin anförda »fornryska» namnet: »larmande, brusande». Här skall också verkligen floden vältra sig fram bland klipporna med ett sådant dån, att det höres på långt afstånd [35].

Vi komma därefter till den fjärde forsen, »den store», som på ryska kallas *Aifor*, på slaviska *Neasit*, emedan, såsom Konstantin säger, pelikaner bygga sina bon bland stenarna i forsen. Då man enligt min mening hittills fullkomligt missförstått namnen på denna fors, måste jag något utförligare sysselsätta mig med dem. Forsen själf äruppenbarligen den, som nu kallas *Nenasytetskij*, enligt beskrifningarna den farligaste af alla [36].

Det slaviska namnet *Neasit* är klart nog, alldenstund detta ord tydligen motsvarar det fornslaviska *nejesyt'*, det ny-ryska *nejásyt'*, hvilket verkligen kan betyda »pelikan»; och härmed hafva alla, som tidigare sysselsatt sig med tolkningen af dessa namn, gifvit sig till freds och altså med Konstantin uttydt namnet med »Pelikanfallet». Men, besynnerligt nog, har, så vidt jag vet, ingen gifvit akt på en svårighet, som gör att denna tydning förekommer mig i högsta grad tvifvelaktig. Vore anledningen till namnet verkligen den, som Konstantin uppgifver, måste vi på slaviska vänta ett namn, som vore en härledning af *neasit*, liksom namnet på den andra forsen i ordningen är en härledning af *ostrov* och på samma sätt som vi i svenskan måste bilda sammansättningen »pelikanfors». Däremot skall hvar och en erkänna att det är orimligt antaga att forsen själf af den angifna orsaken skulle hafva blifvit kallad »Pelikanen», eller med andra ord att den skulle hafva blifvit betecknad såsom ett individ af det för forsen karakteristiska fågelslägtet. Det enda som skulle kunna gifva anledning till en sådan benämning, vore om det hos forsen själf eller i dess omgifning funnes något, som påminde om något för den nämnda fågeln karakteristiskt, t. ex. hans näbb eller hans glupskhet. Altså förefinnes otvifvelaktigt något fel i Konstantins uppgift om namnet på denna fors. Vi måste antaga en af två möjligheter, nämligen antingen att namnet kommit till oss i en fördärfvad form eller också att den af Konstantin gifna förklaringen är oriktig. Om vi betänka huru obestämda och föga noggranna flera af Konstantins namnförklaringar äro, hvaremot själfva namnen äro tämligen korrekta, så har den senare möjligheten utan tvifvel största sannolikheten för sig, i synnerhet som pelikaner nu icke finnas i dessa trakter (förutsatt att Konstantin menar samma fågel, som man i allmänhet förstår under detta namn) och icke häller, enligt hvad ennaturforskare försäkrat mig, häcka så som Konstantins ord låta förmoda.

Därtill kommer ytterligare att vi vid detta namn icke såsom vid de andra (med undantag af det femte) erhålla en enkel öfversättning, utan blott en allmän etymologisk förklaring, som ansluter sig till det slaviska *nejesyt'*, pelikan. Till sin form gör denna förklaring snarast intrycket af att vara ett blott subjektift infall, vare sig att det härrör från Konstantin eller från någon annan. Är detta händelsen, så förlorar förklaringen alt värde, ty där det, såsom här, icke är fråga om en enkel öfversättning, utan om en etymologi, kan en författare från tionde århundradet icke gälla som bättre auktoritet än en från det nittonde och icke häller hans ord såsom tillförlitligt uttryck för den tanke, som föresväfvat den, hvilken ursprungligen gifvit saken dess namn.

Men det slaviska *nejesyt'*, betyder ej blott pelikan. Det är bildadt af ordet *syt'*, mätthet (*syt*, mätt) och dess ursprungliga betydelse är »omättlig», »frossare»; allmännast brukas det dock för att beteckna vissa djur, isynnerhet fåglar, som utmärka sig genom sin glupskhet, t. ex. gamen och pelikanen (på tyska *Nimmersatt*). Enligt ordets ursprungliga betydelse kan altså forsen mycket väl hafva blifvit kallad »den omättlige», och att detta verkligen varit fallet bekräftas af det nu varande namnet *Nenasytets* eller *Nenasytetskij*, som uppenbarligen är nästan samma ord som det fornslaviska, men hvilket, lika som det kortare *Nenasyt'*, hvaraf de nämnda formerna äro afledda, icke kan betyda annat än »den omättlige». Ja, den förmodan ligger icke långt borta, att forsen redan på Konstantins tid verkligen blifvit kallad *Nenasyt'*, men att detta namn af honom eller hans sagesman blifvit uppfattadt som *Nejesyt'*, »*Neasit*» och att detta missförstånd åter blifvit anledningen till förklaringen med pelikanerna. »Den omättlige» är i och för sig ett mycket passande namn för en så våldsam fors och mycket mer betecknande än det svaga uttrycket »Pelikanforsen». Jag tror emellertid, att denna fors kallades så icke såmycket på grund af sin våldsamhet som snarare på grund af en egendomlighet, hvilken utmärker den framför de öfriga forsarna och särskildt gör att den förtjänar namnet »den omättlige». Det är nämligen den ende, som om våren icke blir fullständigt betäkt af vattnet; huru stora än de vattenmassor äro, som strömma nedför floden, så förblir likväl denna fors, och endast den, alltid ett hinder för seglatsen [37]. Efter Konstantins beskrifning var det också den ende, genom hvilken ryssarna icke kunde draga sina tomma båtar, utan hvilken de måste kringgå på land. Forsen liknar altså ett bottenlöst svalg, som aldrig blir fullt, och från denna synpunkt kunde intet namn vara mera träffande än »*Neasit*» eller *Nenasytets*, »den omättlige».

Först sedan vi sålunda, såsom mig synes, fastställt det slaviska namnets sanna betydelse, skola vi också kunna utfinna ursprunget och betydelsen af det ryska namnet, *Aifor*, af hvilket hittills ingen tillfredsställande förklaring blifvit gifven. Med anslutning till pelikanteorin har man vanligtvis sammanstält *Aifor* (eller, såsom man hittills läst, *Aifar*) med det holländska *ooievaar*, fornnedertyska *ôdebaro*, frisiska *adebar*, stork, och antagit att nordborna, för hvilka pelikaner voro okända i deras hemland, förväxlat dem med storkar. Men en holländsk lärd, professor de Vries [38], har visat att denna tydning af naturhistoriska skäl är omöjlig, emedan storken är lika så okänd som pelikanen i de trakter af Skandinavien, från hvilka invandringen till Ryssland måste hafva egt rum; den är likaledes omöjlig af språkliga skäl, ty det i fråga varande ordet är blott nedertyskt och finnes icke i de nordiska språken samt förlorar dessutom all likhet med *Aifor*, om vi återföra det till det tionde århundradets språkform; slutligen är den logiskt omöjlig, ty det är och förblir en orimlighet, att antaga att ett vattenfall blifvit kalladt »storken» eller något liknande, därför att pelikaner lefva i dess närhet. Är den af mig gifna tydningen af det slaviska namnet *Neasit* riktig, måste man också iöfverensstämmelse därmed kunna tyda det ryska *Aifor*, och detta går också för sig på det enklaste och naturligaste sätt. Enligt min mening motsvarar *Aifor* ett fornnordiskt *Eiforr*, (*Eyforr, Æfor*), den alltid häftige, den alltid forsande (semper præeceps), af *ei* (eller *ey, æ*), alltid, och *forr*, häftig, våldsam. Jag tror, att denna tydning är i alla afseenden tillfredsställande. Det »ryska» *Aifor* uttrycker i jakande form (alltid forsande) det samma som det slaviska *Neasit* (den omättlige) uttrycker i nekande form, och de framstälda tydningarna stödja hvarandra ömsesidigt; namnet passar vidare mycket väl till forsens beskaffenhet och låter naturligt och otvunget hänföra sig till det språk, till hvilket alla de andra ryska namnen obestridligen höra.

Namnet på den femte forsen är på ryska *Baruforos*, på slaviska *Vulniprach.* Forsen uppgifves heta så, »emedan

han bildar en stor sjö» (eller, såsom några hafva föreslagit att läsa, »en stor hvirfvel»). Detta namn är ett af de allra klaraste; det betyder i bägge språken »böljforsen». Den slaviska formen *Vulniprach* motsvarar ett slaviskt *Vln'nyj prag;* ordet *prag*, fors, känna vi redan och *vln'nyi* är ett adjektif, som är bildadt af *vlna*, ryska *volná*, bölja, på samma sätt som i namnet på den andra forsen i ordningen *ostrov'nyj* var härledt af *ostrov*, ö. Forsen kallas ännu *Volnyj* eller *Volninskij*. Det ryska *Baruforos* motsvarar ett fornnordiskt *Báru-fors*, en sammansättning af *bára* (genit. *báru*), bölja, och *fors*, som af den grekiska skriftställaren blifvit ombildadt till det vanliga grekiska ordet *-foros* (-*φορος*).

Den därnäst följande, sjätte forsen säges heta på ryska *Leanti*, på slaviska *Verutzi*, som af Konstantin öfversattes med »vattnets sjudande». Den ordagranna öfversättningen hade varit »den sjudande (forsen)». *Verutzi* motsvarar fornslaviska *v'raštij*, participium af *vréti*, sjuda, spruta, äfven kvälla fram; på nyryska skulle detta participium heta *vručij*. Det ryska namnet är uppenbarligen ett fornnordiskt participium liksom *Gelandri, Gellandi*, och tanken hänföres otvungettill det fornnordiska *hlæjandi* (fornsvenska *leiandi* eller *leandi*), leende. Att beteckna en fors såsom »leende» är icke i och för sig opassande; den som läst Longfellows Hiawatha skall otvifvelaktigt genast komma att tänka på det där omtalade vattenfallet Minnehaha, »det leende vattnet». Namnet »den leende» kan hafva blifvit tillagdt forsen dels på grund af vattnets porlande och skvalpande, dels på grund af skummets glittrande. I bägge fallen svarar detta namn ganska väl till det slaviska [39]. Jag tillägger, att denna fors enligt min mening är identisk med den, som nu kallas *Tavolžanskij*. Dnjepr är här öfver en kilometer bred samt uppfyld af stenar, en omständighet, som gör, att denna fors på ett egendomligt sätt sjuder och skummar, ehuru han icke är synnerligen farlig.

Den sjunde och sista forsen uppgifves af Konstantin heta på ryska *Strukun*, på slaviska *Naprezi*, hvilket skall betyda »den lilla forsen». Båda namnens förklaring erbjuder stora svårigheter. Utan att kunna sluta mig till någon af de hittills framställda tydningarna medgifver jag, att jag icke själf är i stånd att på ett tillfredsställande sätt förklara något af dessa namn, och skall därför endast antyda, i hvilken riktning jag tror att förklaringen måste sökas. Hvad det slaviska *Naprezi* angår, så antager jag att det står i stället för *Nabrezi* och att Konstantin här såsom ofta annars i främmande ord med *p* har velat återgifva *b*-ljudet, emedan det gamla *b* i senare grekiska uttalades som *v;* vidare förmodar jag att *Nabrezi* sammanhänger med det fornslaviska adjektivet *brz, brzyj*, snabb, af hvilket man i åtskilliga slaviska munarter har afledningar med betydelsen »liten fors», såsom fornslaviska *brzina* eller *bržaj*, en flod, ström, *brzêja*, sandrefvel, bulgariska *brzij*, strömhvirfvel, serbiska *brzica* eller *brzak*, ställe i en bäck, där vattnet snabt rinner öfver kisel. Det är mycket frestande att i *-prezi* se ett dylikt substantif. Men svårigheten är då att förklara den framför ställda prepositionen *na* (på). Då emellertid *na* ifornslaviska kan sättas framför adjektiver med förminskande betydelse, kunde *Naprezi* möjligen uppfattas som ett sammansatt adjektif *nabrzyj* »den något snabbe», ehuru användningen af ett dylikt adjektif såsom nomen proprium må hända förefaller något egendomlig. Huru härmed än förhåller sig, torde man dock medgifva, att vi på detta sätt komma ganska nära Konstantins öfversättning »den lille forsen». Vi måste likaledes antaga, att det ryska namnet, som efter de bästa handskrifterna är *Strukun*, har en liknande betydelse; och nyckeln härtill finna vi utan svårighet inom Skandinavien. I Rietz' ordbok öfver svenska allmogespråket (s. 685) anföres ett neutrum *stråk* eller *struk*, som förekommer i flera svenska munarter med betydelsen »strömdrag»; äfven ett fem. *strukk* förekommer i västerbottniskan med betydelsen »liten fors, uppför hvilken man kan ro»; i norska folkspråket finnas med ungefär samma betydelse de härtill svarande formerna *strok* (neutr.) och *stryk* (mask.) »en ström i ett vattendrag, en förträngning med starkare ström» (Ivar Aasen, Norsk Ordbog s. 761). Jag tviflar icke på, att vi i *Strukun* återfinna det svenska *stråk*, ehuru äfven här en svårighet förefinnes i ändelsen *-un*, hvilken jag icke är i stånd att på ett tillfredsställande sätt förklara [40]. I fall den i de yngre handskrifterna förekommande läsarten *Struvun* (eller *Strubun?*) skulle visa sig vara den riktiga, hvilket ej är sannolikt, måste man väl däri igenkänna det fornnordiska *straumr*, ström (med *-uvu-* svarande till den gamla diftongen *au*). Antingen man väljer den ena eller

den andra af dessa läsarter, kommer äfven detta namn enligt den gifna förklaringen att ganska noggrant öfverensstämma med Konstantins öfversättning »den lille forsen» så väl som med själfva forsens beskaffenhet. Det är uppenbarligen den, som i våra dagar kallas *Lišnij*. Floden är på detta ställe tämligen smal, enär en stor ö upptager större delen af dess bredd, men den är också därför desto mera strid; och då denna forsicke erbjuder någon större fara eller något svårare hinder för seglatsen, kan han mycket väl kallas »den lille forsen».

Dessa äro de så berömda namnen på forsarna i floden Dnjepr, sådana de blifvit åt oss bevarade hos Konstantin Porphyrogennetos. Till dessa sluter sig sannolikt det andra namnet på staden *Kijev* (se sid. 52), *Sambatas* (*Σαμβατας*). Ehuru Konstantin icke uttryckligen säger det, kan det icke vara tvifvel om, att detta uppenbarligen icke-slaviska ord är det ryska namnet på staden. Man har visserligen ännu icke framstält någon tillfredsställande tydning af det samma, och jag kan icke häller med säkerhet förklara det. Jag vågar likväl framställa den gissning, att det motsvarar ett fornnordiskt *Sandbakki* eller *Sandbakka-áss* (»Sandbacka-ås»), en tydning, som jag tror mycket väl passar till ställets natur, enär det gamla Kijev ligger på en höjdsträckning i en tämligen sandig trakt [41].

Såsom man finner, äro de så kallade ryska namnen i verkligheten rent fornnordiska eller fornsvenska, och säkerligen utgöra de ett af de mest slående bevisen för de gamla ryssarnas skandinaviska härkomst. Till och med anhängarna af de olika anti-normannistiska teorierna hafva knapt vågat bekämpa detta bevis, utan hafva antingen alldeles förbigått dessa namn eller nöjt sig med obestämda antydningar och lösa påståenden af den mest ovetenskapliga art.

Men det gifves ytterligare rörande de gamla ryssarna en annan grupp af språkliga minnesmärken, i hvilken vi må hända ännu tydligare än i namnen på forsarna förnimma ett skandinaviskt tungomål. Det är de personnamn, som träffas på de första bladen af Rysslands historia [42]. Ej nog med att dessa namn utgöra ett slående bevis för ryssarnas nordiska ursprung, en noggrann pröfning af dem lämnar också de mest värderika bidrag till utredningen af de med denna fråga förenade närmare omständigheterna.

Sammanlagdt träffa vi omkring hundra namn, som mereller mindre tydligt bära prägeln af nordiskt ursprung.Tillägg I vid arbetets slut innehåller en fullständig förteckning på dessa namn med närmare upplysning om hvart och ett af dem. Hit höra först och främst namnen på medlemmar af den ryska regerande familjen i de första två eller tre slägtleden: *Rurik, Rjurik* = fornnordiska Hroerekr, fornsvenska Röriker; *Sineus*, helt visst = fsv. Signiutr; *Truvor*, = fornnordiska Þorvarðr; *Oleg* (*Ol'g*) = Helgi; *Ol'ga* (grek. *Elga*) = Helga; *Igor'* (*Ingor, Inger*) = Ingvarr; *Malfrid'* = Málfríðr, Malmfríðr; [*Askold, Oskold* = Höskuldr; *Dir* = Dýri]. Alla dessa namn hafva naturligtvis ursprungligen fortplantats endast på muntlig väg, och de förändringar, som de antingen strax eller i tidens lopp hafva undergått, bero hufvudsakligen endast därpå, att de erhållit ett mera slaviskt utseende (*Sineus*) eller att slaviska ljudlagar blifvit på dem tillämpade, såsom då t. ex. *h* bortkastats, det korta *a* och (genom en yngre utveckling) ett i ordets början stående *e* (*je*) öfvergått till *o*, samt *n* framför annan konsonant bortfallit. Mot midten af tionde århundradet blifva dessa namn undanträngda af slaviska, och endast några få af dem fortfara äfven efter den tiden att vara i bruk inom den regerande familjen, i allmänhet genom arf från förfäderna (*Rurik, Igor, Oleg, Olga*), men i enskilda fall förmodligen också genom nytt uppkallande på grund af äktenskapsförbindelser med de nordiska konungahusen (*Ingvar'*).

Men förutom dessa furstliga personer hafva nästan alla de ryssar, som i loppet af det första århundradet efter den ryska monarkiens grundläggning omtalas i krönikorna, rent nordiska namn. Mycket få af dessa namn förekomma efter år 1000. Med afseende på det sätt, hvarpå i fråga varande namn kommit till efterverldens kännedom, kunna de indelas i två grupper. Den ena omfattar namnen på de personer, som i ett eller annat afseende spelat en roll i sin tids historia och som krönikorna på grund däraf få anledning att omtala. Exempel på sådana namn äro: *Akun* eller *Jakun*(fornnordiska Hákun, Hákon), *Asmud* (Asmundr, Asmóðr), *Budy* (Bóndi), *Olstên* (Holmsteinn), *Rognêd'* (Ragnheiðr), *Rogvolod* (Ragnvaldr), *Svênald* (Sveinaldr), *Tuky* (Tóki, Túki), *Tury* (Þórir) samt några,

som förekomma hos grekiska författare, såsom *Ikmor* (Ingimarr). Det är klart, att dessa personers namn liksom de förut omtalade ursprungligen hafva blifvit kända och bevarade hos slaverna endast genom muntlig fortplantning; i den form, som dessa namn antagit i slavernas mun och i hvilken de äro upptecknade i krönikorna samt i enskilda fall också kommit till grekernas kännedom, äro de altså naturligtvis underkastade samma förändringar som furstenamnen. Förutom de öfvergångar, på hvilka vi redan hafva sett exempel, finna vi här ytterligare, att den ursprungliga diftongen *ei* återgifves med *ê*, det långa *o*, ett ljud, som är främmande för slaverna, med *u* och det långa *a* med *a*, under det att det korta *a* oftast förändras till *o* (undantag förekomma mest framför *l* och *r*).

Många gånger talrikare äro de till den andra gruppen hörande namnen, nämligen de, hvilka innehållas i de två traktater, som afslötos mellan ryssarna och grekerna åren 911 och 944 (se ofvan sid. 22). Bägge dessa traktater börja med orden: »vi af rysk stam», och därpå följa namnen på de ryska fullmäktige. I den första traktaten uppräknas femton sändebud, i den andra, såsom det synes, först tjugofem sändebud, af hvilka hvar och en uppträder som representant för en eller annan namngifven medlem af furstehuset eller för någon annan högt stående person, samt därefter tjugofem köpmän. I Olegs traktat af 911 förekomma inga slaviska namn, i Igors af 944 endast tre, hvilka tillhöra gruppen af de genom sändebud representerade furstliga och förnäma personer, nämligen *Svjatoslav*, Igors son, *Vladislav* samt en kvinna *Predslava*. Däremot äro omkring sextio namn i dessa traktater obestridligen rent nordiska; därtill komma några, som med stor sannolikhet likaledes måste antagas vara nordiska, om också detta ej låter fullständigtbevisa sig (t. ex. *Aktevu, Istr, Klek, Kuci, Mutur, Sfanda* (?), *Vuzléb*); andra åter hafva kommit till oss i en så fördärfvad form, att de svårligen kunnna återföras till eller förklaras ur något språk (t. ex. *Apubksar', Jatvjag, Kanicar', Sinko Borič', Tilen, Voist Voikov*) [43]. Det är med afseende på de namnformer, som vi här träffa, icke öfverflödigt att erinra om, att det både af inre och yttre grunder knappast kan betviflas, att bägge traktaterna från första början hafva varit affattade endast på grekiska och att de från detta språk blifvit öfversatta på slaviska. Om vi betänka, huru många mellanled dessa texter således måste hafva genomgått, innan de blifvit upptecknade i de handskrifter, från hvilka vi känna dem, kan det för visso icke förundra oss, att en del af namnen, dels redan vid den första nedskrifningen dels senare genom öfversättare och afskrifvare, kunna hafva blifvit mer eller mindre vanstälda; det bör snarare förvåna oss, att den vida öfvervägande delen af dem likväl blifvit bibehållen i en så klar och ren form som händelsen verkligen är. Hvilken tid de bevarade öfversättningarna ursprungligen tillhöra, därom kan intet med visshet afgöras. Dock är det sanonlikt, att öfversättningen af Olegs traktat är äldre än den af Igors, samt därnäst att bägge öfversättningarna, om de också näppeligen äro samtidiga med originalen, likväl måste hafva kommit till på en tid, då nordiska namn ännu icke hade blifvit fullkomligt främmande för slaverna i Ryssland. Detta framgår däraf, att vi finna ljud åtskilda, som det grekiska alfabetet på den tiden icke erbjöd några medel att särskildt beteckna, och hvilka genom ett blott bokstafligt återgifvande af de döda skrifttecknen omöjligen kunde i öfversättningarna hafva blifvit åtskilda på sätt som skett; sålunda användes t. ex. *b* alldeles riktigt i *Bruny* (Brúni), *Bern* (Björn), *Turbern* (Þorbjörn) o. a. vid sidan af *v* i *Vermud* (Vermundr), *Alvard* (Hallvarðr), *Ivor* (Ivarr) o. a., och det fastän grekiskan på denna tid icke hade något eget tecken för *b*-ljudet, sedan det gamla*b* hade öfvergått till *v*. Det synes därför som om översättarna, så snart ett namn var lätt att igenkänna i sin grekiska drägt, hafva återgifvit det i den form, i hvilken det var dem bekant. När vi i en del af namnen, dock utan följdriktighet, finna exempel på ljudförändringar, svarande till dem, för hvilka vi förut redogjort (såsom *o* för *a* i *Fost* = Fasti, *Gomol* = Gamall, *Ivor* = Ivarr, *Mony* = Manni; *u* för *ō* i *Frudi* = Fróði, *Ruald* = Hróaldr, *Ruar* = Hróarr, *Turd* = Þórðr o. s. v.), är det sannolikt, att dessa på liknande sätt hafva inkommit genom öfversättarna, om man också icke helt och hållet kan förneka möjligheten däraf, att ett och annat namn redan från första början kan hafva blifvit meddeladt grekerna i slavisk uttalsform.

Alla dessa namn äro af den största betydelse för den föreliggande frågan. Det vore i sanning svårt att begripa, huru män och kvinnor af icke-nordisk nationalitet på dessa tider skulle kunna komma att bära rent nordiska namn; och då nu tillika innehafvarna af dessa namn i fördragen uttryckligen förklara sig vara »af rysk stam», så

är härmed obestridligen gifvet ett slående bevis för att de gamla ryssarna verkligen voro skandinaver. Detta bevis hafva motståndarna till denna åsigt icke förmått rubba och de skola också framgent blifva nödsakade att uppgifva hvarje hopp därom.

Men vi kunna gå ett steg längre. Man måste komma ihåg, att vid sidan af en stor mängd namn, som i forntiden voro nästan likformigt utbredda öfver alla trakter i Skandinavien, andra finnas, som voro brukliga blott inom vissa trängre gränser, och utaf sådana namn kunna vi ofta, med större eller mindre visshet, sluta till det land, stundom till och med till den del af ett land, från hvilken en viss person härstammade. De, som tidigare sysselsatt sig med förklaringen af de skandinaviskt-ryska namnen, hafva nästan uteslutande jämfört dem med de namn, som förekomma i den fornnordiska sagoliteraturen, hvilken hufvudsakligen berörIsland och Norge. Bland de ryska namnen gifves det likväl flera, som icke på detta sätt kunna fullständigt förklaras eller identifieras och hvilka dock till sin bildning tydligen äro nordiska. Men af alla nordiska land är Sverge det enda, på hvilket alla omständigheter hänvisa såsom hufvudcentrum för förbindelserna mellan Skandinavien och Ryssland, och jag tror att nytt ljus skall falla på de ryska namnen, om man, i stället för att inskränka sig till sagoliteraturen, jämför dem med de namn, som förekomma i de talrika svenska runinskrifterna och diplomen från medeltiden.

Om vi följa denna plan, finna vi bland de ryska namnen en stor mängd, som är gemensam för Sverge och de andra nordiska landen. Sådana namn äro: *Adulb* (Auðulfr), *Adun* (Auðunn), *Akun* (Hákun, Hákon), *Aldan* (Halfdanr), *Alvard* (Hallvarðr), *Amund* (Amundi eller Hámundr), *Asmud* (Asmóðr eller Asmundr), *Frelaf* (Friðleifr, Frilleifr), *Frudi* (Fróði), Furstên (Þorsteinn), *Grim* (Grímr), *Gunar'* (Gunnarr), *Ingeld* (Ingjaldr), *Ivor* (Ivarr), *Karl* (Karl), *Karly* (Karli), *Kary* (Kári), *Kol* (Kollr), *Olêb, Ulêb* (Oleifr, Oláfr), *Ol'g, Oleg* (Helgi), *Ol'ga* (Helga), *Olstên* (Holmsteinn), *Rogvolod* (Ragnvaldr, Rögnvaldr), *Ruald* (Hróaldr), *Ruar* (Hróarr), *Rulav* (Hróðleifr, Hrolleifr), *Rjurik, Rurik* (Hrœrekr), *Sfirk* (Sverkir), *Schimon* (Sigmundr), *Stir* (Stýrr), *Svên* (Sveinn), *Truan* (Þróndr, Þrándr), *Turbern* (Þorbjörn), *Turd* (Þórðr), *Tury* (Þórir), *Ul'b* (Ulfr?), *Ustin* (Eysteinn?). Men vid sidan af dessa finnas några namn, som uppenbarligen uteslutande tillhöra Sverge (ett par äfven Danmark) eller åtminstone äro särdeles allmänna i Sverge. Till denna grupp höra: *Arfast* (Arnfastr), *Bruny* (Brúni), *Farlof* (Farulfr), *Fost* (Fasti), *Frastên* (Freysteinn), *Gomol* (Gamall), *Gudy* (Góði eller Guði), *Gunastr* (Gunnfastr), *Igor', Ingvar* (Ingvarr), *Ingivlad* (Ingivaldr), *Karn* (Karni), *Mony* (Manni), *Ol'ma* (Holmi?), *Schichbern* (Sigbjörn), *Sineus* (Signiutr), *Sludy* (Slóði), *Stud'k, Studek* (Stœðingr), *Svênald* (Sveinaldr), *Tuky* (Tóki, Túki), *Tulb* (Þolfr), *Vujefast* [eller *Bujefast*] (Véfastr? [eller Bófastr?]);jämför också *Schibrid*, fornsvenska Sigfriðr, *Turbrid*, fsv. Þorfriðr, (*Sfirk*, fsv. Sverkir), hvilkas motsvarande norsk-isländska former äro Sigröðr, Þorröðr, (Sörkvir). Däremot äro bland de ryska namnen de ytterst få, som icke kunnat återfinnas i svenska urkunder, men äro bekanta från andra delar af Norden, såsom *Oskold* (Höskuldr), *Ver'mud* (Vermundr) samt kvinnonamnen *Rognêd'* (Ragnheiðr) och *Malfrid'* (Malmfríðr). Men om vi betänka huru fattigt Sverge är på historiska urkunder från medeltiden i jämförelse med Norge och Island, så torde det antagandet vara fullt berättigadt, att det är en ren tillfällighet, att dessa namn icke äro kända från Sverge.

Vi kunna emellertid gå ännu ett steg längre; ty de i fråga varande namnen icke blott bevisa en nära förbindelse med Sverge i allmänhet, utan hänvisa särskildt till vissa bestämda delar af detta land, nämligen till landskapen *Upland, Södermanland* och *Östergötland*. Man kan icke blott uppvisa alla namnen i dessa tre landskap, utan några af dem äro uppenbarligen karakteristiska för denna del af Sverge, såsom namnen *Karni* (Östergötland), *Signiutr* (Upland), *Slóði* (Upland och Södermanland), *Stœðingr* (Upland och Östergötland), kan hända också *Farulfr* och *Sveinaldr* (alla tre landskapen). Man får visserligen icke glömma, att den vida största delen (inemot tre fjärdedelar) af Sverges runinskrifter tillhöra dessa tre landskap, men denna omständighet förklarar icke tillräckligt detta märkvärdiga sammanträffande. I alla händelser är det egendomligt, att bland de ryska namnen icke ett enda finnes, om hvilket man kan bevisa att det är karakteristiskt för andra landskap än de tre nämnda; bland dem förekommer t. ex. intet af de talrika namn, som uteslutande voro brukliga på ön Gotland, ehuru man kunde vänta, att denna ö sedan fornåldriga tider varit en brygga mellan Sverge och Ryssland. Vi tillägga, att de

tre i fråga varande landskapen ligga midt emot Finska viken och att de talrika runinskrifter, hvilkauttryckligen hänsyfta på förbindelserna mellan Sverge och Östern, nästan uteslutande tillhöra dessa tre landskap. På grund af alt detta torde vi vara fullkomligt berättigade till det påståendet, att de ryska personnamn, som förekomma under loppet af det första århundradet af den ryska statens tillvaro, icke blott med ytterst få undantag äro af rent skandinaviskt ursprung, utan att de afgjordt hänvisa till Sverge och särskildt till landskapen Upland, Södermanland och Östergötland såsom den så kallade ryska stammens ursprungliga hem.

*

Men det är tid att vi vända oss till Skandinavien själft för att se efter, om vi icke äfven där finna stöd för vår åsigt. Och verkligen, ehuru vi icke möta någon direkt uppgift om den ryska statens grundläggning, erhålla vi likväl en sådan mängd vittnesbörd om den nära förbindelse, som sedan urminnes tider egt rum mellan Skandinavien och landen på andra sidan Östersjön och Bottniska viken, att redan på grund däraf Nestors berättelse synes fullkomligt trovärdig.

För de älsta intygen om en dylik förbindelse hafva vi den arkeologiska forskningen att tacka. Stenåldern och bronsåldern ligga visserligen så långt till baka i tiden, att de icke äro af någon väsentlig betydelse för frågan; vi kunna likväl i förbigående anmärka, att de enstaka föremål från bronsåldern, som blifvit funna på Östersjöns ostkust, afgjordt och uteslutande härröra från tillfällig beröring med Skandinavien. Vårt egentliga intresse begynner först med järnets införande i Norden; det är först under denna period, som vi finna prof på språket i Norden, i de älsta runinskrifterna, hvilka visa, att den då varande befolkningen tillhörde samma stam som den nu varande. Den äldre järnålderns kultur, som af de nordiska arkeologerna anses hafvavarat från omkring Kristi födelse till midten af femte århundradet, har i stor skala funnit sin väg till landen öster om Östersjön. Många föremål hafva där blifvit funna, hvilka så mycket likna fynden från de skandinaviska landen, att vi måste tillskrifva dem samma eller åtminstone en nära beslägtad befolkning. Den omständigheten däremot, att dessa fynd påträffas endast i kusttrakterna och ingen likhet ega med de fornsaker, som äro kända från det inre af dessa land, bevisar att den äldre järnålderns kultur blifvit ditbragt genom utvandrare från Skandinavien.

Spår af den skandinaviska äldre järnålderns kultur träffas i synnerhet omkring Finska viken samt på en betydande del af den västra kusten af Finland, som då för tiden förmodligen var bebodd af lappar (eller någon annan arktisk stam). De där funna fornsakerna äro så talrika, att man måste antaga, att redan i denna tidiga period många skandinaviska kolonier funnits vid kusten, ända in vid den innersta bukten af Finska viken [44].

De resultat, till hvilka den arkeologiska forskningen kommit, öfverensstämma på ett märkligt sätt med en språklig företeelse, för hvilken jag på annat ställe redogjort [45]. Jag har visat, att de finska munarterna omkring Östersjön och dess vikar just på den tiden, d. v. s. under loppet af de första århundradena af vår tidräkning, rönt starkt inflytande af germanska språk, dels af en skandinavisk munart, som mycket liknat språket i den äldre järnålderns runinskrifter, dels af en gotisk munart, som måste hafva varit något äldre än språket i den bibelöfversättning, som biskop Ulfilas verkstälde i fjärde århundradet, då goterna redan bodde vid Donau. Af mängden och beskaffenheten af de upptagna orden har jag slutit, att detta inflytande måste hafva egt rum på en tid, då de finska stammarna ännu icke voro så vidt kringspridda som i våra dagar, utan lefde nära förenade öster eller sydost om sina nu varande områden, samt att de germanska stammar, från hvilka de bevarade språkelementenblifvit upptagna, måste hafva varit bosatta i samma trakter. Under det att det skandinaviska inflytandet kom till finnarna från nordväst, från trakterna omkring Finska viken, kom det gotiska från sydväst, från området emellan Weichsel och Düna, där vi veta att goterna en gång voro bosatta och där fornsaker blifvit funna, som endast kunna härröra från dem och som alla äro äldre än omkr. 400 e. Kr., hvilket bevisar, att de sista goterna då måste hafva försvunnit från dessa trakter [46].

Äfven det skandinaviska inflytandet, i kulturutveckling så väl som i språk, upphör mot slutet af det femte århundradet, för att några århundraden senare åter visa sig i nya former. Denna omständighet hänger helt visst tillsamman med de stora vandringar, som just vid denna tid försiggingo i östern och icke blott drefvo slaverna åt väster, utan äfven förmådde de finska stammar, som nu bebo Finland och Östersjökusten, att bryta upp från sina

förra boningsplatser i öster eller sydost.

Omkring 700 eller något senare begynner en ny epok i den skandinaviska civilisationens historia, en epok, som från arkeologisk synpunkt blifvit kallad den yngre järnåldern. Men beträffande denna period är arkeologien icke längre den väsentliga källan för vår kunskap; och, ehuru jag gärna medgifver, att denna vetenskap fortfarande äfven under i fråga varande period sprider ett rikt ljus öfver lifvet och kulturen i norden, så blir dock dess betydelse inskränkt genom rikedomen på andra källor, som nu låta oss blicka in i Skandinaviens historia. Det är under denna period, som nordborna för första gången uppträda på den allmänna historiens skådeplats och där spela en roll, sådan som de hvarken förut eller senare spelat; det är tiden för de stora vikingatågen, genom hvilka *normannernas* namn blef kändt och fruktadt på vår verldsdels mest aflägsna kuster.

Under den föregående perioden, den af de nordiska arkeologerna så kallade mellanjärnåldern (450—700), hadede skandinaviska landens innebyggare föga deltagit i de händelser, som upprörde större delen af det europeiska fastlandet. De hade därför haft tid att bilda och utveckla en egen civilisation, som dock upptagit många fruktbringande frön från södern. Denna civilisation, som ännu var förenad med mycken råhet i seder och bruk, måste i synnerhet hafva bidragit till att utveckla denna oböjliga kraft, detta okufliga mod och denna aldrig mättade äfventyrslust, som utmärkte vikingatiden; samtidigt uppnådde den materiela kulturen en hög grad af fulländning, såsom de präktigt ornamenterade vapnen och smyckena från denna tid visa.

Under det att nordborna sålunda under århundraden voro inneslutna inom sina egna gränser, måste småningom en så stor tillväxt af befolkningen hafva egt rum, att det slutligen icke återstod för dem någon annan utväg än att med svärdet i hand draga ut för att söka ett nytt verksamhetsfält och nya hem. Ledare för dylika företag var det lätt att finna bland de många småkonungarna, hvilkas ställning blifvit olidlig genom den politiska maktens tilltagande centralisation i de skandinaviska landen.

Det var dessa förhållanden, som sedan början af det nionde århundradet gåfvo upphof till vikingatågen.

Huru nordborna utvandrade, stundom såsom köpmän, men oftast såsom sjöröfvare och plundrare, samt huru de i västerlanden grundade kolonier och konungariken, därvid behöfva vi icke uppehålla oss [47]. Vigtigt för vårt ändamål är det faktum, att en rörelse likartad med den, hvilken först bragte nordborna till västra Europa, äfven förde dem till de på andra sidan Östersjön och Bottniska viken belägna landen, hvilka de gamla nordborna brukade sammanfatta under benämningen *Austrvegr*. Under det att rörelsen västerut hufvudsakligen utgick från Danmark och Norge, hade den åt öster sin utgångspunkt väsentligen i Sverge.

Vikingafärderna till landen på andra sidan Östersjön begynte uppenbarligen något tidigare än de andra, och dettakan icke förvåna oss, om vi erinra oss, att nordborna från ännu längre tillbaka belägna tider voro vanda att besöka dessa trakter och så att säga voro där hemmastadda. Deras utflyttningar under denna period äro ett återupptagande af de gamla traditionerna, och själfva namnet *Austrvegr* är ett uttryck för att nordborna här kände sig hemma, alldenstund det är fullkomligt analogt med namnet *Noregr*, egentligen *Norvegr* (nord-väg, *Norðweg* i konung Alfreds Orosius); något motsvarande namn för rörelsen i den motsatta riktningen (*vestrvíking*) förekommer däremot icke. Till några af de områden i Finland och Estland, där ännu i dag en äkta svensk befolkning finnes, kan må hända denna redan hafva kommit under den nu i fråga varande perioden (t. ex. till Nyland); men på de flesta ställen är den svenska invandringen helt visst betydligt yngre.

I de fornnordiska sagorna och andra urkunder finna vi talrika intyg om förbindelsen mellan Skandinavien och landen på andra sidan Östersjön. Visserligen finna vi där ingen uttrycklig uppgift om det ryska rikets grundläggning, ty detta var en händelse, som försiggick utan att blifva synnerligen bemärkt i själfva Norden; dessutom låg hufvudsätet för sagoliteraturen, Island, långt borta från skådeplatsen för denna händelse, och äfven af de på närmre håll belägna normanniska kolonierna är det blott en försvinnande bråkdel, som omtalas af de nordiska källorna [48]. Däremot finnas otaliga uppgifter om handelsresor och sjöfärder, vikingatåg och stora utflyttningar, som utgingo hufvudsakligen från Sverge, till landen på andra sidan Östersjön; och otaliga ställen hänsyfta på besök af normanner i Ryssland och omvändt, äfvensom på den nära förbindelse, som egde rum

mellan det nordiska och det ryska regenthuset, hvilken låter förklara sig endast genom ett gemensamt nationelt föreningsband. Många af dessa berättelser hafva en sagolik karaktär och tillhöra nästan mytiska tider, men många af dem handla om kända historiska personligheter.

Nordborna betecknade det ryska området, i synnerhet dess norra del, med namnet *Garðar*, plur. af *garðr*, gård, fästning (däraf adjektivet *gerzkr*, »rysk»), eller *Garðaríki*. De orter i Ryssland eller Gårdariki, hvilka omtalas i sagorna, äro i synnerhet de, som äro belägna nära Finska viken, hvilka ständigt besöktes af nordbor. Så omtalas ofta den gamla staden *Aldegjuborg*, det nu varande gamla Ladoga vid Volchovfloden, något ofvanför dennas utlopp i sjön Ladoga (af nordborna kallad *Aldegja* [49]). Nämnda stad var blomstrande redan före ryska rikets grundläggning. Vidare nämnes också ytterst ofta Novgorod, som på fornnordiska hette *Holmgarðr*, sannolikt emedan det låg på en ö, nära det ställe, där Volchov flyter ut ur Ilmen. Det fornnordiska namnet på Kijev var *Kœnugarðr*, Polotsk kallades *Palteskja* o. s. v.

Men sagorna äro icke de enda skriftliga minnesmärken, som vittna om nordbornas upprepade besök i Ryssland. På sådana hänsyfta många svenska runinskrifter, som blifvit ristade till minne af män, hvilka stupat österut. Nästan alla dessa inskrifter finnas i landskapen Upland, Södermanland och Östergötland och tillhöra tionde och elfte århundradet. Många af dem säga om den döde blott, att han »föll i ett slag österut» eller »i Gårdarike» eller »i Holmgård» o. s. v., men andra innehålla utförligare uppgifter. Sålunda finnas i olika delar af de tre nämnda landskapen omkring femton runstenar, hvilkas inskrifter hänsyfta på samma händelse, nämligen på ett tåg under en anförare vid namn Ingvar. På några af dessa stenar säges om den döde: »Han gick österut med Ingvar» eller »han föll i östern med Ingvar» eller »han var höfvidsman på ett skepp i Ingvars flotta»; en inskrift lyder: »han hade länge varit i östern och föll där under Ingvar». Uppenbarligen hafva alla dessa inskrifter afseende på samma tåg, som en gång måste hafva varit vida berömdt och i hvilket många svenskar måste hafva deltagit. Man har förmodat, att den här omtalade Ingvar varit ingen annan än den af Nestor undernamnet Igor, af Liudprand med namnet Inger omtalade ryske storfursten. Flera omständigheter göra det likväl troligt, att dessa inskrifter äro ett århundrade yngre än Igors tid, och det är därför mycket sannolikare, att runstenarnes Ingvar var en svensk furste af detta namn, som är känd under tillnamnet *hinn víðförli* (»den vidtfarne») och som enligt en isländsk källa dog 1041 [50]. I självfva Ryssland har man icke funnit några runinskrifter; detta kan likväl icke förvåna oss, eftersom användningen af runskriften (i dess yngre form), i synnerhet på grafstenar, först i tionde århundradet blef allmän i Sverge, således på en tid, då nordbornas bosättning i Ryssland för länge sedan var fullbordad. För de nordbor, som senare funno döden i ryssarnas tjänst, se vi däremot att man i deras hem ofta reste minnesstenar med runinskrifter.

Det vittnesbörd, som de historiska urkunderna aflägga om samfärdseln mellan Norden och landen öster om Östersjön, bekräftas på det bestämdaste af den arkeologiska forskningen. Om den ytterst lifliga handelsförbindelse, i hvilken Norden just vid tiden för de stora vikingatågen stod med Östern, vittna talrika i Norden och Ryssland gjorda myntfynd. Sålunda har man i Norden funnit stora massor af arabiska eller s. k. kufiska mynt, hvilka hitkommit öfver Ryssland; genom liknande fynd i sistnämnda land kan man noggrant utstaka de vägar, som dessa mynt följt på sin vandring från präglingsorterna i Asien till Norden. Antalet af i Sverge under de sista hundra åren tillvaratagna kufiska mynt uppgår till öfver 23,000; de älsta äro visserligen präglade under de sista åren af 600-talet och det yngsta bär präglingsåret 1010; men hufvudmassan af dem tillhör tiden från 880 till 955 eller just den tid, då enligt alla vittnesbörd det skandinaviska elementet spelade en så vigtig roll i Rysslands historia. De flesta äro framkomna i Sverges östra provinser, omkring 16,000 eller nära tre fjärdedelar af alla från hela Norden kända kufiska mynt äro funna påön Gotland, som sedan det tionde århundradet synes hafva utgjort medelpunkten för handeln mellan Norden och Östern [51]. Tillsammans med de kufiska mynten hittas någon gång byzantinska silfvermynt, hvilka hafva hitkommit på samma väg som de förra [52].

Liksom man i Norden anträffar orientaliska mynt, hvilka hafva hitkommit öfver Ryssland, så finner man i

sistnämnda land västerländska, i synnerhet angelsaxiska, mynt, hvilka uppenbarligen genom handeln blifvit ditförda från Norden, där dylika mynt äro ytterst vanliga i fynd från tionde och elfte århundradet. Därjämte har man på sista tiden i Ryssland upptäkt icke få fornsaker, både vapen och smycken, hvilka obestridligen äro af nordiskt ursprung. De mest framträdande bland dessa äro svärden samt de för vår hednatids sista århundraden så karakteristiska, ovalt skålformiga spännena, hvilka utom i Norden hittas öfveralt där vikingar uppehållit sig, t. ex. i Storbritannien, i Normandie, på Irland o. s. v. Vid dessa intressanta upptäkter behöfva vi emellertid icke här uppehålla oss, då vi beträffande dem kunna hänvisa till den af en fackman författade uppsats, som är intagen i slutet af detta arbete (se Tillägg II).

Om man sammanställer och öfverskådar de intyg, som erhållas från sagorna, runinskrifterna och fornfynden, så tror jag, att man måste medgifva, att de på ett högst märkvärdigt sätt stödja och belysa den traditionela åsigten om de gamla ryssarnas skandinaviska ursprung. Vi finna visserligen inga direkta uppgifter härom; större delen af de nämnda urkunderna och fornfynden tillhör tiden efter den ryska statens grundläggning och visar blott att en mycket liflig samfärdsel egde rum mellan Norden och Ryssland samt att en stor mängd nordmän kommo öfver till detta land dels för att drifva handel dels för att tjäna såsom soldater under de ryska furstarna. Men denna lifliga samfärdsel, denna inströmning af nordbor till Ryssland vore otänkbar utan antagandet af ett nationelt föreningsband. Jag tror,att om vi icke egde några andra underrättelser, vi likväl, på grund häraf skulle tvingas att antaga tillvaron af ett starkt skandinaviskt element i Ryssland.

Men det finnes en annan omständighet, som i ännu högre grad, om också äfven den blott indirekt, bekräftar vår åsigt. Det är den slående likheten i kultur och lefnadssätt emellan vikingatidens nordbor och de gamla ryssarna, sådana dessa beskrifvas i de slaviska krönikorna samt af grekiska och arabiska författare. Enligt dessa olika källors enstämmiga vittnesbörd voro ryssarna ett sjöfarande folk, ett folk, som färdades vidt och bredt, till Grekland och Österlanden, och hvars skepp seglade icke blott på Rysslands floder, utan äfven på Svarta hafvet, ja, till och med på Kaspiska hafvet. De visa sig, hvar de komma, än som vikingar, än som köpmän, alt efter som de finna det fördelaktigast, men alltid med vapen i hand och hvarje ögonblick beredda att utbyta köpmannens fredliga sysselsättning mot sjöröfvarens blodiga handtverk. Denna bild af de gamla ryssarna öfverensstämmer fullständigt med den föreställning om normannernas vanor och äfventyrliga lif, som vi erhålla genom de nordiska skriftställarnas och medeltidens latinska författares skildringar. Å andra sidan är det omöjligt att tänka sig östslavernas lefnadssätt hafva varit sådant på denna tid. Vi måste betänka, att dessa då ännu bodde i det inre af landet, fullkomligt afstängda så väl från Östersjön som från Svarta hafvet genom andra folk. Det är därför otänkbart, att de skulle hafva kunnat blifva så förtrogna med sjöfarten som fallet uppenbarligen var med de gamla ryssarna. Alt ifrån det första ögonblicket, då detta sistnämnda folk uppträder på historiens skådeplats, visar det sig som ett sjöfarande folk, ett sådant folk måste förut i längre tid hafva bott vid hafskusten och på öppet haf vant sig att styra sina skepp.

Om vi sammanställa detta bevis med dem, jag förut framdragit, tror jag förvisso, att hvarje opartisk domare skall komma till den slutsatsen, att Nestor har fullkomligt rätt,när han säger att de gamla ryssarna voro nordbor. Det är klart, att nordbornas bosättning i Ryssland och grundläggningen af en skandinavisk stat ibland detta stora lands finska och slaviska stammar var blott ett enstaka moment i den mäktiga och vidtomfattande rörelse, som under medeltiden förde normannerna jämväl till västra Europa.

*

I det föregående har jag framstält de bevis, som från andra källor kunna hämtas till bestyrkande af Nestors berättelse om den ryska statens ursprung; och jag tror, att vi måste finna hans uppgift om de gamla ryssarnas skandinaviska härkomst fullkomligt bekräftad. Jag har också skärskådat några af antinormannisternas försök att tillintetgöra kraften af sina motståndares bevis, men jag hoppas hafva tillräckligt ådagalagt, att dessa försök ingalunda kunna anses vara lyckliga. Efter den föregående framställningen torde det icke kunna vara något tvifvel om, att de gamla ryssarna voro *nordbor* och att särskildt den ryska statens grundläggning var ett verk af normanner, som utgått från Mälartrakten. Det återstår emellertid ett par punkter, som behöfva närmare belysas.

Till dem hör först och främst namnet *ryssar*, ty i användningen af detta namn hafva antinormannisterna funnit ett af de vigtigaste stöden för sina åsigter, och det kan icke förnekas, att det hittills icke rätt lyckats förfäktarna af den normannistiska teorin att aflägsna alla de svårigheter, som äro förbundna med detta namn. Äro ryssarna nordbor — så säga motståndarna till denna teori — då måste det vara möjligt att uppvisa någon skandinavisk stam, som själf betecknat sig med detta namn, men någon sådan stam kan icke uppvisas. På samma gång jag villigt erkänner detta senare, måste jag likväl genast anmärka, att det lika litet är möjligt att uppvisa någon slavisk stam, som ursprungligen burit detta namn. Tyde försök, som blifvit gjorda att ådagalägga detta, äro blott lösa gissningar, hvilka icke kunna uthärda en strängt vetenskaplig granskning.

Men veta vi då, att de gamla ryssarna verkligen på sitt eget språk kallade sig ryssar eller något dylikt? Om detta kunde bevisas, då vore i sanning antinormannisternas invändning af vigt; men det kan tvärt om visas, att de gamla ryssarna högst sannolikt icke själfva tillade sig detta namn. Jag betraktar det därför såsom ett stort missgrepp af den normannistiska teorins anhängare, när de så att säga spilla kulor och krut på bemödandet att finna spår af en skandinavisk eller germansk stam med ett nationelt namn, från hvilket namnet ryssar kunde direkt härledas.

Det enda bevis, som kan anföras för den åsigten, att detta namn varit inhemskt, är det ställe hos Prudentius, som i det föregående blifvit omtaladt, ett ställe, som tillika är det, på hvilket detta namn för första gången möter oss. Vi erinra oss, att Prudentius berättar, huru den grekiske kejsaren till Ludvig den fromme skickade några främmande sändebud, hvilka varit i Konstantinopel och hvilka, såsom författaren med anslutning till den grekiska rekommendationsskrifvelsens ord tillägger, »sade att de, d. v. s. deras folk, hette Rhos»; i Tyskland upptäkte man däremot, att de voro svenskar. Om vi närmare undersöka saken, skola vi finna, att detta ställe ingenting bevisar beträffande det namn, som ryssarna själfva tillade sig. Säkerligen kunde sändebuden icke underhandla med hofvet i Konstantinopel på sitt eget språk, som ingen där förstod; och sannolikt kunde icke häller någon af dem tala grekiska. Underhandlingarna måste altså hafva förts på ett tredje språk, som bägge parterna förstodo, eller för hvilket åtminstone tolkar voro att tillgå. I alla händelser måste det namn, hvarmed man vid det grekiska hofvet betecknade sändebuden, hafva varit det samma som det, under hvilket deras folk var kändt i detta tredje språk, sombrukades vid underhandlingarna. Vi vilja, för att förtydliga detta, antaga att t. ex. tyska sändebud blefvo skickade till en indisk furste, som aldrig hade hört Tyskland omtalas. Underhandlingarna måste naturligtvis föras på engelska, antingen direkt eller med tillhjälp af tolk; det folk, sändebuden tillhörde, skulle altså i Indien blifva kändt under det engelska namnet på tyskarna »germans», och ingen skulle där ana att de på sitt eget språk kallade sig »deutsche». Ville nu den indiske fursten låta ledsaga sändebuden till en annan furste, skulle hans rekommendationsskrifvelse naturligen erhålla följande lydelse: »öfverbringarena af denna skrifvelse äro personer, som säga, att deras folk heter germans» — men detta skulle icke bevisa, att de benämnde sig så på sitt språk. Om nu denna andra furste aldrig hade hört namnet »germans», men kände tyskarna under namnet »deutsche» eller »allemands» eller »nêmci» (det slaviska namnet på tyskarna), skulle han sannolikt förvånas, när han fann, att de tillhörde det folk, som var honom så väl bekant under annat namn, och hade han anledning att misstänka deras afsigter, skulle han må hända handla just så som Ludvig den fromme. Korteligen, jag kan icke finna, att vi af det i fråga varande stället hos Prudentius kunna draga den slutsatsen, att det folk, som af grekerna kallades *rhôs*, så benämnde sig på sitt eget språk.

Att de tvärt om icke gjorde det, kan man sluta af det redan (s. 31) anförda stället hos Liudprand, där han säger, att det folk, som i västra Europa kallades normanner, af grekerna kallades »rusii».

Jag vågar därför trygt påstå, att de gamla ryssarna såsom folk icke benämnde sig så på sitt eget språk. Ryssar kallades de blott i Östern. Men är detta verkliga förhållandet, så förlorar den invändning, som man med anledning af namnet ryssar gjort mot deras skandinaviska ursprung, all vigt. Ty ingenting är vanligare än att ett folk af andra folk betecknas med namn, som det icke själf vill vidkännasoch som kunna hafva uppkommit på många olika sätt. Vi behöfva blott erinra om sådana namn som *greker, finnar, lappar, ungrare, vender, kineser* och många andra, hvilka alla äro okända för folken själfva, ehuru namnen icke sällan hafva sin rot i vederbörande

folks eget språk. Ja, äfven namnet *normanner* var sannolikt icke något namn, som de nordiska vikingarna, hvilka hemsökte västra Europas kuster, förde med sig från sitt hemland.

Men under det att hvarken de gamla ryssarna eller någon annan skandinavisk stam kallade sig ryssar, har man redan i förra århundradet fäst uppmärksamheten på ett namn, som uppenbarligen är samma ord och som utgör föreningslänken mellan namnet ryssar och skandinavien. Det är det namn, med hvilket alla finska stammar vid Bottniska viken och Östersjön beteckna *Sverge*. På finska heter Sverge *Ruotsi* (och en svensk *ruotsalainen*), på estniska *Rôts* (och *rôtslane*), på votiska (voterna äro en stam i guvernementet S:t Petersburg, ej långt från Narva) *Rôtsi* (och *rôtsalainé*), på liviska *Rúotsi* (och *rúotsli*). Detta måste icke blott vara samma namn som det slaviska *rus'*, utan det slaviska namnet härstammar otvifvelaktigt från det finska. Man måste betänka, att finska stammar, såsom ofvan blifvit omtaladt, stängde slaverna från hafvet. Då nu nordborna gingo öfver Östersjön, måste de först hafva kommit i beröring med finnarna; under det slaverna kunde blifva bekanta med dem först efter det de (d. v. s. nordborna) öfverskridit finnarnas område. Altså måste finnarna, förr än slaverna, hafva egt ett namn på skandinaverna, och det var helt naturligt, att slaverna gåfvo dem det namn, som de lärde känna hos finnarna.

Flera andra hypoteser hafva blifvit framstälda beträffande namnet *ryssar*, i synnerhet af antinormannisterna, hvilka naturligtvis icke vilja erkänna något sammanhang mellan detta namn och det finska *Ruotsi*. Men ingen af dem håller stånd inför en vetenskaplig pröfning. Sålundahar man gjorts uppmärksam på det bibliska namnet *Ros* (eller *Rosch*), som förekommer hos Hezekiel 38, v. 2 f. och 39, v. 1. Titeln »förste af *Ros*, Mezech och Thubal» tillägges där Gog, som kommer från norden mot Israels folk [53]. För länge sedan har man invändt, att denna sammanställning saknar alt värde, då namnet *Ros* hos Hezekiel står alt för osäkert och enstaka, och emellan den tiden och det nionde århundradets ryssar ligger en tidrymd af mer än 1400 år. Icke desto mindre gifves det ännu fantaster, som på fullt allvar anföra detta ställe för att bevisa det ryska namnets höga ålder.

Vidare har man sammanstält namnet ryssar med namnet *roxolaner*, en »sarmatisk» stam, som i gamla tiden bodde någonstädes i det nu varande Sydryssland. Några hafva antagit, att dessa voro slaver eller half-slaver; andra åter hafva trott, att de voro goter; enligt Keysers och Munchs ofvan omtalade teori skulle de hafva varit skandinaver, som kvarstannat i Ryssland, då deras bröder från Östern invandrade i Norden [54]. Det torde emellertid vara ställdt utom alt tvifvel, att dessa roxolaner voro af orientalisk härkomst, sannolikt en iransk stam; liksom så många andra folkstammar blefvo de uppslukade af den stora folkvandringens vågor och hafva ingenting att skaffa med ryssarna, hvilket ursprung man än vill tilldela dessa.

Mig synes det obestridligt, att det finska namnet på Sverge, *Ruotsi*, är det enda namn, med hvilket namnet *ryssar* kan sättas i direkt förbindelse, och detta faktum är i och för sig i hög grad upplysande för frågan om ryssarnas nationalitet. Hvarifrån namnet *Ruotsi* i sin ordning kommer är återigen föremål för tvist emellan filologerna. Den normannistiska skolan har hittills nästan allmänt velat härleda detta namn (och medelbart äfven namnet *ryssar*) från *Roslagen*. Man har likväl gjort många invändningar mot identifieringen af dessa tvänne ord. Å ena sidan är första stafvelsen i *Roslagen*, hvilken ensam skulle hafvaöfvergått i finskan, icke nominativus, utan genitivus af ett fornsvenskt subst. *roþer*, eg. »rodd, utfart till sjös i leding» (fno. róðr). Å andra sidan är namnet *Roslagen* för ungt, för att kunna komma i betraktande. I äldre tider betecknades med orden *Roþer, Roþin* de delar af Upland och Östergötland, som stötte till hafvet och som i krigstid voro förpliktade att utrusta de i leding utgående roddare. Innebyggarna i dessa trakter kallades *rods-karlar, rodsmæn* (nu *rospiggar*)[55]. Med anledning af dessa svårigheter har man låtit denna härledning falla; äfven Kukik, som i sitt stora arbete »Berufung der schwedischen Rodsen» hade försvarat den med all kraft, öfvergaf den sedermera.

Jag tillstår, att namnen *Ruotsi* och *ryssar* icke kunna direkt härledas från Roslagen, fattadt såsom en geografisk benämning. Icke desto mindre synes det mig, som om denna tråd blifvit för raskt afklipt. Namnet *Ruotsi* kan lika litet förklaras af det finska språket som namnet *rus'* af det slaviska. Det måste altså vara af utländskt, sannolikt skandinaviskt ursprung [56]. Men om detta är händelsen, så anser jag det icke alls för orimligt att fasthålla vid

härledningen ur det fornsvenska ordet *roþer*, i synnerhet som det är ett märkligt sammanträffande, att i äldre tider *Roþer, Roþin* var namnet just på de trakter af Sverge, till hvilka de ofvan omtalade forntyska personnamnen hänvisa såsom de gamla ryssarnas hembygd. Man kan föreställa sig, att de svenskar, som bodde vid sjön och seglade öfver till andra stranden af Östersjön, tidigt kallat sig själfva — icke såsom folk, utan efter sin sysselsättning och sitt lefnadssätt — *roþs-mæn, rops-karlar* eller något dylikt, d. v. s. roddare, skeppare [57]. I själfva Sverge blef detta ord liksom det abstrakta *roþer* småningom ett nomen proprium. Så mycket mindre kan det förundra oss, att finnarna uppfattade detta namn såsom namn på folket och upptogo det i denna betydelse under formen *Ruotsi, ruotsalainen*, i det de bortkastade senare delen af sammansättningen. Man kanhäremot invända, likasom man gjort mot härledningen från *Roslagen*, att första stafvelsen *roþs-* i svenskan är genitiv, och att det vore besynnerligt, om en genitiv användes som nomen proprium. Men om vi antaga, att det icke var nordborna, som själfva kallade sig *roþs* eller *ruotsi* eller *ryssar*, utan att detta förkortade namn först blef dem tilllagdt af finnarna, så försvinner denna svårighet. Ty i finskan är det en mycket vanlig företeelse, att vid upptagandet af ett sammansatt ord ur ett främmande språk blott den första delen af ordet bibehålles [58], och om första delen ursprungligen är en genitiv, så kan ett ord omedvetet upptagas i sin genitiva form. Detta är t. ex. fallet med det finska ordet *riksi*, som är förkortadt af svenska ordet *riksdaler*. Denna förklaring af det finska *Ruotsi* synes mig icke vara orimlig. Det är blott en hypotes, men en hypotes, som löser frågan på ett med öfriga förhållanden harmonierande sätt.

Såsom förut är omtaladt, kom detta samma namn från finnarna till slaverna i formen *rus'*; ljudet *uo* eller *ô*, som icke fins i slaviska, är här återgifvet med *u*, på samma sätt som det finska *Suomi* — ursprungligen namn på en finsk stam och nu det inhemska namnet på Finland — i de ryska krönikorna återgifves med formen *sum'*. Ljudet *ts* i *Ruotsi* är i den slaviska formen återgifvet med *s*. Detta beror förmodligen på en folketymologi, i det ordet blifvit satt i förbindelse med det slaviska adjektivet *rus, rusyj*, blond, liksom om namnet *rus'* hade sin grund i ett karakteristiskt drag i normannernas utseende (jfr Liudprands anmärkning sid. 31 med not).

Hvad den grammatiska formen af det slaviska *rus'* beträffar, så är det betecknande, att det alltid brukas som nomen collectivum i singularis. Annars är detta en egendomlighet, som vanligen endast förekommer vid utländska namn, i synnerhet vid sådana, som beteckna finska stammar, eller vid namn, som härstamma från finskadialekter, där detta bruk har sin förebild. Sålunda träffa vi i de ryska krönikorna, utom det redan nämnda *sum', jam'* = finska *häme* (tavasterna), *mordva, merja, muroma, ves', čud', perm'* och flera andra. Denna omständighet bekräftar vårt antagande, att namnet *rus'* från finnarna kommit till slaverna.

Från det slaviska *rus'* härstammar den grekiska formen för samma namn, *rhôs* (*ρως*), hvilken möter oss i nionde och tionde århundradena. Det är ovisst, om grekerna fått denna form omedelbart från slaverna (eller, hvilket kommer på ett ut, från ryssarna, om de i Konstantinopel begagnade det slaviska språket) eller om de erhållit ordet från något annat språk, som hade det från först nämnda källa. Två saker äro anmärkningsvärda vid denna grekiska form *rhôs;* för det första vokalen *ō* (*ω*), i stället för hvilken vi skulle vänta *u* (*ου*), i fall ordet hade kommit omedelbart från slaverna; vidare den egendomligheten, att det alltid är oböjdt och pluralis (*οι ρως, των ρως* o. s. v., först i senare källor stundom *ρωσοι*). Den omständigheten, att ordet i grekiskan är oböjligt, förklaras svårligen till fullo däraf, att namnet *rus'* i slaviskan ständigt brukas singulart. Jag är snarare böjd för att betrakta detta som ett tecken till att namnet kom till grekerna genom förmedling af någon af de turkisk-tatariska stammarna, sannolikt kazarerna (jfr ofvan sid. 26), och att grekerna själfva sammanblandade ryssarna med dessa stammar. I den byzantiska literaturen finna vi turkisk-tatariska namn, och blott dessa, vanligen på samma sätt brukade oböjliga, t. ex. *uar, chunni, ogōr, uz, tarniach* m. fl. Af denna ordets vandring kan må hända också vokalen *ō* (*ω*) i den grekiska formen *rhôs* förklaras [59]. Efter midten af tionde århundradet förekommer stundom, ehuru sällan, i stället för *rhôs* den yngre formen *rhusioi* (*ρουσιοι*), lat. *rusii*, som närmare ansluter sig till det slaviska *rus';* dock kan det hända, att denna form uppstått under inflytande af det grekiska *rhusios* (*ρουσιος*), röd,

rödhårig.

Araberna erhöllo sitt *rûs* antingen på samma väg som grekerna eller kanhända snarare från själfva det grekiska *rhôs*. (Jfr det arabiska *Rûm* = Rom).

Till västra Europas folk, särskildt till folken af germansk härkomst, nådde namnet först senare i den politisk-geografiska betydelse, i hvilken vi ännu bruka ordet Ryssland. I elfte århundradet möter oss den fornhögtyska formen *rûzâ;* och i på latin författade skrifter från medeltiden träffa vi såsom namn på folket först *russi, ruzzi, ruci* och andra (såsom namn på landet de motsvarande formerna *Russia, Ruzzia, Rucia* o. s. v.), något senare *ruteni, rutheni*. Den medelhögtyska formen är *riuze*. Från Tyskland kom namnet tillbaka till Skandinavien; i senare isländska källor finna vi *rússar* samt *Rúzaland* eller *Rúciland* i stället för det äldre *Garðaríki;* och i fornsvenskan *ryza(r), Ryzaland*, där vokalen *y* (af medelhögtyska *in*) så väl som tecknet *z* tydligen förråder det tyska ursprunget [60].

Detta är i allmänna drag den utveckling, som försiggått med namnet ryssar i språkligt afseende. Hvad dess etnografiska betydelse beträffar, så hafva vi redan sett, att slaverna i synnerhet använde det till att beteckna den skandinaviska stam, som bland dem grundade en stat, under det att greker och araber i nionde och tionde århundradena brukade det äfven i en mera vidsträkt betydelse, motsvarande den, som namnet *normanner* hade i västra Europa, en betydelse, som aldrig rotfäste sig hos slaverna, ehuru en ansats därtill otvifvelaktigt egde rum. Nu uppstår den frågan: Hvilken skandinavisk stam betecknade slaverna med namnet *rus'?* Och huru kunde detta namn i tidens lopp så helt och hållet förändra betydelse, att det, i stället för att beteckna en skandinavisk nationalitet, kom att beteckna en slavisk?

Jag har redan förut ådagalagt, att antikvariska fynd, språkliga minnesmärken och direkta historiska intyg sammanstämmande bevisa, att en ytterst liflig rörelse sedanurminnes tid försiggick från Sverge till landen på andra sidan Östersjön. Några århundraden afbruten eller i blott ringa omfång fortsatt, återupptogs denna rörelse i nionde århundradet med fördubblad kraft och inskränkte sig då icke till blott tillfälliga besök af nordbor: hela skandinaviska kolonier måste då hafva nedsatt sig på olika ställen af kusterna. Det måste hafva varit just dessa inkräktare, som finnarna, innebyggarna i dessa trakter, gåfvo namnet *Ruotsi, ruotsalaiset* och som slaverna efter finnarnas föredöme kallade *rus'*, hvilken detta namns upprinnelse och ursprungliga betydelse än må vara. Då för tiden voro finnarna lika litet som slaverna något sjöfarande folk, och altså kunde de blifva bekanta med skandinaverna endast därigenom, att dessa senare kommo öfver till deras land. Dock är det helt naturligt, att finnarna senare öfverflyttade det namn de hade på de svenskar, med hvilka de på finsk botten kommo i beröring, på själfva Sverge, och detta så mycket snarare, som de egentliga »ryssarna» snart rykte så långt bort från dem, att de för en tid helt och hållet förlorade dem ur sigte. Annorlunda stälde sig saken för slaverna. Så vida äfven de varit på väg att utvidga betydelsen af namnet *rus'* i samma riktning som finnarna, måste detta snart för dem blifva en omöjlighet; och vi skola också strax se, huru de bildade sig ett nytt namn för Sverges och öfver hufvud Skandinaviens innebyggare.

Om detta så förhåller sig — och det stämmer mycket väl öfverens med de historiska förutsättningarna — så skola vi, tror jag, lättare förstå den händelse, den ryska statens grundläggning, som Nestor förtäljer under år 862.

I Nestors berättelse, hvars källa ytterst måste hafva varit den muntliga traditionen i Kijev, är en punkt, som omöjligt kan vara riktig: nämligen kronologien. Men muntlig tradition bekymrar sig föga om kronologien, och det af krönikorna angifna året 862 kan vara funnet endast genom något slags beräkning. Nestor förlägger till dettaår en rad af händelser, som omöjligen kunna rymmas inom så kort tid. På ett och samma år drifvas de varägiska vikingarna tillbaka öfver hafvet, tvista de infödda stammarna under någon tid med hvarandra, kallas ryssarna öfver hafvet, dö Ruriks båda bröder »efter förloppet af två år» (!) och lyckas två af hans följeslagar, Askold och Dir, att bemäktiga sig Kijev. Det är klart, att här inom en kort tidrymd olika händelser äro sammanträngda, hvilka i verkligheten voro skilda genom ett betydande mellanrum; 862 är sannolikt tidpunkten för den sista af dessa händelser, eröfringen af Kijev. Och huru är det tänkbart, att de finska och slaviska

stammarna, samma år, som de befriat sig från varägernas ok, af fri vilja skulle hafva förenat sig om ett gemensamt beslut att åter kalla en varägisk stam öfver hafvet?

Det är i och för sig mycket osannolikt, att de tvistande stammarna af sig själfva skulle hafva inkallat en främmande fursteslägt. I detta hänseende förefinnes en märkvärdig likhet emellan Nestors framställning och berättelsen om saxarnas ankomst till Britannien. Widukind omtalar i sin saxiska krönika, huru britternas sändebud inbjödo fastlandets saxare att komma och hjälpa dem och herska öfver dem, nästan med samma ord, som Nestor lägger slaverna och finnarna i munnen: »Vi ställa detta land, som är stort och vidsträkt och rikt på alla ting, under edert herravälde» [61]. Emellertid är denna berättelse må hända blott en naiv, så att säga dramatiserad framställning af det faktum, att slaverna frivilligt gåfvo sig under ryssarnas herravälde. Men äfven om så är förhållandet, gör dock traditionen afgjordt skillnad mellan de kort förut fördrifna vikingarna och »ryssarna»; de senare måste hafva varit en stam, som slaverna förut kände och till hvilken de stodo i vänskapligt förhållande.

Sålunda komma vi åter till samma resultat som förut. Den skandinaviska stam, som slaverna betecknade med det från finnarna lånade namnet *rus'* (»liksom andra kallas*sviar*, andra *nurmaner* o. s. v.» tillägger Nestor), och som i midten af nionde århundradet vann herraväldet öfver slaverna, kan därför under inga omständigheter hafva blifvit omedelbart inkallad från Sverge. Det måste hafva varit svenska kolonister, hvilkas ursprungliga hembygd var kusten midt emot Finska viken, men som en tid lefvat någonstädes i slavernas och finnarnas grannskap, sannolikt vid Ladoga [62]. Också åtskilliga af de muhammedanska författarnes uppgifter om *rûs* hafva må hända ursprungligen afseende på en dylik koloni (jfr sid. 37). När några ryska krönikor berätta, att Rurik och hans bröder grundlagt staden Ladoga och först slagit sig ned där, så är detta må hända ett dunkelt minne af »ryssarnas» uppehåll i en sådan koloni före deras ankomst till slaverna; ty Ladoga ligger verkligen utanför slavernas ursprungliga område.

Ryssarnas herravälde öfver slaverna begynner med deras bosättning i Novgorod. Deras välde kom dock här icke till utveckling, och Novgorod upphörde snart att vara deras hufvudstad. Ryska statens grundläggning är egentligen att datera från eröfringen af Kijev. Vi sågo, att kort efter det Rurik tagit Novgorod i besittning, två af hans män, Askold och Dir, öfvergåfvo honom och grundade ett eget fursten döme i Kijev (862?), samt att Ruriks efterträdare Oleg år 882 intog Kijev och gjorde det till sin hufvudstad. Härefter försvann för en tid det ryska namnet från Novgorod och knöt sig företrädesvis till Kijev. Från denna medelpunkt utbredde det sig i vidare och vidare kretsar öfver alla de områden, som småningom blifvit förvärfvade af den ryska kronan.

Men på samma gång som namnet *ryssar* sålunda utbredde sig, förändrade sig dess betydelse helt och hållet. Det var en gång den gamla slaviska benämningen på *normannerna*, och kom slutligen att beteckna en rent slavisk nationalitet.

Denna förändring liknar fullkomligt den, som försiggått med namnet *franker* och *Frankrike*. Vi veta att frankernaursprungligen voro en germansk stam, som underlade sig Gallien. Af namnet *franker* bildades namnet *Frankrike* (*Francia*), den politiska benämningen på det land och det folk, som utgjorde det af frankerna fordom grundade riket, eller fast mer detta rikes kärna, »Isle de France». Då slutligen den frankiska nationaliteten var utdöd eller gått upp i det vida öfvervägande romanska elementet, och de olika raserna politiskt och nationelt blandat sig med hvarandra, då blef benämningen *Frankrike, fransmän* naturligen använd om det nu till en enhet sammansmälta folket, som likväl var ett helt annat folk än det, som namnet ursprungligen tillkom. På liknande sätt har betydelsen af namnen *normander, longobarder, bulgarer* och flera andra förändrat sig.

På samma sätt var namnet *rus'* eller *ryssar* först benämning på en främmande, skandinavisk stam, som tillvällade sig öfverväldet öfver de infödda slaviska stammarna, ehuru inkräktarna naturligtvis voro dem vida underlägsna i antal. Namnet *rus'* blef då helt naturligt, såsom geografiskt-politisk benämning, öfverflyttadt på alt land, som lydde under ryssarna i Kijev (= *rus'skaja zemlja*, det ryska landet; jfr namnen Belgien, Österrike m. fl.), därefter äfven på innebyggarna i detta land, slaver så väl som skandinaver, och i denna senare betydelse undanträngde det

småningom alla de gamla namnen på de skilda slaviska stammarna. När slutligen den politiska enheten blef en nationel enhet, kom namnet ryssar helt naturligt att brukas om hela nationen.

Denna namnets utvecklingshistoria kunna vi tydligt urskilja hos Nestor. Under det att han uttryckligen säger, att namnet *ryssar* ursprungligen betecknade en skandinavisk stam samt ofta använder det i denna betydelse, är det tillika uppenbart, att det på Nestors egen tid hade förlorat sin ursprungliga betydelse. Han brukar det hufvudsakligen till att beteckna Kijev och dess maktområde, landet så väl som innebyggarna. I denna mening talar han om »poljanerna, som nu kallas ryssar» och räknar sig själf tillryssarna (»vi ryssar»), men vanligen använder han adjektivet »slavisk», icke »rysk», till att beteckna sin egen nationalitet och sitt eget språk (liksom t. ex. en nordamerikan kallar sitt språk för engelska, en belgier sitt för franska eller flamländska, en österrikare sitt för tyska eller slovenska eller hvilket det kan vara). Däremot se vi en begynnelse till den nu varande betydelsen i sådana satser som följande: »den slaviska och den ryska nationen (ordagrant »språket») äro ett; ty de hafva fått namnet ryssar efter varägerna, men fordom voro de slaver».

*

Sedan vi nu undersökt ursprunget till namnet *ryssar* och genomgått dess historia, måste vi vända oss till ett annat namn, som i krönikorna är mycket nära förbundet med det förra; det är namnet *varäger* (*varjager*) eller *väringar.*

Vi hafva sett, att på flera ställen, t. ex. på det nyss nämnda eller där Nestor talar om ryska statens grundläggning, *ryssarna* framställas såsom varande samma folk som *varägerna* eller snarare såsom utgörande en underafdelning af dem. Man kan i denna förbindelse icke tilldela ordet någon annan betydelse än den af skandinaver. Emellertid göres, såsom antinormannisterna på goda grunder hafva anmärkt, på andra ställen i de ryska krönikorna uppenbart en skillnad mellan dessa två namn. Då Igors tåg mot Konstantinopel omtalas, anföras både ryssarna och varägerna så väl som poljanerna, slaverna (d. ä. Novgorod-slaverna, slovenerna, jfr sid. 8) o. s. v. bland de folk, som deltogo i företaget; följaktligen måste dessa två namn här beteckna två olika stammar. Detta bruk af ordet har blifvit anfördt såsom ett bevis emot ryssarnas skandinaviska ursprung, och här föreligger verkligen en skenbar svårighet, som enligt min mening hittills icke blifvit på ett tillfredsställande sättförklarad. Vi måste därför närmare undersöka betydelsen af namnet *väringar* och dess historia samt försöka att bestämma det ömsesidiga förhållandet emellan detta namn och namnet ryssar.

Att namnet *varäger* icke är inskränkt till Ryssland allena, är en gammal iakttagelse; samma namn, *väringar* eller *varanger* (*βαραγγοι*), förekommer i Konstantinopel såsom benämning på en lifvakt, som i synnerhet bestod af nordbor och som ofta omnämnes i de fornnordiska sagorna under namnet *væringjar, væringjalið* (*lið* = följe, krigarskara) [63]. Hos byzantinska författare omtalas dessa trupper för första gången under år 1034 [64]. De måste likväl då redan hafva funnits någon tid, enligt hvad vi kunna sluta af andra, latinska och nordiska, källor, som hänsyfta på dem. Nestor berättar under år 980, att Vladimir, sedan han besegrat sin broder Jaropolk och tillvällat sig regeringen i Kijev, lät flertalet af de varägiska legotrupperna, hvilka småningom blefvo besvärliga för honom, gå till Konstantinopel. Huru stor eller ringa vigt man än vill lägga på enskildheterna i denna berättelse, så är det dock i hög grad sannolikt, att nordborna just vid den tiden först började träda i den grekiske kejsarens tjänst, hvilket deras stamförvandter i Ryssland redan före den tiden ofta brukat, äfvensom att tilloppet af »varanger» från början är att anse som ett slags öfverskott af den allmänna folkströmmen från Skandinavien till Ryssland. Ja, så länge »ryssarna» bevarade sin nordiska nationalitet, gjordes knappast någon skillnad mellan dem och deras direkt från Norden invandrade stamförvandter, och må hända utgjordes ända in i elfte århundradet hufvudbeståndsdelen af varangerna utaf »ryssar» [65]. Redan före nyss nämnda tidpunkt finna vi i de isländska sagorna »Greklandsfarare» omtalade; sålunda före 950 Thorkel Thjóstarsson och Eyvind Bjarnason (bägge i Hrafnkels saga Freysgoða), af hvilka den först nämnde var i den grekiske kejsarens tjänst (*handgenginn garðskonunginum*), under det att den senareuppehöll sig i Konstantinopel såsom köpman; vidare Grís Sæmingsson (omkr. 970—980), hvilken »stor heder bevisades af den grekiske kejsaren». Den förste, som omtalas i förbindelse med namnet väringar, är Kolskegg Hámundsson (omkr. 992, i Níals-saga), »höfvidsman för

väringarna» (*höfðingi fyrir væringjaliði*), under det att Laxdœla-saga mindre riktigt nämner Bolli Bollason såsom den förste, som tog tjänst hos den grekiske kejsaren. Dessa äro de enda exempel man har på Greklandsfarare från en så tidig period, åtminstone hvad Norge och Island angår. Svenskarna däremot torde just på den tiden hafva lämnat den hufvudsakliga beståndsdelen af väringarna (i hvarje fall af dem, som kommo direkt från Norden), ehuru sagorna naturligtvis ingenting nämna därom. Under elfte århundradet, efter omkring 1030 och i synnerhet sedan den norske konungasonen Harald Sigurdsson (Harald Hårdråde, † 1066) hade kämpat under de byzantinska fanorna, blef det ett bruk bland högättade nordmän att träda i den grekiske kejsarens tjänst; men äfven efter den tiden bestod hufvudmassan af väringarna utan tvifvel af svenskar, något som bestyrkes af den stora mängd runstenar, som i Sverge blifvit resta till minne af Greklandsfarare. Från den tiden bildade varangerna en *corps d'elite*, åt hvilken i synnerhet vakten omkring kejsarens person var anförtrodd. I denna egenskap omtalas de ytterst ofta både af grekiska och nordiska skriftställare, af hvilka de förra ofta äfven vid deras omnämnande hänsyfta på ett för dem karakteristiskt vapen, en tveäggad yxa [66]. Vi finna dem likväl stationerade ej blott i kejsarens omedelbara närhet, utan äfven på andra ställen [67]. Det finnes ännu i dag ett märkvärdigt monument, som på ett handgripligt sätt erinrar oss om dessa varanger. Det är det jättestora marmorlejon i sittande ställning, som nu pryder ingången till arsenalen i Venezia. Detta monument hade sedan urminnes tid stått vid hamnen i Piræus, som däraf erhållit sitt italienska namn »Porto Leone», och fördes till Venezia af denvenetianske generalen Francesco Morosini, när venetianerna år 1687 intogo Athen. Lejonet är visserligen ett verk från den forngrekiska konstens bästa tid, men erhåller för oss ett synnerligt intresse genom den runinskrift, som i form af ormslingor är inhuggen på dess bägge sidor. Själfva skriften är, tyvärr, nu så utplånad, att den icke längre är tydbar. Men tvänne nordiska vetenskapsmän, professor S. Bugge i Kristiania och doktor O. Montelius i Stockholm, hafva samtidigt (1875) dels af ormslingornas form, dels af enskilda läsbara runtecken bevisat, att inskriften blifvit i elfte århundradet inhuggen af en svensk man, som härstammade från något af Svea rikes landskap, sannolikt från Upland [68]. Utan tvifvel tjänte denna man ibland väringarna och var stationerad i Piræus.

Mot slutet af elfte århundradet synas varangtrupperna hafva undergått en förändring i sin sammansättning. Efter den tiden rekryterades de icke blott af nordbor, utan äfven af engelsmän, hvilka efter den normanniska eröfringen blifvit fördrifna från sitt fädernesland eller voro missnöjda med de nya förhållandena och begåfvo sig till Konstantinopel för att vinna lagrar i den grekiske kejsarens tjänst, i synnerhet i striden mot Syditaliens normanner, som voro stamförvandter till deras fäderneslands förtryckare [69]. Utan tvifvel funnos bland dessa engelsmän många danskar. Mot slutet af tolfte århundradet finna vi hos flera olika författare uppgifvet, att varangerna voro britter eller engelsmän och talade engelska. Från början af trettonde århundradet blefvo skandinavernas besök i Konstantinopel mer och mer sällsynta [70]; slutligen bestodo varangerna uteslutande af engelsmän. Sålunda sammansatt, synes denna kår hafva egt bestånd ända till byzantinska rikets undergång.

Så väl på grund af varangernas ställning i Konstantinopel som på grund däraf, att de så ofta förekomma i den ryska historien såsom soldnärer i storfurstens följe, har detta namn hittills enstämmigt blifvit ansedt ursprungligenbeteckna en militärisk kår, och man har allmänt velat söka dess ursprung i Konstantinopel; först senare skulle det hafva kommit att beteckna det folk, af hvilken denna kår var sammansatt.

Genom sin form bevisar sig ordet *väringar, varanger* vara af skandinaviskt ursprung; ändelsen *-ing, -ang* är hvarken slavisk eller grekisk, utan skandinavisk, och alla tydningar, som icke utgå från detta antagande, äro misslyckade. Bland de många etymologier, som blifvit föreslagna för detta ord, är endast en, som tillfredsställer språkvetenskapens fordringar, nämligen härledningen från det fornnordiska *vár*, vanligen brukadt pluralt *várar*, trohet, trohetslöfte; i angelsaxiskan finnes samma ord i formen *wær* med nästan samma betydelse, borgen, trohetslöfte, förbund. Däraf har man tolkat ordet *väringar, varanger* med »bundsförvandter» eller »edsvurna män». Då denna tolkning först framstäldes, trodde man sig finna ett stöd för densamma i ett ännu äldre namn, *fœderati*, som betecknade en legotrupp i den byzantinska hären (i tredje och fjärde århundradet bestående af goter), af hvilken väringarna skulle hafva utgjort en fortsättning, sålunda att *varanger, väringar* skulle vara det

nationela germanska namnet på denna trupp [71]. Det kan emellertid anses för afgjordt, att intet dylikt sammanhang eller förhållande förefans emellan dessa tvänne kårer, alldenstund fœderati redan i femte århundradet bestodo af de mest olikartade, hufvudsakligen orientaliska, element, och synas i denna form hafva fortlefvat samtidigt med varangerna såsom en från dem skild kår. Men om detta är fallet, så hafva vi all anledning att undersöka, om icke utvecklingen af ordet *väringar* varit en helt annan än den, man hittills antagit, i synnerhet som hvarken det fornnordiska *várar*, till hvilket det blifvit hänfördt, eller de motsvarande orden i de beslägtade språken någonsin blifvit använda till att beteckna en krigares trohetsed.

Är det då verkligen säkert, att det i fråga varandenamnet ursprungligen betecknade en mititärisk kår eller någon militärisk inrättning? Jag tror det icke, utan måste betrakta en sådan åsigt som en ren hypotes. Tvärt om står jag fast vid den åsigten, att ordet *väringar* i hela östern från första början hade en afgjordt etnografisk betydelse och betecknade skandinaverna eller mera särskildt svenskarna.

I de ryska krönikorna finna vi ordet *varäger* (sing. *varjag*, plur. *varjazi*) städse brukadt i denna betydelse; detta är t. ex. fallet på det ställe, där ryska statens grundläggning ointalas, hvarest det uttryckligen säges, att »några af varägerna kallas ryssar, liksom andra sviar, andra nurmaner» o. s. v.; och mångfaldiga andra ställen äro lika tydliga. Korteligen, det kan icke betviflas, att hos de ryska skriftställarna ordet varäger aldrig betyder något annat än skandinaver, särskildt svenskar, vare sig de omtalas såsom legosoldater i den ryska hären, hvilket vanligen är fallet i äldre tider, eller såsom fredliga köpmän, hvilket är regel i tolfte och trettonde århundradena. Denna geografiska tolkning är den enda, som på alla ställen gifver en tillfredsställande mening. Att man måste tillskrifva denna betydelse af ordet en ganska hög ålder, bevisas däraf, att i krönikorna Östersjön kallas det »Varägiska hafvet» (*varjaz'skoje more*). Att detta bruk af ordet till och med efter århundraden icke var glömdt, bevisas t. ex. tydligen af det bref, som tsar Ivan den förskräcklige 1573 skref till Johan den tredje, då han framstälde anspråk på svenska kronan. »Edert folk», heter det i detta bref, »har sedan mycket lång tid tillbaka tjänt mina förfäder; i de gamla krönikorna omtalas *varäger*, som befunno sig i själfherskar en Jaroslav-Georgis här, men varägerna voro svenskar, altså hans undersåtar.» Äfven i en berättelse om svenskarnas belägring af Tichvinklostret (1613) förekommer om dem benämningen *varjag* [72].

Vända vi oss till de arabiska skriftställarna, så finna vi där likaledes ordet *varank*, men blott i geografisk betydelse. Den förste muhammedanske skriftställare, somomtalar *varank*, är al-Bîrûnî (född i Chorasmien 973, död omkr. 1038), en ytterst lärd och värdefull författare, af hvars verk, för så vidt som de ännu äro i behåll, blott en ringa del är offentliggjord. Men af några yngre skriftställare, som åberopa sig på honom såsom sin källa, erfara vi, att han hade omtalat »en vik af oceanen, som sträcker sig norr ut från slavernas land och kallas det *Varangiska hafvet* (*Bahr Varank*); men *varank* är namnet på det folk, som bor vid dess kuster». Här betecknar namnet varank uppenbart skandinaverna, särskildt svenskarna, och »det Varangiska hafvet» är tydligen Östersjön, hvilken, såsom vi erinra oss, i de ryska krönikorna bär samma namn. En persisk handskrift af Bîrûnîs »Lärobok i Astronomi» är nyligen upptäkt; på tre ställen i detta arbete talar han om varank, och på den bifogade kartan äro deras boningsplatser tydligen förlagda till Sverges ostkust. Detta namn har äfven varit föremål för omtalande hos en skriftställare, på hvilken andra ofta åberopa sig, Schîrâsî, som lefde i slutet af trettonde och början af fjortonde århundradet. I en turkisk geografi från sjuttonde århundradet, Hadschi Chalfah's Dschihânnuma, heter det: »Det Tyska hafvet (*Bahr Alaman*) kallas i våra geografiska och astronomiska arbeten det Varangiska hafvet (*Bahr Varank*). Den lärde Schîrâsî säger i sin bok Tohfeh: 'På dess kuster bor ett folk af högväxta, kämpalika män', och med dessa varank menar han det svenska folket ... Nu heter detta haf i de kringboende folkens språk det Baltiska hafvet». De anförda ställena torde vara tillräckliga för att visa, att äfven i den orientaliska terminologien ordet *varank* sedan början af det elfte århundradet städse hade betydelsen af »skandinaver», särskildt »svenskar», och ingen annan.

I den byzantinska terminologien betecknar namnet *varangoi* (*βαραγγοι*) visserligen en bestämd militärisk kår, men jag anser detta icke vara ordets ursprungliga betydelse. Äfven hos grekerna var ordet i början den populära

beteckningen för skandinaverna [73] (särskildt svenskarna) såsom ettfolk och icke blott och bart namn på en särskild afdelning af hären. Detta bevisas tydligen af det faktum, att vi i den byzantinska literaturen öfveralt finna namnet *varangoi* sammanställdt med namnen på andra nationer. Sålunda finna vi ofta »franker och varanger» nämnda tillsammans, och en byzantinsk författare, Georgius Cedrenus, talar på ett ställe om varangerna i motsats till *romaioi* d. ä. de infödda grekerna, i det han uttrycker sig: »de soldater, som höllo vakt i palatset, både *romaier* och *varanger*»; han tillägger att de senare äro »en keltisk nation» (!). Den för sin lärdom berömda prinsessan Anna Komnena, som lefde i början af tolfte århundradet, talar om »varangerna från Thule», hvilka hon vidare betecknar såsom de »yx-bärande barbarerna»; hon nämner dem först i motsats till en afdelning af den inhemska hären och därpå till *nemitzoi*, »hvilka äfven», säger hon, »äro en barbarisk nation» [74].

Det tydligaste beviset för att grekerna uppfattade ordet *varangoi* såsom namn på innebyggarna i ett land finna vi dock i ett grekiskt strategiskt arbete af okänd författare från elfte århundradet. I detta arbete, som nyligen blifvit upptäkt af den ryske professorn V. Vasiljevskij [75], finna vi för första gången i en grekisk källa Harald Hårdråde (*'Αραλτης*) och hans bedrifter på Sicilien omtalade, och det tillägges, att »han var son till konungen i *Varangia* (*Βαραγγια*)»; detta ord *Varangia* som hittills icke blifvit anträffadt någonstädes, betecknar här altså rätt fram Norge, eller väl egentligen mera obestämdt den skandinaviska halfön. I samma arbete omtalas också, att staden Otranto i södra Italien under grekisk öfverhöghet hade en besättning af »ryssar och varanger, lansbärare (landttrupper) och sjöfolk» (*ρωσων* [sic] *χαι βαραγγους, χονταρατους τε χαι πλωιμους*). Härmed öfverensstämmer det, att vi i den af Leo af Ostia författade krönikan om klostret Monte Cassino i södra Italien finna »dani, russi et guálani» (med anledning af händelser, som egde rum 1009) omtalade såsom grekiska hjälptrupper, hvilkahade blifvit skickade till Apulien och Kalabrien [76]; ty *gualani* eller, såsom de på ett annat ställe i Leos arbete kallas, *guarani* är ingenting annat än en romansk form af ordet *varanger*, och sammanställningen af detta ord med »danskar och ryssar», likasom förbindelsen »ryssar och varanger» i det ofvannämnda grekiska arbetet, visar tydligt, att det är ett folkslagsnamn, som endast kan beteckna innebyggarna på den skandinaviska halfön. Detsamma uttalas slutligen med klara och tydliga ord af en isländsk saga; det heter nämligen i Harald Hårdrådes saga (kap. 3), att det i Konstantinopel på den tid, då Harald kom dit, fans »en stor mängd nordbor, hvilka man där kallar väringar» [77].

Det synes mig genom alla dessa vittnesbörd vara tillräckligt klart bevisadt, icke blott att grekerna i allmänhet och särskildt i elfte århundradet brukade ordet *varanger* såsom namn på ett folk (skandinaver, svenskar), utan äfven att detta hos dem var ordets ursprungliga och älsta, betydelse. I denna betydelse aflöser ordet *varanger* småningom det äldre grekiska namnet på nordborna, *rhôs*, hvilket, såsom vi förut sett, i det nionde och tionde århundradet är förherskande, men under loppet af det elfte går ur bruk i samma mån, som det nordiska elementet i Ryssland får vika för det slaviska. Ganska upplysande med afseende på förhållandet emellan dessa tvänne namn äro vissa egenheter i deras bruk, som förekomma i byzantinska urkunder från elfte århundradet, och på hvilka professor V. Vasiljevskij nyligen fäst uppmärksamheten. Sålunda finna vi på några ställen (t. ex. Attaliota s. 253 ff.) en och samma trupp kallad än *rhôs*, än *varangoi* och träffa stundom hos något yngre författare (såsom Scylitzes, Cedrenus) det senare namnet, där deras källor (såsom Psellus, Attaliota) hafva det förstnämnda, hvaremot man aldrig finner, att skillnad på denna tid gjordes mellan de bägge namnen. Vidare finna vi i grekiska urkunder från senare hälften af elfte århundradet fyra exempel, där bägge de i fråga varande namnen blifvitförenade till ett sammansatt ord, dels *varangoi-rhôs* (1060), dels *rhôs-varangoi* (1075 och 1079) och *rhôsoi-varangoi* (1088). Likasom alt detta är begripligt endast under förutsättning, att ordet *varangoi* uppfattades som namn på ett folk, så spåra vi häri kampen emellan det äldre namnet på nordborna, *rhôs*, och det yngre *varangoi*. Bägge ordens förbindande till ett utgör tydligen ett försök att närmare bestämma betydelsen af namnet *rhôs* = skandinaver i motsats till Rysslands innebyggare. På visst sätt kan denna sammansättning jämföras med det af ryska historiker i nyare tid skapade, för öfrigt icke synnerligen lyckliga, namnet »varägo-ryssar».

Men under det jag sålunda påstår, att namnet *varanger* för grekerna ursprungligen var ett folkslagsnamn, medgifver jag dock tillika gärna, att det som sådant med bestämd historisk bakgrund icke hade långt lif. Vi måste betänka, att grekerna (sedan ryssarna blifvit slaviserade) kommo i beröring nästan endast med sådana nordmän, som vandrade till Konstantinopel för att taga soldattjänst, samt att, kort efter det ordet *varanger* såsom beteckning för nordborna utträngt det äldre *rhôs*, den härafdelning, som de bildat, mer och mer rekryterades från England. Det kan därför icke förundra oss, att detta namn småningom bleknade till en allmän betekning för de nordeuropéer, som tjänte i den grekiska hären, där bildade en egen främlingslegion och voro beväpnade på samma sätt och intogo samma ställning som skandinaverna på sin tid. Till en dylik förändring af ett ords betydelse kan man lätt finna motstycken, hvaremot det säkerligen är utan exempel, att ett ord, som ursprungligen varit namn för ett lifgarde, sedermera kommit att beteckna den nation, af hvilken gardet förnämligast rekryterades. Vi behöfva blott erinra om de franska konungarnas schweizergarde samt det ännu existerande påfliga schweizergardet, hvilket altjämt bär samma namn, oaktadt det för länge sedan upphört att uteslutande bestå af schweizare. Ordet *zouaver* var likaledes ursprungligen namn på en enskildarabisk stam, som uppstälde de första trupperna af detta slag; nu betecknar namnet alla slags trupper, som bära samma uniform som de ursprungliga zouaverna.

Vända vi oss till de skandinaviska källorna, så finna vi där det egendomliga förhållandet med ordet *væringjar* (sing. äldre *væringr*, yngre, men allmännare *væringi*), att detta ord, som genom sin form bevisar sig vara rent nordiskt, till sin betydelse är halft utländskt, i det att det blott brukas till att beteckna de nordbor, som tjänte i den grekiska hären, och lika litet användes om nordborna i allmänhet som om några andra trupper i Konstantinopel. I Håkon Härdabreds saga t. ex. omtalas (kap. 21) *väringarna* tydligen såsom skilda från frankerna och flamländarna, hvilka intogo ungefär samma ställning i den grekiska hären. Ordet kan icke hafva erhållit denna betydelse i Norden; det måste hafva kommit hit tillbaka med nordbor, som vistats i Konstantinopel. Endast på helt få ställen finna vi ordet *väringar* brukadt i betydelsen af nordbor i allmänhet. Detta är i synnerhet fallet i den jämförelsevis unga Thidreks saga (från omkr. 1250), och efter dess föredöme i Völsunga saga; men då vissa omständigheter i den förra sagan bevisa, att dess författare hade förbindelser i Ryssland, i synnerhet som åtskilliga ortförhållanden i detta land uppenbarligen äro honom mycket väl bekanta, så är det sannolikt, att det egendomliga bruk af ordet *væringjar*, som förekommer i denna saga, utgör en efterlikning af betydelsen af det ryska *varjag*, vare sig författaren velat visa sin lärdom eller han verkligen fann detta bruk praktiskt. Denna betydelse är annars i Norden okänd.

Om vi lägga samman alt hvad här blifvit yttradt om bruket af ordet *väringar*, synes det oss vara ställdt utom alt tvifvel, att detta ord bland Österns folk städse hade en geografisk eller etnografisk betydelse, och att Skandinaviens innebyggare, särskildt svenskarna, därmed betecknades. Men om så är, då hafva grekerna utan tvifvel erhållit detta namnfrån Ryssland. Nordborna voro, långt innan grekerna gjorde deras bekantskap, kända i Ryssland, ja, det var just ryssarna, som först ledsagade dem till Konstantinopel, och de nordbor, som senare färdades till Grekland, togo mestadels vägen genom Ryssland. Af denna grund synes det mig orimligt att antaga, att ordet blifvit myntadt i Konstantinopel och sedermera därifrån kommit till Ryssland. Om araberna åter fingo detta ord från grekerna eller omedelbart från Ryssland, måste lämnas oafgjordt. Dess arabiska form (*varank* med n) gör dock att det förra synes sannolikast.

Men om vi å andra sidan betänka, att detta namn obestridligen till sin rot är skandinaviskt, men dock i den fornnordiska literaturen uppträder som ett halft utländskt ord, så synes oss endast en förklaring möjlig, en förklaring, som på samma gång löser alla filologiska och historiska svårigheter, och denna är, att ordet uppstått ibland de nordbor, som i äldre tider bosatt sig i Ryssland d. v. s. bland den stam, hvilken slaverna tillade namnet *ryssar*, samt att »ryssarna» därmed betecknade sina stamförvandter väster om Östersjön eller åtminstone dem bland dessa, hvilka af den lifliga förbindelsen mellan Norden och Ryssland fördes öfver till dem. Är detta antagande riktigt, så vinna vi i detta rent skandinaviska ord ett nytt bevis för ryssarnas skandinaviska nationalitet.

Den form, som ligger till grund så väl för det ryska *varjag* som medelbarligen äfven för det grekiska *varangoi* och det arabiska *varank*, synes vara *vāring* utan den förändring (omljud) af *ā* till *æ*, som visar sig i det fornnordiska *væringr* [78]. Hvad detta ords ursprung beträffar, så måste det härledas från en stam *vār-*. Fornnordiskan eger verkligen flera ord af denna form, men bland dessa är det endast ett, som här kan komma i betraktande, nämligen pluralen *várar*, till hvilket man, såsom förut är omtaladt, äfven tidigare velat hänföra ordet *væringr* (se s. 97). Jag tror blott, att det sätt,på hvilket man hittills tolkat ordet *væringr*, när man härledt det ur *várar*, icke är riktigt, ehuru jag naturligtvis icke vågar påstå, att den tolkning, som jag vill sätta i stället, är fullkomligt säker och ofelbar.

I olika germanska språk finna vi ett ord, hvars älsta form är *vārā* (fornnordiska *vár-ar*, angelsaxiska *wær*, fornhögtyska *wâra* o. s. v.). Detta ords betydelse är: 1) löfte, försäkran, trohet; 2) (= medeltidslatinets *treuga*) fördrag, fred; 3) (med afseende på den, som mottager *vārā* af en annan) fred, säkerhet, skydd.

I fornnordiska är singularis *vár* namn på trohetens gudinna; pluralis *várar* betyder trohetslöfte, i synnerhet emellan man och hustru, stundom också mellan personliga fiender, som förplikta sig att icke skada hvarandra. Den för ordet egendomliga betydelsen är altså här den samma som i de beslägtade språken, trohetslöfte i form af försäkran; begreppet trohetslöfte i fråga om en krigare i förhållande till sin höfding är fullkomligt främmande för denna ordstam. Beslägtade ord i fornnordiskan äro adjektivet *værr*, »tillförlitlig, trygg, säker, behaglig, lugn»; och substantivet *væri* »fristad, skydd». En afledning af samma rot kan också det fornnordiska *væringr, væringi*, vara, bildadt på samma sätt som t. ex. *leysingr, leysingi* en frigifven (af *lauss* lös, *leysa*, lösa, befria); *frelsingr, frelsingi* fri man (*frelsi* frihet, *frelsa* befria), *bandingi* fånge (af *band*) m. fl. I analogi med dessa och andra liknande afledningar måste grundbetydelsen af ordet *väring* vara icke »den, som gifver trohetslöfte eller säkerhet», utan »den, som mottager säkerhet, hvars ställning är beskyddad» (föreställningen om en flykting, som söker skydd, behöfver naturligtvis icke på aflägsnaste sätt vara förbunden härmed). I statsrättslig mening betydde altså varäger »skyddsborgare» och var utan tvifvel det betecknande uttrycket för den gynnade ställning, som nordmännen, när de såsom köpmän eller krigare kommo öfver till Ryssland, sedan en beslägtad stam här fåttöfverväldet, på grund af sin nationalitet måste hafva intagit framför andra främmande nationer och må hända äfven framför de infödda underkufvade stammarna [79]. Från denna synpunkt kan namnet *väring* jämföras med det angelsaxiska *wærgenga*, som i ett gammalt glossar tolkas »advena», främling, men hvars egentliga betydelse utan tvifvel likaledes är »skyddsförvandt», »skyddsling». I longobardiska lagar finna vi motsvarande ord i formen *waregang* med alldeles samma betydelse [80].

Om den nu framstälda förklaringen är riktig, skulle ordet *væringr* altså ursprungligen varit en benämning, som »ryssarna» använde på de nordbor, som kommo öfver till Ryssland, till att beteckna deras politiskt-sociala ställning därstädes; och hvad ordets ålder beträffar, skulle det kunna hafva uppstått ungefär samtidigt med »ryssarnas» herravälde i dessa trakter. Men småningom upptogs ordet af slaverna såsom en nationalitetsbeteckning och utvidgades till att beteckna innebyggarna i de skandinaviska moderlanden väster om Östersjön, särskildt Sverges folk. I denna betydelse vandrade ordet till de andra österländska folken, hos hvilka vi finna det i bruk, och utträngde småningom det äldre i Östern brukliga namnet på skandinaverna, ryssar, på samma tid som detta förlorade sin ursprungliga betydelse. Långt ifrån att hafva varit synonyma, måste dessa två namn, ryssar och varäger, tvärt om en gång hafva utgjort hvarandras motsats. Förhållandet dememellan måste hafva varit ungefär detsamma som emellan en »Yankee» och en engelsman, eller som ibland de i Amerika födda spaniorerna emellan en kreol och en »chapeton» eller en »gachupin», såsom man där kallar en spanior från Europa. Dock glömdes efter hand skillnaden, i synnerhet som ryssarna småningom förlorade sin nationalitet och blefvo slaviserade. Därför kunna de ryska krönikorna mycket väl, enligt ordets då varande betydelse, på ett ställe beteckna ryssarna såsom en stam bland varägerna och på ett annat fasthålla en skillnad mellande bägge namnen. I själfva Skandinavien var ordet varäger naturligtvis okändt i den betydelse, som det hade i Östern; längre fram blef det åter upptaget af skandinaver i Konstantinopel, där »ryssar» och varäger möttes och förbundo sig med

hvarandra, och så erhöll det i självfva Norden den mindre omfattande betydelse, i hvilken vi finna det brukadt i sagorna.

*

Det återstår ännu några frågor att besvara med hänsyn till det skandinaviska elementets fortvaro i Ryssland. Först och främst: huru länge bibehöllo de ursprungliga ryssarna, den herskande rasen i Kijev, sin skandinaviska nationalitet?

När denna stam tillvann sig herraväldet öfver slaverna, kan den jämförelsevis icke hafva varit synnerligen talrik; utom de furstliga anförarna bestod den hufvudsakligen af krigare. Oaktadt vi i källorna icke finna någon uppgift därom, kan det dock icke betviflas, att ryssarna, i likhet med de nordmannaskaror, som hemsökte västra Europa, förde sina kvinnor med sig. Vi veta till exempel, att Ruriks son Igor hade till gemål en kvinna, som var född af nordiska föräldrar i Pleskov. Emellertid dröjde det säkerligen icke länge, förr än många af invandrarna begynte äkta infödda slaviska kvinnor. Under sådana omständigheter synes det så mycket begripligare, att de ursprungliga invandrarnas afkomlingar snart i språk och seder slöto sig till den vida talrikare slaviska befolkningen, midt ibland hvilken de lefde [81]; och det är knapt möjligt, att de kunna hafva bevarat sin skandinaviska nationalitet längre än genom tre eller fyra slägtled. Hvad den regerande familjen beträffar, så bar Igors år 942 födde son det rent slaviska namnet *Svjatoslav;* och efter den tiden hade medlemmarna af regenthuset med blott få undantag slaviska namn. Då Svjatoslavs son Vladimir († 1015) införde kristendomen såsom statsreligion iRyssland, gjorde han slaviskan till kyrkospråk och betraktade sig utan tvifvel såsom i alla afseenden tillhörande den slaviska nationaliteten, oaktadt han sannolikt var bekant med sina förfäders språk. Under hans son Jaroslav († 1054) kom det ryska elementet å nyo till inflytande och anseende; dock hade detta mindre sin grund i ett blott återupplifvande af det nordiska furstehusets traditioner än fastmer i en förnyelse af det varägiska blodet. Jaroslavs moder var nämligen en varägisk kvinna, *Rognêd'* (= *Ragnheiðr*), dotter af *Rogvolod* (= *Ragnvaldr*), furste af Polotsk, »som var kommen öfver hafvet». Vladimir hade, medan han ännu var hedning, med våld gjort henne till sin gemål, sedan han låtit döda hela hennes slägt, och af henne torde Jaroslav hafva insupit den förkärlek för den nordiska nationaliteten, som i synnerhet i hans yngre dagar framträdde hos honom, stundom såsom en opposition mot det slaviska elementet. Under hans regering var förbindelsen med Norden lifligare än någonsin tillförene; han var själf förmäld med Olof Skötkonungs dotter Ingegerd; bland många andra bekanta nordmän, som uppehöllo sig hos honom, var äfven hans svåger Olof den helige samt Harald Hårdråde, hvilken sedermera förmälde sig med hans dotter Elisabeth. Men äfven han måste mer och mer hafva slutit sig till det slaviska elementet, och ehuru hans söner vid faderns hof hade lärt sina förfäders språk, är det otvifvelaktigt, att det sista band, som förenade det ryska furstehuset med den nordiska nationaliteten, kan betraktas som sönderslitet med Jaroslavs död.

Om altså visserligen det regerande huset i Kijev kan betraktas såsom i det väsentliga slaviseradt omkring år 1000, så följer icke däraf nödvändigt, att det skandinaviska elementet på den tiden helt och hållet försvunnit från Ryssland. Det är tvärt om mycket som antyder, att den ryska rasen fortfarande rekryterades genom invandrare från Norden, hvilka icke blott kommo för att kortare eller längre tid tjänavid det ryska hofvet eller i den ryska hären, utan äfven i afsigt att för alltid bosätta sig i Ryssland. Enligt den tyske historieskrifvaren Thietmar af Merseburg bestod Kijevs befolkning ännu år 1018 »hufvudsakligen af danskar», där uttrycket »danskar» undantagsvis måste tagas i betydelsen nordmän i allmänhet, såvida icke Thietmar möjligen varit oriktigt underrättad beträffande den i Kijev bosatta nordiska befolkningens egentliga nationalitet. På grund af detta och äfven andra intyg synas vi vara berättigade till den slutsatsen, att det skandinaviska elementet var starkt representeradt i Kijev i början af elfte århundradet. Vid denna tid upphörde däremot tillströmningen af förstärkningar från Norden; ty de abnorma förhållanden, som gifvit anledning till vikingatågen, hade för länge sedan upphört att finnas. Kristendomens fullständiga befästande hade gifvit ett helt nytt utseende åt det sociala lifvet i Norden, och det inre tillståndet i de skandinaviska landen lade beslag på all innebyggarnas handlingskraft. Omkring år 1030 anses vikingatiden vara slut, och härmed öfverensstämmer, att varägerna år 1043 för sista

gången omtalas såsom hjälptrupper i den ryska hären. De få nordbor, som vid denna tid funnos i det egentliga Ryssland d. v. s. i Kijev, blefvo lämnade åt sitt öde, och det är ej svårt att föreställa sig, hvilket detta blef.

Annorlunda stälde sig förhållandena i Novgorod och dess område. Öfvergifvet af den ryska herskarestammen, hade det i lång tid intagit en tämligen oafhängig ställning såsom Kijevs medtäflarinna och vann stor betydenhet genom sin blomstrande handel, som befordrades af det gynsamma läget och den lätta förbindelsen med hafvet genom Ladoga. Här var det skandinaviska elementet ännu starkare representeradt än i Kijev, enär många varäger, skandinaver från Sverge, i synnerhet från Gotland, begåfvo sig dit i handelsangelägenheter. Huru betydande detta skandinaviska element var, kan man sluta af Nestors uppgift att Novgorod var »en varägisk stad». Af andra källor erfara vi, attgotländingarna i tolfte århundradet där hade en stor gillessal, att där fans en varägisk kyrka o. s. v. Men i trettonde och fjortonde århundradet måste nordborna lämna rum för tyskarna, och den indrägtiga handeln på Novgorod öfvergick i de tyska Hansestädernas händer.

Till sist återstår den frågan: Hvilket inflytande har det skandinaviska elementet utöfvat på det inhemska elementet i Ryssland, och hvilka spår af sin tillvaro i äldre tider har det lämnat efter sig? Ett är säkert: om vi kunde analysera det blod, som flyter i den nu i Ryssland herskande rasens ådror, skulle vi däri upptäcka blott få droppar af skandinaviskt ursprung. Under det att de finska stammarna, som en gång bebodde en så stor del af det ryska riket, i detta afseende utan tvifvel utöfvat ett ganska starkt inflytande, var skandinavernas antal jämförelsevis så ringa, att de i fysiskt hänseende svårligen hafva kunnat lämna några varaktiga spår efter sig.

Att däremot det skandinaviska inflytandet långt ned i tiden varit mer eller mindre märkbart i seder och bruk, i samfundsförhållanden, lagar och statsinrättningar, är otvifvelaktigt; i synnerhet kunna vi vänta att finna spår af detta inflytande t. ex. i den från Jaroslav härrörande gamla ryska lagen *Pravda russkaja* eller i de egendomliga samfundsförhållandena hos de saporogiska kosackerna. På utredandet af dessa spörsmål kunna vi emellertid här icke inlåta oss; därtill erfordras en rad af jämförande undersökningar, som först måste göras, men hvilka alls icke äro gjorda, åtminstone icke enligt vetenskapens nu varande fordringar.

Något gynnsammare ställer sig saken, om vi försöka besvara frågan, huruvida det i det ryska språket finnes några spår af ett inflytande från de nordiska språken. Och likväl är äfven här en djupgående undersökning förbunden med stora svårigheter. Å ena sidan kan man lätt blifva missledd af öfverensstämmelser, som bero på de slaviska och germanska språkens ursprungliga slägtskap; så t. ex. är detslaviska *grad*, ryska *gorod*, stad, ett äkta slaviskt ord och dess likhet med det fornnordiska *garðr*, gård, beror därpå, att bägge orden, *grad* eller *gorod* och *garðr*, härstamma från samma form i det gemensamma grundspråket. Å andra sidan finner man, att icke blott ryskan, utan äfven de andra slaviska språken innehålla en stor mängd ord, som otvifvelaktigt äro af germanskt ursprung; men man finner också, att dessa ord ingalunda äro likartade, samt att de tillhöra olika stadier af språkets utvecklingshistoria. Sålunda gifves det många för alla slaviska språk mer eller mindre gemensamma ord, som måste hafva upptagits från gotiskan, då slaverna ännu bodde till sammans öster om Weichsel; t. ex. slaviska *st'klo*, glas, gotiska *stikls*, bägare, slaviska *usereg*, *userez'*, ör-ring, gotiska *ausa-hrings* m. fl. En stor mängd andra ord äro i nyare och äldre tider lånade från tyskan.

Om vi sorgfälligt frånskilja dessa olika slag af germanska ord, så återstår ännu ett antal, som blott förekommer i ryskan och icke i de andra slaviska språken. I dessa ord äro vi berättigade att se minnen af det skandinaviska element, som en gång spelade en så vigtig roll i Rysslands historia. Flertalet af dessa ord förekommer blott i den fornryska literaturen, all den stund de beteckna saker och begrepp, som icke längre äro i bruk. Andra ord äro blott bibehållna i vissa munarter; men olyckligtvis äro de ryska munarterna ännu icke grundligt undersökta, och jag kan därför icke meddela någon uttömmande förteckning [82]. Jag anför några ord, som med större eller mindre sannolikhet kunna räknas hit:

Fornryska *ask, jask*, ask, låda, nyryska *jaščik* = fornnorska *ask-r*, fornsvenska *ask-er*.

Fornryska *grid'*, hirdman, medlem af de fornryska furstarnas lifvakt (hird) eller följe = fornnorska *grið*, uppehåll, vistande i en annans hus, med bibegrepp af tjänsteförhållande; *griðmaðr, -kona*, tjänstekarl, tjänstekvinna;

fornsvenska *griþkuna*, kvinna, som för något arbete vistas i en annans hus.Fornryska *jabednik*, benämning på en ämbetsman i Novgorod; jfr fornnorska *embætti*, fornsvenska *æmbiti*, nysvenska *ämbete* (?).

Ryska *jakor'* = svenska *ankare*, fornsvenska *akkiæri, ankari, akkiær, ankor*, fornnorska *akkeri.*

Ryska dial. *kerb'*, knippe af lin = svenska *kärfve*, fornnorska *kerf, kjarf.*

Ryska *knut*, piska, gissel = svenska *knut*, fornnorska *knútr*, fornsvenska *knuter*.

Ryska *kolbjag*, benämning på en viss del af den nordiska befolkningen i Ryssland (ofta i *Pravda russkaja* sidoordnadt med *varjag;* likaledes stundom på grekiska *kulpingoi, kulpinnoi* vid sidan af *varangoi* och *rhôs*) = fornnorska *kylfingr* (Egils saga 10); sannolikt egentligen benämning på den lägre allmogen eller landtbefolkningen, som i forntiden blott var beväpnad med klubba (*kylfa*).

Ryska *kostër*, bål, vedhög (till kolning) = fornnorska *köstr*, fornsvenska *kaster*, svenska, (ved-)*kast*. Undantagsvis synes nominatifmärket vara bibehållet, som om det hörde med till stammen.

Fornryska *luda*, ett slags klädespersedel, kappa = fornnorska *loði*, pälskappa; *loð*, ludd (?).

Fornryska *skot*, afgift, skatt (den allmänt slaviska betydelsen är »boskap») = fornnorska *skattr*, fornsvenska *skatter*.

Fornryska *stjag*, fana, nu dial. (Novgorod, Pskov) stång = fornsvenska *stang*, fornnorska *stöng*, stång, fälttecken, fana (ryska *ja* motsvarar ursprungligt *en*, [*an*]).

[Ryska *stul*, stol, är må hända snarare lånadt från ett nordiskt språk (fornnorska *stóll*, fornsvenska *stol*) än från tyskan; ty tyska *Stuhl* skulle snarast på ryska kommit att heta *štul?*].

Fornryska *sud*, namn på Bosporen eller Gyllene hornet = fornnorska och fornsvenska *sund* (C. W. Smith, Nestors russ. Krön., s. 246).

Fornryska *šneka*, ett slags skepp = fornnorska *snekkja*,fornsvenska *snækkia*; fornfranska *esneque*, medeltidslatin *isnechia* måste likaledes vara lånadt från normannerna.

Fornryska *tiun, tivun*, hofmästare, förvaltare (städse en lifegen) = fornnorska *þjónn*, tjänare, träl; på fornsvenska skulle detta ord hetat *þiun*. Till betydelsen motsvarar ryska *tiun* det fornnorska (och fornsvenska) *bryti*; dock synes *þjónn* stundom vara brukadt i en liknande, mera speciell betydelse; i Gulatingslagen nämnas *þjónn* och *bryti* bredvid hvarandra såsom de förnämsta trälarna.

Ehuru denna förteckning icke gör anspråk på att vara uttömmande, kunna vi dock med säkerhet påstå, att antalet af dylika ord icke är synnerligen stort; i alla händelser tjäna de till att fullständiggöra den bild, som jag i det föregående sökt teckna.

Vi hafva sett, att enligt den gamla ryska traditionen, hvilken sammanstämmande bekräftas af en mängd andra intyg af olika slag, äran af den ryska statens första ordnande tillkommer nordbor, samt att Österns folk under namnet *ryssar* i äldre tider förstodo nordborna; ingen allvarlig kritik skall någonsin vara i stånd att vederlägga detta faktum. Nordborna lade den grund, på hvilken slaverna hafva uppfört en jättelik byggnad, och den till utseendet obetydliga telning, som de planterade, har utvecklat sig till ett af de största riken, som verlden någonsin skådat.

*

Tillägg I.

Fornryska Personnamn.

(Jfr sidd. 65—71).

——

Förkortningar.

Aas. = *J. Aasen*, Norsk Navnebog. Kristiania 1878.

D. Dal. = Diplomatarium Dalekarlicum 1842—44.

DS = Diplomatarium Suecanum. Holmiæ 1829 ff.

Dyb. = Sverikes Runurkunder utg. af *Rich. Dybeck*, Stockholm 1860—1876. fol. I: Upland (U). II: Stockholms län (St.)

Dyb. 8:o = Svenska Runurkunder, utg. af *R. Dybeck*. Stockholm 1855—57. 8:o.

Freud. = *A. O. Freudenthal*. Om nyländska mans- och kvinnonamn under medeltiden (Aftryck ur Finska Fornminnesföreningens Tidskr. II). Helsingfors 1877.

Förstemann = *E. Förstemann*, Altdeutsches Namenbuch. I: Personennamen. Nordhausen 1855 ff.

L. = Runurkunder utg. af *G. J. Liljegren*. Stockholm 1833.

Lundgr. Int. = *M. Fr. Lundgren*, Språkliga intyg om hednisk gudatro i Sverige. Göteborg 1878.

Lundgr. Pers. = *M. Fr. Lundgren*, Spår af hednisk tro och kult i fornsvenska personnamn (Ups. Universitets Årsskrift 1880).

Reich. = fornnordiska namn i Reichenauer Necrologium (eller Liber fratrum conscriptorum), Mone, Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit, IV, Karlsruhe 1835, s. 97 ff; Antiqvarisk Tidsskrift 1843—45, Kjöbenhavn 1845, s. 73 ff.

Rygh = *K. Rygh*, Norske og islandske Tilnavne. Throndhjem 1871.

Silfverst. D. = Svenskt Diplomatarium från och med år 1401, utg. af *C. Silfverstolpe* I—II, 1—2. Stockholm 1875 ff.

SRP = Svenska Riksarkivets Pergamentsbref från och med år 1351. Stockholm 1866—72.

Steph. = The Old Northern Runic Monuments of Scandinavia and England, collected and deciphered by *George Stephens*. I—II. London & Köbenhavn. 1866—68. fol.

Säve = *C. Säve*, Gutniska Urkunder. Stockholm. 1859. (Talet angifver runinskrifternas nummer.)

Var. angifver att i fråga varande person uttryckligen betecknas som »Varäg» (jfr sid. 98).

*

Adulb, Adolb (år 944)= fornnordiska *Auðulfr*: *AUÞULFR* L. 70 (= Dyb. U. 129); Säve 169. *Ödolphus* DS III, 99 (Upl.), *Ödulpus* smst. 271 (d:o), *Ödhulfus* smst. 352.

Adun (944) = fno. *Auðunn*: *AVÞ.N* L. 588 (= Dyb. St. 171); *.UÞUN* L. 879 (Söderml.); *AUÞIN* L. 1355 (Vgötl.); *Ödinnus* DS. III,91.

Afrikan, Afrik (Var. broder till *Akun* 1024; i en ung källa, den kijevska Paterikon; se Kunik, Beruf. der Schwed.

Rodsen II, 172 ff.) måhända = fno. *Alfrekr*: *ALFRIKR* Dybeck, Runa fol. I, s. 48.

Aktevu (911)? = fno. *Angantýr*?

Akun, Jakun (944; 1024 Var., 1159) = fno. *Hákun*: *HAKUN* mycket vanligt i svenska runinskrifter, t. ex. L. 312 (= Dyb. U. 1), 83 (= smst. 134), 601 (= smst. St. 247) o. s. v. *AKUN* L. 752 (Upl.). Freud. 29.

Aldan (944 två ggr) = fno. *Halfdan*(*r*), mycket allmänt; *HALFTAN* t. ex. L. 20 (= Dyb. St. 227), 347 (= smst. 64), 453 (= smst. 102), 669 (= smst. U. 58), 745 (= smst. 110), 761 (= smst. 121,, Steph. 707), Dyb. U. 155. Dyb. 8:o 46 o. s. v. *HALTAN* L. 824 (Söderml). 1160 (Ögötl.), 1337 (Vgötl.), 1566 (Smal.). *Haldanus* DS. III, 90. 261. *Haldan, Halden, Haltan, Halbtene* Reich. Freud. 25.

Alvard (944) = fno. *Hallvarðr*: *ALVARÞ* L. 1480 (= Steph. 812); *HALVAR* Säve 39; *Halvard(h)er, Halvard(h), Halvardus* och flera former mycket ofta i diplom. Freud. 26.(För öfrigt hafva handskrifterna *Alvad*, i hvilket måhända äfven andra namn kunna gömma sig, t. ex. *Alvaldr* Säve 96, Aas. 5. Det är likväl sannolikast, att man bör läsa *Alvard*).

Amund (944: rättelse för handskrifternas *Amind*) = fno. *Amundi*: *AMUTI* L. 820. 825. 835. 840 (Söderml.); i diplom *Amunde, Amund(er), Amundus*. Eller = fno. *Hámundr*: *HAMUNTI* L. 750 (= Dyb. U. 115), *Hamundus* DS. III, 98 (Upl.). Eller = fno. *Eymundr*: *AIMUNT* L. 959. 1053; *EUMUNT* L. 1220; *ÜMUT* L. 1186.

Apub'ksar', Apubkar, Pubksar', Pupsar' (944)?

Arfast (944) = fno. *Arnfastr', Arfastr*, isynnerhet brukligt i Sverge och Danmark: *ARNFASTR* L. 33.1050. Dybeck Runa 2, 1869, s. 28, n. 6. *ARFASTR* L. 86 (Upl.), *Aruastir* DS III, 89 (Upl.). *Arnfastus* Saxo p. 378.

Askold eller **Oskold** (862) = fno. *Höskuldr*. (Jmf Gislason i Aarböger f. nord. Oldkynd. og Hist. 1866 s. 269 f.).

Asmud (uppfostrare för Igors son Svjatoslav, omkr. 945) = fno. *Asmundr*, mycket allmänt på svenska runstenar och i alla trakter af Norden; Freud. 6, Lundgr. Int. 16. Eller = fno. *Asmóðr: Asmuot, Asmot, Osmuot* Reich; Lundgr. Int. 16, Pers. 4.

Bern (944) = fno. *Björn*; ett af de allmännaste namnen i hela Norden: i runor *BIARN, BIORN, BIURN, BIRN* o. a. Freud 9.

Bruny (944) = fno. *Brúni*; allm. i svenska källor, i det öfriga Norden knappast utan som tillnamn (Rygh 8): *BRUNI* från Upl. L. 685. 709; Dyb. U. 85. 86 (= Steph. p. 733); från Söderml. L. 934 (= Steph. p. 716); Dyb. 8:o 41; från Nerike L. 1029; Dybeck Runa 6, 1876, s. 92 n. 3 (= L. 1038); från Ögötl. L. 1187. *Bruno* DS. I, 188.

Budy (Jaroslavs fosterfader och härförare, 1018) = fno. *Bóndi: BUANTI* Dybeck Runa 3, 1870, s. 48 n. 11; *BUTNA* (för *BUNTA*) L. 348 (= Dyb. St. 65; Steph. p. 792); *Bonde*, *Bondo* (*Bonno*) DS III, 95. 101. 584. 656 (Upl.), Silfverst. 124.544. SKP reg. o. oft. *Bondi, Bonde, Bondo, Bonta* Reich.; Aas. 11.

Bujefast se **Vujefast**.

Dir (862) = fno. *Dýri* (i Sverge helt visst både *Dýri* och *Diuri*, af fno. *dýr*, fsv. *diur*): *TIURI* L. 265 (= Dyb. U. 265); *TIURI* Steph. p. 633 (Upl.); *TIURA* (acc.) L. 1154 (Ögötl.); *TURI* L. 65 (Upl.), 1179 (Ögötl.); *TIORI* L. 1003 (Västml.); *Dyre* DS III, 100 (Upl.); *Dyure* tillnamn Silfverst. D. 357, 425 m. fl. st.; *Tiure* Reich.

Egri [**Jegri**] (944) = fno. *Hegri* (jfr Rygh 25): *Hegherus* DS III, 336. Från runinskrifter känner jag intet ex.; men väl förekomma andra fågelnamn brukade som personnamn, t. ex. *HANI* Dyb. 8:o 9 (Söderml); *HRAFN* L. 260 (= Dyb. U. 266); *SKARFR* L.973 (Söderml.); *TRANI* L. 595 (Upl). Jfr Gislason i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1870, 133 f.

Emig [**Jemig**] (944) = fno. *Hemingr*; mycket allm. i alla nord. land, i runinskrifter *HIMINKR, HIMIKR,*

HENMINKR, HEMIK o. fl. former.

Erlisk, Evlisk, Ermisk [**Je-**] (944); af handskrifternas olika läsarter synes formen *Erlisk* (i codex Hypatianus) vara den bästa; blott som en gissning antydes, att detta möjligen åter är en förderfvad form för *Erlik* = fno. *Erlingr* (jfr *Studek* = *Stæðingr)?* eller = fno. *Herleikr* (Aas. 23)? eller är *Erlisk* = *Eringisl*(*e*)?

Eton (**Jeton**) (944)?

Farlof (egtl. *Farl'f'*); 907 och 912) = fno. *Farulfr*; allmänt i vissa delar af Sverge, knappast kändt i det öfriga Norden. *FARULFR* från Upl. Dyb. St. 20, L. 434. 439 (= Dyb. U. 129, Steph. p. 618). 602 (= Dyb. St. 248); från Söderml. L. 827, Dyb. 8:o 39; från Ögötl. L. 1176. *Farulphus* DS III, 90 (Upl.). 771. *Farvlf* D. Dal. n:o 9. Jfr fht, *Faraulf, Farulf* Förstemann 400.

Fost (911) = fno. *Fasti, Fastr*; förekommer nästan endast i Sverge, men är där ytterst allmänt. Från Upl. L. 151 (= Dyb. U. 202). 158. 224. 261. 277 (= Dyb. U. 261). 452. 462 (= Dyb. St. 104). 463. 464 (= smst. 97). 573 (= smst. 187).589 (= smst. 172). 641; från Söderml. L. 818. 837. 949; från Ögötl. L. 1133. 1657. *Fasto* DS I, 706 (Smål.), III, 99. 258 (Upl.) o. oft. *Fastæ* smst. II, 394 (Söderml.). SRP reg. Jfr Freud. 18.

Frastên (944), **Prastên** (944 tre ggr) = fno *Freysteinn*; ett af de allmännaste namnen i svenska minnesmärken; skrifves på runstenar exempelvis *FRAUSTAIN* L. 835. 842; *FRAISTAIN* L. 467 (= Dyb. St. 107). 492; *FRUSTAIN* L. 444 (= Dyb. St. 83). 1111; *FRUSTIN* L. 479. 589 (= Dyb. U. 172); *FRYSTEN* L. 728 (= Dyb. U. 97) o. s. v. Lundgren Int. 64 f. Pers. 11.

Frelav (egentl. *Fr'lav*; 911) = fno. *Friðleifr, Frilleifr* (jfr *Rulav*). Detta namn är allmännast i Danmark såväl i den älsta tiden som under medeltiden; däremot synes, hvilket helt vist är en tillfällighet, intet exempel förekomma i svenska källor; dock nämner den isländska Landnámabók 3, 11 en »*Friðleifr*, gauzkr at föðurætt».

Friand (Var., Afrikans son, s. detta) = fno. *Frændi*, **Friandi* (jfr. *FREANTR* plur. L. 507 = Dyb. St. 150): *Frendo* DS IV,706, *Frende* smst. VI, 254; *Frænde* som tillnamn D. Dal. 44.

Frudi (944) = fno. *Fróði: FRUÞA* (acc.) L. 1096 (Ögötl.); *Frodho* DS IV. 16. Freud. 19.

Frutan (944)?

Furstên (944) otvifvelaktigt = fno. *Þorsteinn*, ett i hela Norden ytterst allmänt namn; i runor *ÞURSTAIN, ÞORSTAIN, ÞURSTIN, ÞORSTIN* o. s. v. Lundgren Int. 54. Under det vi i andra namn finna *t* svara till fno. *þ*, är i detta ord *þ* eller egtl. grekiskt *θ, th*, återgifvet med *f*, som så ofta i grekiska ord (t. ex. ryska *Feodor* = gr *Θεοδωρος*); jfr Miklosich, Die Sprache der ältesten russischen Chronisten (Sitzgsber. d. Ak. d. Wiss. zu Wien, XIV) § 73; densamme, Vergl. Gramm. d. slav. Spr. I^2, 215.

Gomol (944) = fno. *Gamall*; allmänt i Sverge, is. i Upl. (t. ex. *KAMAL* L. 166 [= Dyb. U. 206]. 210. 371. [= Dyb.St. 27]. 475 [= smst. 114, 115]. 558 [= smst. 204]. 651. 781; Dyb. St. 20), sällsynt i Norge, obekant i denna form på Island (där däremot *Gamli* förekommer).

Grim (944) = fno. *Grímr*. Allmänt i hela Norden; såsom exempel från Sverge kan anföras *KRIM* L. 608. 1337; *KRIMBR* L. 658; *KIRIMR* L. 215 (= Dyb. U. 190).

Gudy (911 och 944) = runstenarnas *KUÞI* L. 362 (Upl.). 1235, hvilket utan tvifvel uttalats *Guði* (— isl. *goði* präst); *Gude, Guda, Cuda* Reich., fornsv. *Gudhi, Gudho, Guzæ* (jfr Lundgren Int. 10. 12, Pers. 1 f. 46; Wimmer, Runeskriftens oprindelse = Aarb. f. nord. Oldkynd. og Hist. 1874, 231 ff. 240. 248); det kan dock äfven tänkas vara = *Góði*, af adj. *góðr* god, jfr *Gothe* DS III, 88; *Guoda, Guota* Reich., angelsax. *Goda* Saxon chron. år 988, forntyska *Godo* Förstemann 529. På Island förekommer intet af dessa namn som personnamn; det förstnämnda icke heller i Norge (*Goe* Aas. 16).

Gunar' (944) = fno. *Gunnarr*. Ett af de allmännaste namnen i Sverge såväl som i hela Norden; på runstenar i Upl. förekommer *KUNAR* t. ex. L. 19. 63. 70. 130. 283. 304. 305. 402. 434. 439. 529. 536. 540. 590. 761 o. s. v.

Gunastr (944) väl = fno. *Gunnfastr*; dock synes denna form icke kunna påvisas i svenska källor, hvaremot vi här mycket ofta träffa det för Sverge, såsom det synes, egendomliga namnet *Guðfastr*: *KUÞFASTR* t. ex. L. 170 (= Dyb. U. 205). 171 (= smst. 204). 221. 263.685 (= smst. 74). 748 (= smst. 114) o. s. v.; *Gudvast(us)* i dokument. *Gunnfastr* förekommer i Sögubrot som namn på en svensk krigare = *Guthfast* hos Saxo. Det är dock helt visst snarare två olika namn, det ena sammansatt med *guð* gud, det andra med *gunnr* kamp. jfr Lundgren Int. 11. — Ändelsen *r* i *Gunastr* är förmodligen det nordiska nominativmärket, som undantagsvis här bibehållits (jfr ryska *kostër* sid. 112).

Igeld se **Ingeld**.

Igor' (Ruriks son, † 945), grekiska *"Iγγωρ*, *"Iγγορ*, hos Liudprand (se s. 31) *Inger* = fno. *Ingvarr*; mycket vanligt i Sverge. Förutom i de s. 76 f. omtalade inskrifterna förekommert. ex. *INKUAR* L. 436 (= Dyb. St. 128). 484 (= smst. 135), 601 (= smst. 247). 605. 650 (= smst. 23). 927 (= Dyb. 8:o 20, Söderml.); *IKUAR* L. 437 (= Dyb. St. 127). 562 (= smst. 236). 1106 (Ögötl.). *INGUAR* Dyb. St. 81 (= L. 423). *Inguar, Inguarus* allm. i DS o. annanst. — Från slutet af 12:te årh., och början af det 13:de förekommer i Ryssland också stundom — förmodligen genom nytt uppkallande på grund af giftermålsförbindelser med Norden — den oförändrade formen *Ingvar*, som då uppfattas som ett från *Igor*, hvars upprinnelse man på den tiden glömt, skiljaktigt namn.

Ikmor (*"Iχμορ*, rysk höfding, 971, Leo Diac, ed. Bonn 149 och Cedrenus ed. Bonn II 405) synes återgifva en slaviserad form **Igmor* = fno. *Ingimarr* (*Ingmarr*), ett för Sverge egendomligt namn: *INKIMAR* L. 923 (Söderml.); *IKIMAR* L. 484 (Upl.). 853 (Söderml.); Dyb. St. 131. *INKMAR* L. 435 (Upl.). 1117 (Ögötl.); *IKMAR* L. 266 (Upl.); *INGEMAR* Säve 108. *Ingemar, Ingemarus* DS III, 87, SRP reg., och annanst.

Ingeld, Inegeld, Igeld (911 och 944) = fno. *Ingjaldr*; allm. i hela Norden; i svenska källor t. ex. *INKIALTR* L. 136 (= Dyb. U. 199). 154 (= smst. 191). 202 (= smst. 176). 408. 478 (= Dyb. St. 120). 1311. 1312 (Öland); *IKIALT* L. 707 (= Dyb. U. 72). Dyb. St. 240. *IGIALTR* L. 848 (Söderml.). *Ingeld(er), Ingeldus* o. fl. former mycket ofta i diplom. Lundgren Pers. 39.

Ingivlad, i några handskrifter skrifvet *Iggivlad* (944) = fno.. *Ingivaldr*, särskildt brukligt i Sverge: t. ex. *INKIUALTR* L. 83 (= Dyb. U. 134). 481 (= Dyb. St. 134, Steph. 788); *INKIHUALTR* L. 435 (= Dyb. St. 126). 477. *Ingeuald(er), Ingiualdus, Ingeualdus* o. likn. former ofta i diplom.

Ingvar se **Igor'**.

Iskusev, Iskusevi (944)?

Istr (944) = *ISTRUR* L. 753 (= Dyb. U. 120)? eller = fno. *Eistr: AISTR* L. 14 (= Dyb. St. 225). 15. 17. (= smst. 230). 56. 86 (= Dyb. U. 137) o. s. v.? I senare fallet kandet vara tvifvel om *r* är det nordiska nominatifmärket (jfr *Gunastr*) eller hör med till stammen (jfr Bugge i Aarb. f. nord. Oldkynd. och Hist. 1873, s. 47).

Ivor (944; ofta senare) = fno. *Ivarr*; utbredt öfver hela Norden. *IVAR* L. 562 (= Dyb. St. 236, Steph. 795). 1135. 1237. o. s. v.

Jakun se **Akun**.

Javtjag, Jatvjag (944) = *HATIKR* L. 1325? eller = fno. *Höfðingi?* Formen *Jatvjag* beror i alla händelser på tillslutning till det lika lydande folkslagsnamnet (en med Litauerna beslägtad stam).

Kanitsar (*Kanimar?* 944)? Beträffande första ledet jfr *KANA* acc. L. 908; *Canbiörn* Dipl. Dalekarl. n:o 511?

Karl (907) = fno. *Karl*, ett af de vanligaste svenska namn.

Karly (911) = fno. *Karli*: L. 1557 (Ögötl.). Liksom i fornnordiska formerna *Karl* och *Karli* stundom finnas brukade ömsevis om samma person, så synes det också vara samma man, som 907 benämnes *Karl* och 911 *Karly*.

Karn (944) = *Karni*, acc. *KARNA* L. 1188 (Ögötl.). Annars okändt. Jfr fågelnamnet *Karn* som tillnamn, Rygh 34.

Karšev (944); så vida ändelsen *-ev*, såsom man efter kontexten synes böra antaga, hör med till namnet och icke är den vanliga afledningsändelsen för possessiva adjektif, helt visst = fno. *Karlsefni* (jfr namnet *AURSIFNI* L. 315 Upl.) eller *Karlshöfuð* (jfr Rygh 34).

Kary (944) = fno *Kári*, utbredt i Sverge liksom i det öfriga Norden, t. ex. L. 63. 74 (= Dyb. U. 132). 211 (= smst. 186). 262. 404. 626 (Upl.). 836 (= Dyb. 8:o 21). 892 (Söderml.). 1053 (Gestrikl.). Lundgren Pers. 40 f.

Klek (944) = *Klakki, KLAKI* L. 936. 1278. 1400; *KLAKR* L. 1207, (jfr *klakki* Rygh 36; *Andrea dicto klak* DS II, 215; *Ragwald klak* Silfverst. D. 355)? eller = *Kialki* (se Rydqvist, Sv. spr. lagar II, 261)? eller = *Kleggi, Kleggr* Rygh 36?

Kol (944) = fno. *Kolr* eller *Kollr: KUL* L. 251 (Upl.);*Kolo, Kool* Scriptores rerum suec. III, 2, 104; *Colo* smst. 129; *Collo* DS III, 101 (Upl.)., SRP reg.

Kutsi (944) måhända = fno. *Kussi* (kalf); detta ord, som ofta brukas som tillnamn (Rygh 40: *Kutzi, Kudzi, Kuszi Kuzssi*, äfvenså *Kwse, Kuse* D. Dalekarl. 236. Silfverst. D. 189. 252, SRP reg. o. s. v.), har otvifvelaktigt kunnat användas som personnamn likaså väl som det ungefär liktydiga *kalfr*, hvilket ofta finnes brukadt på detta sätt, äfven i Sverge. Måhända förekommer *Kussi* verkligen på en svensk runsten (Dyb. St. 196 = Dyb. 8:o n:o 69, från Sigtuna), som börjar *KILAUH . AUK . USI;* då man icke känner något namn USI, läser utgifvaren auk.[k]usi. Jfr *KUS* L. 32 = Dyb. U. 51?

Libi (944) otvifvelaktigt fördärfvadt; = fno. *Leifr?* Måhända hör slutet af det i texten föregående ordet (*i-* eller *vi-i Turduvi*, i st. f. hvilket man skulle vänta *Turdov*) till detta ord, och man kunde då tänka t. ex. på *Eilífr* (L. 704; 226. 457), *Eileifr, Véleifr* (L. 1046) eller något dylikt.

Lidul (911) kan vara = *LITULF* L. 4 (Upl.) d. v. s. **Lindulfr* eller = fno. *Liðulfr;* man kunde också tänka på fno. *Ljóðulfr, Leiðulfr*. Måhända har ett *f* utfallit i slutet af *Lidul*; på den grund att det följande namnet *Fost* börjar med *f* (några handskrifter hafva *Lidulfost* i ett ord).

Ljut (975; Svênalds son, måhända samme man, som också kallas *Mstislav*, se Smith Nestor 50. 268) kan vara = fno. *Ljótr: LIUTR* L. 274; Dyb. U. 214 (? jfr Säve i Nord. Univers.-Tidskr. III, 4, 1858, s. 101; Steph. 674); men det kan lika väl vara slaviskt (*ljut* grym).

Malfrid' († 1000, måh. en af Vladimirs hustrur; flera ggr i de följande generationerna) = fno. *Malmfríðr, Málfríðr*.

Mony (944) = *Manni* (af *maðr, mannr* man), ett namn, som icke synes förekomma i den norsk.-isl. sagoliteraturen, men som är allmänt i Sverge och Danmark: *Manne* DS III, 92 (Upl.), I, 53 (Skåne); *Manno* smst. I, 708 (Smål.). *Manna* (gen.) Scr. rer. dan. III, 435. *Manne* Kok, det danske Folkesprog i Sönderjylland II, 37. Jfr Freud. 38, samt angelsax. *Manna* (Sax.Chron. år 921), fornty. *Mannus, Manni* Förstemann 903. Från detta bör noga skiljas fno. *Máni* (»måne»), som på slaviska nödvändigt skulle kommit att heta *Many*, icke *Mony* (jfr ofvan sid. 66). I runinskrifter förekommer ofta *MANI* (t. ex. från Upl. L. 491. 616 [= Dyb. St. 262]. 617; från Söderml. 860. 901), hvilket sannolikt oftast betyder *Manni*, icke *Máni*.

Mutur eller **Mutor** (944)? Senare delen synes vara *þórr* (jfr Lundgren Int. 56, Pers. 9 f.); första ledet måhända *Mun-*, *Mon-* (Lundgren Pers. 44) eller *Móð-*; jfr, med *þór-* som första led, *þormundr, þormóðr.*

Olêb se **Ulêb**.

Oleg, Ol'g (Ruriks slägting och efterföljare, † 913; ofta senare) = fno. *Helgi*; utomordentligt vanligt i hela Norden; jfr Lundgren Pers. 52 f. Freud. 26. Den slaviska formen var väl ursprungligen *El'g', Jel'g'* (jfr *Olga*); men det begynnande *e, je* förvandlades till *o* enligt en egendomlig rysk ljudlag, som knappast ännu var gällande i 10:de årh.; jfr t. ex. *olén'* = fornslav. *jelen'*, hjort; ryska *odín* = fornsl. *jedin*, en; fornryska *oljad'*, långskepp, af grek. *χελανδιον* fornryska *Olena* vid sidan om *Elena, Jelena*, m. fl. Se Miklosich, Die Sprache der ält. russ. Chronisten (Sitzgber. d. Ak. zu Wien, XIV) § 56, och dens., Vergl. Gramm. der slav. Spr. I^2 (1879), 74. 431. 465.

Olga (Igors gemål [jfr s. 107], † 969), grek. *"Ελγα* (Konstantin Porphyrog., de ceremoniis aulæ Byz. II, 15 p. 343 d ff.; Cedrenus p. 636 d. o. a.) = fno. *Helga*. Den slav. formen måste ursprungligen, i öfverensstämmelse med den grek., hafva varit *Elga, Jelga*; jfr föreg.

Olma (nämnes under år 882) helt visst = *Holmi*, som förekommer ofta i Sverge, men knappast annanstädes i Norden: *HULMI* L. 388. 554. 628. 1236; i oblik form L. 513. 657; Dyb. St. 155; Dyb. 8:o 27. (*HULMA* fem. L. 522. 1038). *Hulmo* DS II, 258; *Holmo* smst. III, 662; IV, 644; *Holme* Silfverst. D. 245.

Olstên, Olstin (1177 cod. Laurent., 1184—85 cod. Hypat.) helt visst = fno. *Holmsteinn: HULMSTAIN* L. 381. 850. 860.

862. 887. 938; i diplom *Holmsten, Holsten* (t. ex. Silfverst. D. 1508), *Holmstanus, Holstanus* (DS IV, 113).

Oskold se **Askold**.

Prastên se **Frastên**.

Rjurik, Rurik (862; ofta senare; grek. *'Ρουριχας* Nicetas Choniatus p. 337, omkr. 1200) = fno. *Hrærikr: HRURIKR* L. 1096 (Ögötl.). *Rörik* DS III, 97 (Upl.); *Röricus* smst. II, 8 (Smål.). 37. 102. 105; III, 89. 94. 256 (Upl.) o. s. v., *Roricus* smst. II, 88, o. oft.

Roald se **Ruald**.

Rognêd' (dotter till Rogvolod; gift med Vladimir 980, † 1000; en deras ättling med samma namn omtalas 1168) = fno. *Ragnheiðr, Ragneiðr.*

Rogvolod (980, »var kommen öfver hafvet», furste i Polotsk; förekommer också senare bland afkomlingar af Vladimirs och Rognêd's son Izjaslav) — fno. *Ragnvaldr, Rögnvaldr: RAHNUALTR* L. 397 (= Dyb. St. 46); *RAKNVALT* L. 436. 437 (= smst. 128. 127). Allmänt i diplom, oftast i formen *Ragwalder, Ragualdus* eller dyl., också *Rangualder, Rangualdus*. Jfr Freud. 44; Lundgren Int. 22. *Rogvolod* sluter sig närmast till uttalet *Ragvalder*.

Ruald (911 och 944), **Roald** (944)= fno. *Hróaldr: HRUALTR* Dyb. 8:o 2; *RUHALTS* för *HRUALTS*, Snoldelev, Fyen (från 9:de årh.). *Hroald* dansk jarl, Saxon Chron. år 918.

Ruar (911) = fno. *Hróarr: HRUAR* L. 1329 (Vgötl.); *RUAR* L. 1104 (Ögötl.); *RUARI* dat. Dyb. 8:o 46 (Söderml.; om en man som *»fór austr héðan með Róari»*; Sv. Grundtvig Histor. Tidskr., 3 Række, V, 601, rättar det utan nödvändighet till *Ingvari*). *Roarus* DS III, 163. *Roar* SRP 1756.

Rulav (907 och 911) = fno. *Hróðleifr, Hrolleifr: RULAIFR* L. 1550 (= Dyb. U. 34); *RULEFR* L. 174 (Upl.); *RULIFR* L. 973 (Söderml.), acc. L. 143. 165 (= Dyb. U. 208). *Rodlevus* DS III, 101 (Upl.); *Rwllöff, Rwllofuer*

Silfverst. D. 308.

Rurik se **Rjurik**.

Sfandr, Sfaindr, Sfanêdri (944, Ulêbs hustru), skall varaen genitifform, men ändelsen är i hvarje fall oriktig och grammatiskt omöjlig. Första ledet måste vara *Svan-*, som ofta förekommer i nord. kvinnonamn (jfr Munch, Saml. Afh. IV, 176); närmast låge **Svanheiðr* eller **Svanríðr*, hvilka förbindelser dock icke synas förekomma annars; *Svanfríðr* brukas ännu på Island.

Sfengos (*Σφεγγος*, Skylitzes, Cedrenus p. 710, under år 1016) måhända = fno. *Sveinki* (*SAINHI* L. 947)? eller *Sveinungr* (*SUAINUNKR* L. 917, Söderml.); i diplom ofta *Svenunger* o. dyl., se t. ex. SRP reg.; *Sweungh* Silfverst. D. 636?

Sfenkelos (*Σφεγχελος* Leo Diac. p. 144), **Sfangelos, Sfagelos** (*Σφαγγελος, Σφαγελος* Skylitzes, Cedrenus p. 672) rysk härförare, helt visst densamme, som i de ryska källorna kallas *Svêngeld* eller *Svênald* (se d.).

Sfirka (944), **Sfirk** eller **Sfirky**? (d:o, i possessif form *Sfirkov*)= fno. *Sverkir*, ofta i Sverge (*SIRKIR* L. 1188), äfven i Norge (jfr Aasen 38), där man dock liksom på Island föredrog formen *Sörkvir* (jfr Munch, Saml. Afh. IV, 177).

Sineus (862) synes på slaviska betyda »Blåskägg» (*sine-* + ry. *us*, fornsl. *as*); då ett dylikt namn emellertid är fullkomligt oslaviskt, har formen helt visst uppstått genom en folketymologisk ombildning af fno. *Signiutr, Signjótr*, ett namn, som ofta förekommer i Upland, men knappast någon annanstädes: *SIKNIUTR* L. 204, 360 (= Dyb. St. 70). 669 (= Dyb. U. 58), *SIKNIOT* L. 500 (= Dyb. St. 144); *SIHNIUTR* Steph 620 (= L. 269, Dyb. St. 271 *SAÌH*); *SIUNIUTA* L. 214 (= Dyb. U. 189). *Signiatus* DS I, 530.

Sinko Borič, Isino Kobirič, Isin'ko Birič (944), fördärfvadt namn.

Sludy (944) = *Slóði*; allmänt i Södermanl. och Upl., annars okändt som personnamn. Från Söderml. *SLOÞI* L. 916. 953 (= Steph. 741); Dyb. 8:o 41; *SLOÞA* oblik form, smst. 83; L. 966 (= Säve, Sigurdsristningarna å Ramsundsberget och Gökstenen, Vitterhets — — Akademiens handl. XXVI, 1869, s. 356). Från Upl.: *SLUÞI* L. 280; *SLUÞA* acc. Dyb. U. 142 (= L. 93). Eljes endast en gång som tillnamn, Rygh. 59.

Steggi (d. v. s. *Stengi?* 944)? Månne = fno. *Steingeirr* (*STAINKIR* Dyb. 8:0 40)?

Stemid (907 och 911)? Måhända = **Steinviðr*, ehuru ett dylikt namn icke annars är kändt; namn på *-viðr* äro, isynnerhet i Sverge, mycket allmänna.

Stir (944) = fno. *Styrr: STUR* L. 162 (Upl.); *Styr* DS III 98 (Upl.).

Studek (944) = *Stæðingr*, ett namn, som är kändt endast från Upland och Ögötland: *STÜÞIK* L. 128 (= Dyb. U. 154); *STÖÞINKR* L. 206 (= smst. 182); *STUÞIKR* L. 1113 (= Steph. 614; Ögötl). Jämför med detta namn *STOÞI* L. 169 och åtskilliga namn med *stoþ-* som första led. För öfrigt hafva de flesta handskrifterna *Tudkov* i st. f. det otvifvelaktigt riktigare *Studekov*.

Svên (944) = fno. *Sveinn* ett af de vanligaste namn i hela Norden.

Svênald (rysk härförare, 945—975), om läsarten är riktig, = *Sveinaldr*, som flera ggr förekommer i Sverge, men knappast någon annanstädes: *SUINALDR* L. 469 (= Dyb. St. 113). *SUAINALTI* L. 917 (Söderml.); *SUAINALTR* L. 1123 (Ögötl.). *Suanaldus* DS III, 95 (Upl.); *Swenaldus* smst. IV, 646, V, 354. Formen växlar emellertid något, till och med på olika ställen i samma hndskr.; de flesta sidoformerna, t. ex. *Svêneld, Svêndel(d), Sventeld* o. a., äro dock uppenbarligen vanstälda; uppmärksamhet förtjänar blott den ofta förekommande läsarten *Svêngeld*, som tydligen återgifver en verklig uttalsform (jfr *Sfenkelos*), vare sig det är en förvridning af *Svênald* eller själfva den

ursprungliga formen (= ett annars obekant *Sveingjaldr?*).

Schibrid [sch = slav. *š*-] (944) = fno. *Sigfriðr* (norsk. isl. *Sigfreðr, Sigfröðr, Sigröðr*, jfr Gislason i Aarb. f. nord. Oldkynd. og Hist. 1870 s. 126 ff.; Aasen 34): *SIKFIRUÞR* L. 126 (= Dyb. U. 156); *SIKRITR* L. 80 (= smst. 148, Steph. 723); *SIHFRIÞR* L 1731 (= Säve 58); *SIGFRIÞ* L 1810 (= Säve 187). *Sigfridus* DS III, 99. 389. *Sigfrid* D. Dal. 62. 126. *Sigfridh* Silfverst. D. 426. Jfr Freud. 46.**Schichbern** eller **Schigobern** [sch = *š*] (944) = *Sigbjörn*, som icke synes förekomma i den fno. bokliteraturen, men hvilket är allmänt i hela Sverge: *SIKBIARN* L. 294 (= Dyb. U. 256) 545 (= Dyb. St. 214); *SIHBIARN* L. 523. 780 (Upl.); Dyb. St. 282; *SIKBIURN* L. 1061. 1133; *SIBIUN* L. 316 (= Dyb. U. 4). 1309. *SIKBIERN* Säve 84 (= L. 1571). *Sigbernus* DS III, 98. 112. 541. *Sigbiörn* SRP reg. Jfr Styffe Skand. u. Unionst. 83; Freud. 45.

Schimon [sch = *š*] (*Afrikans* son, se detta namn) = fno. *Sigmundr*, brukligt i hela Norden. *Schimon* bör noga skiljas från *Simon*, som på slaviska har *s*, icke *š*).

Tilen, Telina, Tilej, Tilij, Tirej (944)?

Truan (944) = fno. **Þróandr, Þróndr, Þrándr: ÞORONTR* L. 1701 (= Dyb. U. 205); *ÞRUNT* L. 1176 (Ögötl.). *Thronder* DS III, 65. *Trond* D. Dal. 718; *Thronde* SRP 2312. Jfr ftyska *Throand* Förstemann 1198.

Truvor (862) helt visst = fno. *Þorvarðr*. Formen *Tru-* för *Þor-* står måhända i förbindelse med den stundom i Sverge, oftare i Danmark förekommande omsättningen af *Þor-* till *Þru-, Tru-* (jfr Munch, Saml. Afh. IV, 188; Lundgren, Pers. 9), t. ex. *ÞRUNIUTR* för *ÞURNIUTR* L. 806; *Throgillus* DS I, 276 *Thrugillus* smst. II, 257, yngre *Truls* = fno. *Þorgils*. *Truve* (Rääf, Ydre-målet, 124) sannolikt = fno. *Þorviðr* (jfr Lundgren Int. 55). Snarare har dock denna förändring inträdt först på slavisk grund, enär *r* här allmänt omsättes, när detta ljud ursprungligen har stått framför en annan konsonant, t. ex. *Polikrap* af *Polycarpus* o. dyl. Jfr Miklosich, Vergl. Gramm. d. slav. spr. I^{2}, 211); vid vokalen *u* kan detta visserligen mera sällan komma att ega rum; dock har man t. ex. serbiska *rusag*, ängd, af ung. *ország*. (Bayer och Kunik [i Berufung d. schwed. Rodsen II, 131 och i noterna till Dorns Caspia, Mém. de l'Acad. imp. de St. Pétb. VII serie, XXIII, 402] sammanställa *Truvor* med tillnamnet *Thruwar* hos Saxo s. 383; men detta är otvifvelaktigt endast en förvriden form af det motsvarande *Þrjúgr* i Sögubrot, sålunda att *-ar* återgifver denfno. nominativändelsen *-r* liksom t. ex. *Throndar* s. 381 är fno. *Þróndr*.).

Tuky (1067) = fno. *Tóki*, allmänt i synnerhet i Sverge och Danmark; *TUKI* förekommer t. ex. L. 285. 469 (= Dyb. St. 113). 667 (= Dyb. U. 61). 882. 891 o. s. v. I diplom *Toko, Thuko, Tyke* m. m.

Tulb (944) = fno. *Þolfr*, allmännast i Sverge och Danmark, t. ex. *ÞULFR* L. 1120 (Ögötl.). *Thoolf* DS III, 459, *Tholf* SRP 1295; *Tolfo* smst. 96; *Tolffuer* smst. 671; *Tolff* Silfverst. D. 416. (I st. f. det ensamt riktiga *Tulbov* hafva några handskrifter *Tuldov* eller *Tuadov*; genom godtycklig ändring af den sistnämnda läsarten i cod. Laurent, upptager Miklosich i sin upplaga af Nestor *Truadov*, hvilket omöjligt kan vara riktigt.)

Turbern (944) = fno. *Þorbjörn*; mycket vanligt i hela Norden. Jfr Lundgren Int. 50.

Turbrid (944; cod. Laurent oriktigt *Turbid*) = fno. *Þorfriðr: ÞORFRIþ* L. 367 (= Dyb. St. 2); jfr Lundgren. Int. 51; *Zorbrid* Reich. (Isl. *Þórröðr*: Grislason i Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1870, 129; jfr *Schibrid*).

Turd (944, två ggr; den ena gången med oriktig ändelse *Turduvi* för *Turdov*, jfr under Libi; den andra i formen *Turdov*, i st. f. hvilket några handskrifter hafva det oriktiga *Tudorov*, genom sammanblandning med namnet *Tudor* = Theodor) = fno. *Þórðr*, mycket vanligt i hela Norden; i runor *ÞURÞR, ÞORÞR;* jfr Lundgren Int. 55.

Tury (980) = fno. *Þórir*, utomordentligt utbredt och allmänt; i runor *ÞURIR, ÞORIR*, i diplom *Thorer, Thore, Thure, Thurirus, Thuro* o. s. v. Jfr Lundgren Int. 52 f.

Ulêb (944 tre ggr, helt visst om två olika personer; 1146—47 nämnes en höfvidsman i Kijev med samma namn)

= fno. *Oleifr, Oláfr, Olafr*; det sistnämnda är i sagoliteraturen den allmännaste formen af detta i hela Norden mycket utbredda namn, liksom den också i Sverge efterhand blir öfvervägande; på svenska runstenar träffas däremot så godt som alltid den äldre formen med diftongen *ei*, till hvilken det slaviska *ê* svarar. Skrifsättet *ULAIFR*förekommer t. ex. L. 658. 662. 694. 700. 703. 849. 898. 902 o. s. v.; *OLAIFR* t. ex. L. 69. 427 (= Dyb. St. 80). 438. 442. 955.; *ULIFR* L. 130. 456. o. s. v.; i diplom också, men mera sällan, *Oleff, Olof*. Jfr Gislason i Ann. for nord. Oldkynd. 1860, 331 ff.; Freud. 41. (På de två första ställena i 944 års traktat har Miklosich utan grund och tvärt emot alla handskrifterna rättat *Ulêb* till *Ul'b*, hvilket skulle svara till fon. *Ulfr*; på det tredje stället hafva några handskrifter läsarten *Olêb*; jfr *Ruald* och *Roald, Mutur* och *Mutor.*)

Utin (944) måste på grund af sammanhanget vara en possessif afledning, som synes vara bildad af en nominatifform *Uta*; men ett dylikt namn är svårt att förklara och formen är öfverhufvud tvifvelaktig. Man har velat rätta det till *Ustin'*, possessifform till *Ustin*, och har sammanstält detta namn med fno. *Eysteinn*, på svenska runstenar skrifvet *AUSTAIN, AÜSTAIN, AUSTIN, USTIN* (t. ex. L. 103. 509. 1169. 1410) o. s. v.; men detta är föga sannolikt, alldenstund *ey* annars återgifves med *a* och *ei* med ê (jfr *Frastên*, m. fl.). Skulle *Utin* kunna sammanställas med fno. *Oþvagin, Oþveginn, UÞUAKIN* L. 176. 299; *OÞUAKAN* L. 143. 1531?

Ver[**e**]**mud** (907 och 911) = fno. *Vermundr*. Några handskrifter, hafva isynnerhet under år 907, läsarten *Vel'mud*, vid hvilket man skulle kunna tänka på fno. *Vilmundr*, men sannolikare är att denna form beror på en folketymologi, bestående däri, att man hänfört namnet till det i sammansättningar, äfven i namn, allmänt förekommande slaviska *vel'-*, stor.

Voist Voikov (944), två ytterst tvifvelaktiga namn, som stå emellan *Erli*[*s*]*kov* och *Istr* och måhända hafva inkommit endast genom en dittografi. Handskrifterna hafva *Voikov', Voistov' Ikov', Vi'skov' Ikov', Voistvoikov'* o. s. v.

Vujefast (944)? Sista delen är fno. *-fastr* (jfr *Arfast, Gunastr*), men första delen är tvifvelaktig; måhända = fno. *Véfastr*, fsv. *Vifastr* (Lundgren Pers. 56)? Miklosich läser *Bujefast*, som kunde vara = *Bófastr*, jfr *Bofester* DS I, 188; *Bovastus* smst. III, 657; men denna läsart är sannolikt oriktig och felet liggerhelt visst djupare. (Möjligen *Jevufast* d. v. s. fno. *Jöfurfastr*, L. 306. 418? eller *Vulfast* d. v. s. *Holmfastr?* jfr not 33.)

Vuzlêv, Vuzlêb (944), ett på *-leifr* slutande namn, hvars första del är osäker. (*Hus-?* jfr *HUSKARL* L. 432, *HUSBIORN* L. 325).

Zd'bern, Zid'bern [d. ä. *ž*-] (Kunik, Berufung II, 188)? Senare delen är nord. *-björn* (jfr *Bern, Schichbern, Turbern*); förra delen är vanstäld till oigenkänlighet genom etymologisering efter slav. *žid-, ž'd-*, som ofta förekommer i slav. personnamn (jfr Miklosich, Slav. Personennamen, Denkschr. d. Wien. Akad. X, 1860, nr. 133).

*

Tillägg II

(till sid. 76).

Om fynd af nordiska fornsaker i Ryssland

af

Hans Hildebrand.

I det föregående har Doktor Thomsen yttrat, att den åsigt om den ryska statens uppkomst, som han med så många historiska och lingvistiska grunder gjort gällande, äfven på det bestämdaste bekräftas af den arkeologiska forskningen. Och i själfva verket synes intet bättre bevis kunna erhållas för riktigheten af åsigten, att de gamla ryssarna varit nordbor, än det förhållandet, att man i ryska grafvar från 9:de och 10:de århundradena finner vapen och smycken, som burits af svenska män och kvinnor. På grund häraf torde efterföljande korta anmärkningar vara välkomna för läsaren.

Såsom redan förut (sid. 76) är anmärkt inströmmade till Norden under tiden från slutet af 800-talet till midten af 900-talet en mängd kufiska mynt. Denna period aflöses i Sverge, i främsta rummet på Gotland, af en annan, då de flesta mynt, som voro i omlopp, tillhörde mellersta och västra Europas stater. Ur dessa senare skatter har myntkabinettet i Stockholm erhållit en samling af angelsaxiska mynt från perioden 959—1066, som är rikare än någon annan angelsaxisk myntsamling. Den innehåller för närvarande 10,458

typer och varieteter af typer, under det att antalet af funna mynt öfverstiger 22,000. Samman med de angelsaxiska mynten förekomma i fynden mynt präglade i Nederland och Belgien, i Tyskland från Bremen i norr ned till Schweitz i söder, i Böhmen och Ungern. Deras antal torde snarare öfverstiga än understiga de angelsaxiska myntens.

Hopandet af dessa skatter i svensk jord beror visserligen i någon mån på de stora kvantiteter mynt, som i egenskap af »danegeld» utfördes från England, men den närmaste orsaken till de engelska och tyska myntens talrika förekomst i Sverge beror tydligen i främsta rummet på en högt drifven samfärdsel, som måste haft sitt centrum på det i Östersjöns midt liggande Gotland. Det är nämligen där, öster om det svenska fastlandet, samt i dettas östra delar och i Skåne, som de flesta västerländska myntskatterna hittas, under det de saknas i Sverges västra provinser, i hvilka vi förnämligast hafva att söka spåren af den direkta förbindelsen med England.

Utan tvifvel var det den tidiga förbindelsen med östern och införseln af det orientaliska silfret, som hade gifvit Gotland en så stor kommersiel betydelse. Det var därför naturligt, att den en gång inledda handeln fortsattes äfven sedan tillförseln af arabiskt silfver började antaga mindre mått. Det är mycket troligt, att åtminstone en dryg del af de västerländska mynt, som hittas i det inre af Ryssland, blifvit dit införda från Gotland. Som en egenhet må nämnas att i midt-Rysslands grafvar träffas mynt vida oftare än i svenska grafvar; de flesta mynt, som hittas i Sverge, tillhöra skatter, som af en eller annan anledning blifvit anförtrodda åt jorden.

Om vi granska fornsaksförrådet i de livländska samlingarna, finna vi ytterligare vittnesbörd för samfärdseln mellan Gotland och Östersjöns östra strand. Typer, som äro karakteristiska för Gotland och hvilka där kunna följas i sin utveckling genom århundraden, hittas i sina yngstaformer i Rysslands östersjöprovinser och lämna således vittnesbörd icke allenast om samfärdselns tillvaro, utan ock om dess riktning; de visa att Sverge, särskildt Gotland, denna tid icke varit uteslutande mottagande, utan äfven meddelande.

Liksom Gotland har sina typer, hvilka äro på det svenska fastlandet osedda eller åtminstone sällsynta, så har ock fastlandet att uppvisa flera typer, som äro för Gotland främmande och som därför, när de hittas i Ryssland, visa, att detta land hade förbindelse icke blott med Gotland, utan äfven med det landfasta Sverge.

Det kan icke komma i fråga, att här lämna en detaljerad framställning af de ryska fynd, som vittna om lifligheten af förbindelserna af det senare slaget genom myckenheten af föremål, åt hvilka man måste tillerkänna ett svenskt ursprung. En sådan framställning skulle blifva altför lång och för flertalet af läsare tröttande, förutom det att den skulle kräfva meddelandet af en mängd afbildningar. Här må därför några antydningar göra till fylles.

Sydväst om Ladoga, icke långt från denna sjö, undersökte D. E. D. Europæus från Helsingfors åren 1874 och 1877 några grafhögar i närheten af floderna Pascha och Ojat, hvilkas vatten, den senares blandadt med Svir, rinna ut nära hvarandra. För undersökningen af två af dessa högar har Europæus offentliggjort en kort redogörelse i Finlands Allmänna Tidning 1874 n:r 212—215; flertalet af de i denna och de öfriga högarna funna fornsakerna

äro afbildade i tredje häftet af Aspelins atlas (Antiquités du nord finno-ougrien). I den ena af de af Europæus beskrifna grafhögarna anträffades nära högens topp, och helt nära hvarandra, fyra grafvar med brända ben; på två andra ställen i samma hög hittades lämningarna af två brända hästar. Två af de graflagda personernas kön kunde bestämmas genom det åtföljande grafgodset; på ett ställe funnos nämligen vid de brända benen en rik samling vapen, somvisa att en man där var begrafven; på ett annat flera prydnader, som tillhört en kvinna. Hvad ursprunget af de ur denna hög upptagna fornsakerna beträffar, så äro två med kedjor prydda bronssmycken afgjordt finska, men alla de öfriga äro lika säkert svenska, nämligen två *ovala spännbucklor*, ett rundt spänne, hvars fyra från randen uppstigande djurhufvud och hvars de inre delarna fyllande slingor fullständigt ega den senare skandinaviska järnålderns karaktär, vidare ett svärd, fullkomligt öfverensstämmande med det, som Montelius afbildat i sina »Svenska Fornsaker» såsom n:r 507, ett spjut, likt M. n:r 504, en knif och ett bryne af former, som i Sverge äro ytterst vanliga, en pilspets, som också måste anses vara svensk. I den andra af Europæus beskrifna grafhögen, hvilken låg helt nära den förra, funnos tre obrända skelett, ett manligt och två kvinliga. Af de senare låg det ena upptill det manliga omslutande dess nedre del och med högra armen öfver dess bröst. Europæus har i detta fynd velat se en kvinna, som frivilligt följt sin man i döden, ett antagande, som möjligen är riktigt, men som torde behöfva närmare bekräftelse. Ur denna grafhög upptogos en järnyxa af en afgjordt svensk form och tvänne spjutspetsar, af hvilka den ena har en form, som är i svenska fynd ganska vanlig, den andra tillhör en typ, som åtminstone icke är i Sverge okänd; några andra i denna hög hittade föremål kunna också mycket väl vara svenska. Beträffande ett halssmycke och ett par spännen, som lågo vid de kvinliga skeletten, kan jag icke yttra mig, då Aspelin ej afbildat dem. Både i denna och den förstnämnda grafhögen anträffades kufiska och västerländska mynt, af hvilka ett kufiskt kunnat bestämmas; det är prägladt år 944. — Af de i en tredje grafhög, som låg på ett annat ställe, hittade föremålen (Aspelin a. arb. fig. 1107—1119) visar större delen ett främmande tycke, men där förekommer äfven ett ringformigt spänne samt, hvad som är ännu mera betecknande, ett treflikigt spänne, hvars öfre sidavisar en ornamentik, som flera gånger upptäkts på liknande spännen i Björkögrafvarna och annanstädes.

Inför dessa graffynd tvingas vi att till besvarande framställa följande fråga: att vi här hafva för ögonen svenska arbeten och icke imitationer af sådana, är fullkomligt visst, men hafva dessa svenska föremål som en handelsvara bragts till Ryssland för att där begagnas af den där inhemska befolkningen eller hafva de äfven i det främmande landet tillhört svenska egare?

För att på denna fråga gifva ett noggrant svar är det nödigt att uppmärksamma flera omständigheter. Ryska och finska forskare visa i allmänhet stor benägenhet att låta grafskicket vittna om såväl den dödes nationalitet som deras, hvilka åt honom eller henne bevisat den sista hedern. Det kan dock vara vanskligt att härvid fästa altför stor vigt, ty å ena sidan varsna vi i de flesta grafvar från järnåldern, vare sig de innehålla brända eller obrända lik, så enkla förhållanden, att vi icke med någon säkerhet kunna finna några etnografiska kännemärken, å den andra står alltid den möjligheten öppen, att en främling i någon viss mån antagit deras seder och bruk, i hvilkas land han slagit sig ned. Mera vägande vitsord gifver arten af de i grafven förekommande föremålen. Vi måste alltid, så snart folk, som hvar för sig ega utpräglade vanor och stil, komma i beröring med hvarandra, vänta att finna en blandning af föremål och här få vi icke förgäta, att det icke är en svala, som gör sommar. Om i en graf, hvars flesta föremål ega finsk karaktär, ett enstaka förekommer med bestämdt skandinaviskt tycke, måste vi naturligtvis tillerkänna grafvens egare finsk nationalitet och antaga, att han lefvat under sådana förhållanden, att han kunnat komma i besittning af ett utländskt smycke. Däremot så snart vi i Ryssland finna en graf, som innehåller flera föremål, hvilkas svenska upprinnelse är oomtvisteligt och jämte dem något enstaka eller till och med ett och annat föremål, som torde hafva finskt ursprung,så synes mig den större sannolikheten tillkomma den åsigt, hvilken åt en svensk man tilldelar det grafgods, som är öfvervägande svenskt, och den graf, i hvilken det förekommer.

Hvad de två första af de ofvan omtalade grafhögarna angår, så förekom i deras byggnadssätt, så vidt man af Europæus' redogörelse kan sluta, intet, som med nödvändighet gör dem till vare sig svenska eller finska; beträffande anordningarna i den tredje har jag mig intet bekant. Fynden göra det i mina ögon troligt, att den

första grafhögen inneslutit kvarlefvorna af fyra svenska personer; och möjligen hafva äfven de, hvilka voro jordade i den andra högen, som låg bredvid den första, varit af svensk nationalitet. Däremot synes det mig sannolikast, att den tredje grafven är finsk. Som denna graf icke är mycket aflägsen från en ort, där svenskar synas hafva bott, kan det icke väcka vår undran, att vi i denna graf finna ett par enstaka svenska föremål.

Vända vi nu våra steg till det inre af Ryssland, manas vi snart att stanna inom det område, som grefve Ouvaroff i Moskva tilldelar den stam, som bar namnet *Merier*, ett område, hvars konturer kunna angifvas genom uppräknande af fem strax utanför eller strax innanför gränsen liggande städer: Vologda, Nischni-Novgorod, Riäzan, Moskva och Tver — det är omfattar, med andra ord, de två guvernement, hvilkas hufvudstäder äro Vladimir och Jaroslav (jfr ofvan s. 11). Grafhögar, annars sällsynta i de finska områdena, äro här allmänna. Under åren 1851—1854 undersöktes här 7,720 grafvar, fördelade på 163 flockar. Af de vid dessa omfattande undersökningar anträffade fornsakerna äro flera utan fråga af finskt ursprung, men andra visa lika bestämdt på Sverge såsom sitt ursprungsland. Vi finna här t. ex. i stort antal yxor och spjut af växlande former, som i det närmaste alla återfinnas i Sverge, samt prydnader, t. ex. ovala och runda spännbucklor, hängsmycken af hvarjehanda former, som dels hafva många motsvarigheter i Sverge, delsvisa ornamentsmotiv, som med tusen rötter äro fästa i den svenska civilisationens mark, ett ringspänne, som lifligt påminner om det, som Montelius afbildar i fig. 529.

Bild. 1. Ryssland.

Af dessa föremål är det en grupp, som särskildt påkallar vår uppmärksamhet, nämligen de ovala spännbucklorna, hvilkas utseende torde vara så välbekant för våra läsare, att det icke är nödigt att här ingå i en detaljerad beskrifning af dem. För öfrigt kan jag hänvisa till vidstående bilder, som visa en varietet inom denna grupp; originalet till fig. 1 är funnet vid den ena af de två Brembolabyarna inom guvernementet Vladimir. Dessa spännbucklor, som på Sjöborgs tid kallades rökelsekärl, men hvilkas bestämmelse är fullkomligt klar genom den nål, som i dem finnes anbragt, samt genom deras platser i grafvarna, så snart dessa innehålla obrändt lik, äro, i många varierande former, ytterst allmänna i Sverge och likaså i Norge. Så till vida hafva de dessutom visat sig vara ett godt kännemärke för skandinaver, som de återfunnits på Island, i Skottland och annanstädes inom det brittiska riket samt i Normandie.

Dess värre hafva de ouvaroffska fynden blifvit sammanblandade, så att det ej längre är möjligt att utreda, hvilka föremål hittats i hvar särskild graf; i den beskrifning, som den nitiske grefven utgifvit, hvilken äfven föreligger i en

fransk öfversättningÉtude sur les peuples primitifs de la Russie. Les Mériens. Traduit par M. F. Malaqué. St. Pétersbourg 1875. Öfversättningen är verkstäld af en person, som varit obekant med den arkeologiska terminologien, på grund hvaraf texten stundom är nästan alldeles obegriplig., äro visserligen en mängd uppgifter införda, som hämtats direkt ur gräfningsprotokollen, men ej häller här finna vi så noggranna uppgifter, som de kritiska

Bild. 2. Sverge.

fornforskarna i Skandinavien fordra. Jag har redan antydt,

huru vigtigt för förklaringen af de svenska fornsakernas förekomst i Ryssland det är, att i detalj känna under hvilka förhållanden de blifvit funna. Då vi sålunda icke äro i tillfälle att från detta rika material draga några egna slutsatser, måste vi nöja oss med dem, som Ouvaroff uttalat i sitt arbete. Om han i detta uttalar sig till försvar för den mening, som i Ryssland tror sig finna bevis för en svensk befolkning, kan man åtminstone icke däri misstänka ett af svensk fåfänga framkalladt förhastande i slutdragning. »Det är mycket lätt, säger han (s. 11), att igenkänna alstren af Skandinaviens husslöjd, som i allmänhet i hög grad besitta, i sina former och ornamentsmotif, en typisk och väl känd karaktär, och ligger häri ett obestridligt vittnesbörd, att antingen hafva nordmännen lefvat på de orter, där dessa fornsaker hittats, eller ock hafva dessa inkommit i följd af handelsförbindelser med dem.» De typer, som han i främsta rummet framhåller såsom omisskänligen

skandinaviska, äro de ovala spännbucklorna, hängsmycken af silfver och brons med egendomligt stiliserade människo- och djurbilder samt de långäggade järnyxorna. På ett annat ställe (s. 84) säger han: »Vi kunna ej hysa tvifvel därom, att flera af de grafvar vi undersökt tillhöra *Varägerna*, på grund af såväl fynden som den egendomliga grafkonstruktionen.» Särskildt må framhållas, att Ouvaroff kommit till slutsatsen, att de ovala spännbucklorna tillhört kvinnor, en slutsats, som på det bestämdaste blifvit stadfäst genom Stolpes noggranna iakttagelser af de många och märkliga grafvarna på Björkön. Under sådana förhållanden framgår det med säkerhet, att i det meriska landet jordats icke allenast skandinaviska krigare, utan ock deras kvinnor, och däri hafva vi ett afgjordt bevis för, att vi uti dessa graffynd hafva vittnesbörd icke om en härjande skara, utan om en bosättning.

I sydväst från det nu omtalade området ligger guvernementet Smolensk. Där gjordes år 1868, vid Gniezdovo ickelångt från Dnjepr, ett fynd, som bestod af 108 österländska mynt, af hvilka intet var senare än år 1100, samt flera föremål af järn, silfver och brons, bland de senare ovala spännbucklor.

Särskildt vill jag fästa uppmärksamheten vid de tre planscher, som beledsaga Prosorovskis redogörelse för detta smolenska fynd. Vi finna där, utom två ovala spännbucklor, en myckenhet föremål af silfver och brons, som visa den närmaste öfverensstämmelse med svenska fynd. Om man lägger denna plansch vid sidan af de afbildningar af Vårbyfyndet i Stockholms museum, som jag meddelat i *Teckningar från Statens Historiska Museum*, skall en hvar häpna öfver likheterna. Dessutom förekomma i det ryska fyndet två silfverspännen med fristående djurbilder, hvilka äro mycket lika det i Sverge funna silfverspänne, som är afbildadt i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverge* 4 s. 256. Två sådana funnos i Stockholms museum, när hösten 1881 ett silfverfynd från Helsingland bragte två nya exemplar. Att dessa smycken äro svenska framgår otvetydigt däraf, att de å dem befintliga djurtyperna förekomma i otaliga exemplar på bronssmycken, hvilkas svenska upprinnelse aldrig ett ögonblick varit omtvistad.

Fordom ansåg man, att de silfverarbeten från vår hedna tids slutperiod, som i så stort antal hittats i Sverge, innehöllo så godt som uteslutande österländska arbeten. Hvarjehanda omständigheter göra det nödigt att förkasta detta antagande. Det smolenska fyndet visar, att åtminstone omkring år 1100 svenska silfverarbeten funnit vägen till östligare trakter.

Det är icke lämpligt att här söka uppräkna de enstaka fynd af skandinaviska föremål, som hittats här och där i Ryssland. Det kan vara nog att påminna om det i guvernementet Orel funna praktsvärd, hvars fäste finnes afbildadt i Worsaaes bok om *Ruslands og det skandinaviske NordensBebyggelse og ældste Kulturforhold* s. 112 (Aarböger for nordisk Oldkyndighed 1872 s. 420).

Af det anförda framgår, hur värderika bidrag till Sverges kulturhistoria vi hafva att vänta från Ryssland, om man där vill på ett vetenskapligt sätt göra fortsatta iakttagelser af de arkeologiska förhållandena.

*

NOTER.

[1] Sid. 4. Det arbete af Alfred den store i England, som citeras här och oftare i denna afhandling, är en angelsaxisk öfversättning af Orosius' i början af 5:te århundradet författade öfversigt af verldshistorien från älsta tider intill 415 e. Kr. Denna öfversättning har ett själfständigt värde genom de vigtiga upplysningar om Norden, som den innehåller. Den redogörelse för verldens geografi, som utgör inledningen till Orosius' arbete, har nämligen blifvit af Alfred delvis omarbetad och tillökad i öfverensstämmelse med de förändrade förhållandena på hans tid. Sålunda uppräknar Alfred en mängd slaviska stammar, som bodde emellan Elbe och Weichsel, hvilket område enligt Orosius på hans tid ännu innehades af germanerna. Vigtigare än denna redogörelse för de slaviska

stammarna är dock det tillägg, som innehåller de berättelser, hvilka Ottar (agsax. Ohthere) och Ulfsten (agsax. Wulfstan) meddelat konungen om sina resor i Norden. Ottar, som var norrman, hade från sitt hem i Hålogaland i nordliga Norge färdats först norrut till kusterna af Hvita hafvet, där han träffade *Bjarmarna* (se sid. 10), sedan söderut till Hedeby (Slesvig) i Sönderjylland. Ulfsten hade gjort en sjöresa längs Östersjöns södra kust. Därigenom att de land och folk uppräknas, som under dessa resor förbiforos, erhålla vi genom dessa berättelser den älsta någorlunda fullständiga redogörelse för Nordens geografiska förhållanden. Om venderna heter det t. ex. i Ulfstens reseberättelse, att han under hela vägen från Hedeby till Weichsels mynning hade deras land (*Veonodland*) på sin högra sida. — Om de folk, som bebodde de inre delarna af det nuv. Ryssland, hade konung Alfred ingen kännedom. Se Rask, saml. afhandl. I. 289,

och Bosworth: The voyages of Ohtere and Wulfstan. London 1855. (*Öfvers. not.*)

[2] Sid. 5. Denna stam, hvars namn blef öfverfördt till hela den slaviska folkfamiljen, var *slovenerna* vid Donau (se sid. 7). Att ett namn, som ursprungligen betecknat en enskild folkstam, erhållit en utvidgad betydelse, så att det kommit att omfatta en hel grupp beslägtade stammar, är ett förhållande, hvarpå historien erbjuder många andra exempel. Detta är t. ex. fallet med namnen *svenskar* (urspr. = innebyggarna i Svealand), den franska benämningen på tyskarna *allemands* (urspr. = alemannerna i Elsass). Äfven namnet *kelter*, som nu användes i så vidsträkt betydelse, var egentligen blott namn på en enskild folkafdelning i det gamla Gallien. (*Öfvers. not.*)

[3] Sid. 7. I slaviska ord betecknar *č* ett ljud, som ungefär motsvarar svenskt tj; *š* är = svenskt sj, tyskt sch, *ž* = franskt j, *c* = ts, *z* = franskt z eller s i maison, *ê* = svenskt e med ett kort *i* (halfvokalen j) framför; med tecknet ′ betecknas att en föregående konsonant är muljerad (ursprungligen en i-aktig vokal). Med tecknet ' utmärkes ett dunkelt, vokalljud i fornslaviskan; detta ljud, som de nyare slaviska språken förlorat, är dock endast undantagsvis betecknadt i denna afhandling.

[4] Sid. 12. Chronica Nestoris edidit Pr. Miklosisch (Vindobonæ 1860) s. 9—10. Lêtopis' po Lavrentijevskomu spisku, izdanije archeografičeskoj kommissii (krönika efter den laurentianska handskriften, utgifven af den arkäografiska kommissionen), Sanktpeterburg 1872, s. 18. Nestors russiske Krönike, oversat og forklaret af C. W. Smith, Khavn 1869, sid. 29.

[5] Sid. 12. Enligt några handskrifter (t. ex. codd. Hypatianus och Radzivillianus) nedsatte Rurik sig först i Ladoga (en ort vid Volchov, ej långt från denna flods utlopp i sjön Ladoga) och drog först efter sina bröders död till Novgorod. Se Lêtopis po Ipatijevskomu spisku, izdanije archeografičeskoj kommissii (krönika efter den hypatianska handskriften, utgifven af den arkäografiska kommissionen), Sanktpeterburg 1871, s. 11. Bielovski, MonumentaPoloniæ historica (Lemberg 1864), I, 564. A. L. Schlözer, Nestor, Russsische Annalen (Göttingen 1802) I, 188 ff.

[6] Sid. 15. Om bruket och betydelsen af ordet *varäger* hos ryssarna se sid. 98.

[7] Sid. 16. Keysers och Munchs teori om ryssarnas ursprung sammanhänger med deras teori om det sätt, på hvilket germanerna invandrat i Norden. Denna teori är i korthet följande: Germanerna bodde ursprungligen i mellersta Ryssland. Trykta af andra folk, öfvergåfvo de dessa sina boningsplatser i fjärde eller femte århundradet f. Kr. De voro redan nu söndrade i två grenar, sydgermaner och nordgermaner. På skilda vägar nalkades dessa stammar den skandinaviska norden. Sydgermanerna, stamfäderna till de senare sydgermanska folken, goter, saxare o. s. v., framkommo först på en sydlig väg till kusterna af Östersjön, gingo öfver detta haf och nedsatte sig i södra delen af den skandinaviska halfön, hvarifrån de ytterligare utbredde sig åt sydväst och söder. Först en rymlig tid efter det sydgermanerna nedsatt sig i södra Skandinavien, blef den norra delen af denna halfö tagen i besittning af nordgermanerna. Efter uppbrottet från sina ursprungliga hem hade dessa dragit sig altmer mot nordväst samt inrykte slutligen i Skandinavien på två nordliga vägar: en afdelning, svearna, gick sjövägen öfver till det land, som sedan efter dem kallades Svithiod; en annan afdelning intågade i Norge antingen landvägen norr om Bottniska viken öfver Lappland och Kölen eller sjövägen från Hvita hafvet. Genom sammanstötningen

mellan nordgermaner och sydgermaner (goter, götar) i mellersta Sverge föranleddes folkrörelser, som i århundradena närmast efter Kr. fortplantade sig ända till romerska rikets gränser. En flock af nordgermanerna stannade emellertid kvar i östra Europa; från denna härstammade ryssarna. Hvad namnet *ryssar* beträffar, så skulle det hafva varit det gemensamma namnet för hela den nordgermanska stammen, hvilket bibehölls af de nordgermaner, som stannade kvar i östern (jfr sid. 84). Den i krönikorna bevarade berättelsen om en utvandring från Norden till Ryssland skulle hafva uppstått för att förklara det genom traditionen kända förhållandet att de gamlaryssarna voro af samma stam och talade samma språk som nordborna (R. Keyser: Om Nordmændenes Herkomst og Folkeslægtskab, i samlinger til det norske Folks Sprog og Historie VI, Christiania 1839, samt i hans Samlede Afhandlinger (Christiania 1868). P. A. Munch: Om Nordboernes Forbindelser med Rusland og tilgrændsende Lande (1849), i hans Samlede Afhandlinger II, 1874; dens. Det norske Folks Historie I, 1852). — Denna teori, som spelat en betydande roll i den historiska literaturen, isynnerhet i Norge, har icke blifvit bekräftad genom den senare forskningen. Något spår af att germanerna, som vid vår tidräknings början innehade norra Tyskland och de skandinaviska landen, tidigare skulle hafva bott längre i öster, har icke kunnat upptäckas. Någon invandring till Skandinavien den norra vägen har aldrig egt rum annan än den, som hitfört lapparna. Man har tvärtom iakttagit, att en motsatt rörelse, d. v. s. från Norden till landen öster om Östersjön, egt rum redan under vår tidräknings första århundraden (jfr denna afhandl. sid. 71 f, samt Worsaae: Ruslands og det skandinaviske Nordens Bebyggelse og ældste Kulturforhold, i Aarböger för Nord. Oldk. og Hist. 1872 s. 382 ff.) (*Öfvers. not.*)

[8] Sid. 17. Jfr Smith, Nestors russ. Krön., sid. 344 ff. H. Hjärne i Historiskt Bibliotek, utgifvet af Silfverstolpe 1879 sid. XXVII ff.

[9] Sid. 17. En utsigt öfver »varangomachi»-literaturen från 1859 till 1875 har Kunik gifvit i sina noter till Dorns Caspia, Mémoire de l'Acad. imp. des sciences, VII:e série, XIII, St. Pétb. 1877, s. 279 ff, 409 ff.

[10] Sid. 19. Liudrpand, Antapodosis V, 15 (Mon. Germ. hist. Script. III, 331): Rusorum etenim naves ob parvitatem sui, ubi aquae minimum est, transeunt, quod Grecorum chelándia ob profunditatem sui facere nequeunt.

[11] Sid. 20. Romaren Anastasius, som i andra hälften af nionde årh. öfversatte Theophanes' arbete på latin (Historia ecclesiastica ex Theophane) och som uppehöll sig i Konstantinopel, återgifver uttrycket *ρτα ουσια χελανδια* på samma sätt: *rubea*

chelandia. Theophanis Chronographia II, 243, Bonn 1841. Jfr Kunik i Dorns Caspia s. 222 ff.

[12] Sid. 21. Photii Epistolæ ed. Richard Montacutius (Londini 1651), p. 58.

[13] Sid. 24. Jfr Kunik, Beruf. d. schwed. Rodsen II, 388 och i Dorns Caspia s. 29. Om namnet *Dromitai*, som också finnes användt om ryssarna (efter det gamla *Dromos Achilleus* vid mynningen af Dnjepr) jfr Kunik Beruf. II, 405 och Dorns Caspia 400.

[14] Sid. 25. Monum. germ. Hist. Ser. I, 434. Bayer är den, som först fäst uppmärksamheten på detta ställe i Origines Russicæ (Commentationes Academiæ Scient. Petropolitanæ, VIII, p. 388, 1736); sedan har det blifvit otaliga gånger åberopadt. Se is. Kunik, Die Berufung d. schwed. Rodsen II, 195 ff.

[15] Sid. 25. Jfr äfven uttrycket »quos rex ad se direxerat», där ordet *se* visar, att denna uppgift icke härstammar från Prudentius, utan är ett anförande af den grekiske kejsarens ord. (Så redan Gedeonov Varjagi i Rus' II, 495 ff.)

[16] Sid 27. Monumenta Germ. Hist. III, 523. Jfr namnet *Chakan-Rûs* hos Ibn Dustah (sid. 37).

[17] Sid. 29. Kunik i Dorns Caspia s. 230—32.

[18] Sid. 30. Monum. Germ. Hist. Scr. III, 277.

[19] Sid. 31. Denna anmärkning beror på en falsk etymologi, bestående deri, att man sammanstält namnet *Ryssar* med det grekiska adjektivet *rhusios* (ρουσιος), röd, rödhårig; jfr sid. 87.

[20] Sid. 31. Mon. germ. Hist. Scr. III, 331.

[21] Sid. 34. Utgifven af Chwolson under titel: Izvêstija o Chozarach, Burtasach, Bolgarach, Mad'jarach, Slavjanach i Rusach Ibn Dasta. Sanktpeterburg 1869. Jfr Harkavy: Skazanija musul'manskich pisatelej o Slavjanach i Russkich. St. Petb. 1870, s. 260 ff., samt Catalogus codicum manuscr. orientalium qui in museo Britannico asservantur (London 1871, fol.), II, p. 604—607.

[22] Sid. 36. Jfr särskildt Johannes Steenstrup:Normannerne, I, Inledning i Normannertiden (Kjöbenhavn 1876) s. 263 ff. 351 ff. 363 ff. 289. 325 ff. 143. 361 o. s. v.

[23] Sid. 38. Frähn, Ibn Foszlan's und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit, St. Petb. 1823. J. L. Rasmussen, Om Arabernes og Persernes Bekjendtskab og Handel i Middelalderen med Rusland og Skandinavien, i tidskriften Athene, Kbhvn 1814, II, s. 302 ff. Densamme: De Orientis commercio cum Russia et Scandinavia medio ævo, Hauniæ 1825, s. 32 ff. Holmboe, Ibn-Fozlân, om nordiske Begravelsesskikke, i Forhandl. i Videnskabs-Selskabet i Christiania Aar 1869, s. 270 ff. Jfr H. Hildebrand, Folkens tro om sina döda (N:o 8 af »Ur vår tids forskning») sid. 107 f.

[24] Sid. 45. Att det i Norden under hedna tidens sista århundraden varit ganska vanligt att höfdingar och förnäma män graflades i skepp, bevisas dels genom sagornas uppgifter om tillfällen då detta begrafningsbruk användes, dels genom under senare tider gjorda graffynd. I Ynglinga saga kap. 27 förtäljes om sjökonungen Hake, som blifvit dödligt sårad i ett slag på Fyrisvallarna, att han, när han kände sitt slut nalkas, lät bringa sig själf och alla de fallna ombord på ett skepp. Seglet hissades, styret sattes till rätta, skeppet antändes och gick lågande ut mot hafvet. — I Håkon den godes saga kap. 27 berättar Snorre, att konung Håkon efter en strid lät lägga alla de fallna i på land uppdragna skepp, öfver hvilka högar af sten och jord uppkastades. — Graffynd, som visa att den döde blifvit jordad i ett skepp, äro anträffade vid Ultuna i Upland (se O. Montelius, Sverges Historia I, s. 236) samt på flera ställen i Norge. Isynnerhet tvänne i sistnämnda land gjorda fynd erinra lifligt om Ibn Fadhlans beskrifning af Ryssarnas begrafningsbruk. År 1834 undersöktes vid Möklebust i Eids socken Bergenhus' amt en grafhög, som otvifvelaktigt var uppkastad på platsen, där ett skepp blifvit förbrändt. På bottnen af högen fans nämligen ett dubbelt lager af kol och inblandade benbitar; i detta lager, inom en oval krets af 28 fots längd och 14 fots bredd, träffades de klinknaglar, bultar och spikar, medhvilka skeppsplankorna varit fästa vid hvarandra och vid spanterna; marken var liksom späckad med dylika. Inom samma område funnos också en mängd sköldbucklor, som förmodligen tillhört de sköldar, hvarmed skeppets reling enligt vikingatidens bruk varit prydd. Åtskilliga lämningar af vapen anträffades rundt omkring i högen och midt i densamma på själfva bottnen en klump af sammanrullade svärd och andra vapen: därunder, således i en nedsänkning under den ursprungliga jordytan, fans först ett betsel och därpå några sköldbucklor, som täckte en vacker bronsskål, hvilken innehöll brända ben och hvarjehanda lämningar af smycken. I sanden helt nära grafkärlet funnos några i getskinn inhöljda ben, hvilka »sannolikt voro rester af lifsmedel, som varit bestämda till proviant åt den aflidne på hans seglats till själarnas land». Hela fyndet visar att en man här blifvit bränd i sitt skepp jämte sin häst, sina vapen och öfriga dyrbarheter. Efter förbränningen hafva lämningarna af den aflidne omsorgsfullt uppsamlats och nedlagts i grafkärlet, hvaremot resterna af djuret (eller djuren?) blifvit kringspridda på grafplatsen (A. Lorange: Samlingen af norske Oldsager i Bergens museum [Bergen 1876] s. 153 ff.). — Ännu märkligare var det fynd, som den norske riksantikvarien N. Nicolaysen år 1880 gjorde i en grafhög vid Gokstad nära staden Sandefjord i södra delen af Norge, emedan skeppet här var obrändt och ytterst väl bevaradt, så att alla omständigheter vid grafläggningen träda öppet i dagen; nästan hvar och en af dessa omständigheter har sin motsvarighet i Ibn Fadhlans skildring. Skeppet, som var nära 24 meter långt mellan stammarna, stod upprätt i högen, stöttadt med grofva stockar och med framstammen riktad mot det närbelägna vattnet. I skeppet hittades alt det tillbehör, som erfordras, när ett skepp skall gå till sjös, ända från årorna och räddningsbåtarna till kitteln hvari skeppsfolket kokat sin mat. Strax

framför masten var bygd en särskild *grafkammare*, i hvilken skelettet af en minst 50 år gammal man fans. Tyvärr hade redan i forntiden grafplundrare brutit sig in i högen och grafkammaren, hvilken senare delvis var förstörd och troligen beröfvad det mesta af grafgodset. Det fans nämligen hos dendöde inga vapen eller större dyrbarheter. Några rembeslag, som hittades i kammaren, äro dock för oss af värde, emedan de hafva ornament, som visa, att grafvens ålder bör sättas till omkr. 900. Af saker, som hittades i skeppet, men utanför kammaren, böra särskildt nämnas skelettet och fjädrarna af en *påfågel* samt en släde. Utanför skeppet nära dess sidor hittades skeletten af *tolf hästar* och *sex hundar*. Sin beskrifning af Gokstadsskeppet slutar riksantikvarien Nicolaysen med följande skildring af det sätt, hvarpå grafläggningen sannolikt försiggått; »När mannen var död, utvaldes platsen för den blifvande högen, hvarvid man isynnerhet hade för ögonen, att högen kom att ligga i närheten af sjön, erbjöd fri utsigt öfver denna och visade sig tydligt för alla, som färdades förbi. Därefter drogs skeppet af den aflidnes hästar upp ur den närbelägna fjorden, stäldes på sin plats och stöttades med stockar på bägge sidor. Därefter uppfördes grafkammaren af det framskaffade timret, som tillhöggs på platsen, såsom man kan sluta af den mängd spåner och små trästycken, som fans i högens jordmassa. Så snart kammaren var färdig, blef mannen, klädd i sin bästa drägt och omgjordad med sina vapen, körd på den funna släden till grafplatsen och genom en kvarlämnad öppning i kammaren inlagd på en säng i denna, som derefter tillslöts. Därnäst blefvo föremål, som tillhört mannen, nedlagda i skeppet, men först sedan många af dem, däribland släden, blifvit slagna i stycken: af djur fick dock endast påfåglen, måhända såsom ett tecken på hans resor till främmande land, en plats i skeppet. Hans öfriga djur, hästar och hundar, blefvo däremot, sedan de blifvit dödade, lagda tätt invid skeppets bägge sidor. Till slut kastades högen upp öfver allt sammans.) N. Nicolaysen : The viking-ship discovered at Gokstad in Norway. Christiania 1882.

Om grafskicket i Norden under vikingatiden se för öfrigt: O. Montelius; Sveriges Historia I s. 350 ff., Hj. Stolpe: Grafundersökningar på Björkö (i Tidskrift för Antropol. och Kulturhistoria, 1876) sid. 3 f, 8 ff., O. Rygh, i Aarböger för Nord. Oldkynd. og Hist. 1877, s. 138 ff. (*Öfvers. not.*)

[25] Sid. 46. Jag tänker härvid närmast på några fynd, somherr D. E. D. Europæus gjorde sommaren 1873 vid byn Saljuschik i Tichvinkretsen sydost om Ladoga. Dessa fynd äro här nedan omtalade af doktor Hildebrand (se sid. 133 ff.).

[26] Sid. 48. Kunik och Rosen, Izvêstija al-Bekri i drugich avtorov o Rusi i Slavjanach I (i Zapiski imp. Akad. nauk, XXXII, priloženije, N:o 2) 1878. De Goeje i Verslagen en mededelingen der koninklijke Akademie van wetenschappen. Afd. Letterkunde, 2:de reeks, IX. Amsterdam 1880, s. 187 ff.

[27] Sid. 50. Jfr Description d'Ukranie qui sont plusieurs Prouinces du Royaume de Pologne etc., par le Sieur de Beauplan, Rouen 1660, p. 19—21. (Wilh. le Vasseur, Sieur de Beauplan Beschreibung der Ukraine, der Krim und deren Einwohner. Aus dem Französischen von J. W. Möller, Breslau 1780), p. 25—29). Lehrberg, Untersuchungen zur Erläuterung der älteren Geschichte Russlands, St. Petersburg 1816, s. 319 ff. J. Ch. Stuckenberg, Hydrographie des Russischen Reiches, St. Petersburg 1847, III, 252 ff.

[28] Sid. 51. I den holländska tidskriften Mnemosyne, Bibliotheca philologica batava, Nova series IV, 4, p. 378—382 har prof. C. G. Cobet meddelat en ny, i flera punkter högst vigtig kollationering af detta ställe med den förnämsta handskriften, en pergamentscodex från 12 århundradet i nationalbiblioteket i Paris (N:r 2009, 4:o). En i samma bibliotek befintlig pappershandskrift från 15 århundradet (N:r 2967, fol.) är enligt Cobet blott en afskrift af den förra; några läsarter ur densamma hafva blifvit mig enskildt meddelade. Dessutom har min landsman d:r J. L. Heiberg haft vänligheten att på min anmodan efterse detta ställe i vatikanerhandskriften (codex palatinus 126 fol., på papper, skrifven år 1509), hvilken närmast är lagd till grund för de trykta upplagorna, men för öfrigt synes vara af underordnadt värde i jämförelse med den gamla pariserhandskriften.

[29] Sid. 52. En byggnad i Konstantinopel, i hvilken medlemmar af den kejserliga familjen spelte boll till häst (*τζυχανιζειν*af det persiska *čavgān*,); byggnadens dimensioner äro obekanta. Jfr Lehrberg a. st., sid. 345 f.

[30] Sid. 54. Beskrifningen passar in på det nuvarande Kičkas, om hvilket Beauplan a. st., sid. 21 yttrar: »Ces lieux sont fort esleuez, la riuiere y est entiere & n'est point embarassée, & est fort estroite particulierement au Midy ... c'est là le plus grand & commode passage qu'ayent les Tartares, tant qu'en ce lieu le canal ne peut pas auoir plus de 150 pas, que les riues y sont fort accessibles, et les pais découuert, où ils ne redoutent point les embuscades». Jfr Lehrberg a. st., s. 333 f., 378 f.

[31] Sid. 54. Nu Chortitsa; Beauplan a. st., s. 22: »Cette Isle est fort considerable ... elle a force chesnes & seroit vn fort beau lieu pour y faire habitation ... Au dessous de cette Isle la riuiere s'en va fort en eslargissant.» Jfr Lehrberg s. 334 f., 379 f. *Chortičij ostrov* hos Nestor ed. Miklosich cap. 86 under år 6611 = 1103.

[32] Sid. 54. Bayer i Commentarii Aeademiæ Scient. Imp. Petropolitanæ, T. IX ad annum 1737 (1744), p. 392 sq. Lehrberg a. st., s. 350 ff. Kunik, Berufung der schwedischen Rodsen II, 425 ff. P. A. Munch, Samlede Afhandlinger udgivne af G. Storm, Christiania 1874 [1849]) II, 189 f.

[33] Sid. 56. Att nasalen *m* i den grekiska formen Ulvorsi bortfallit, beror helt visst därpå, att den hörts mycket otydligt mellan *l* och *f*; sålunda finna vi i svenska runminnesmärken för namnet *Holmfastr* icke sällan skrifsättet hulfastr, t. ex. i Dybeck Sverikes Runurkunder, Upland N:r 18. 114. 140 o. a.; äfvenså träffas *Hulvastus* i Diplomatarium Suecanum III, 251, *Holuaster* i Diplom. Dalekarlicum N:r 285 o. s. v.

[34] Sid. 57. Detta namn erinrar om liknande inom nordiskt område: *Rjúkandi*, »den rykande», nu *Rjukandfoss* i Telemarken i Norge; *Drífandi*, »den stänkande», ett vattenfall på Island; *Skjálfanda-fljót*, »den skälfande floden», på Island; *Rennandi*, »den rinnande», en mytisk flod i den äldre Eddan (Grímnismál 27) m. fl. Jfr Fritzner i Beretn. om forhandl. på det förste nord.filologmöde i Kbhvn 1876, s. 135. — *Gjallandi* (och *Gellir*) förekommer i den fornnordiska literaturen såsom tillnamn på flera personer, som blifvit så benämnda på grund af sin starka, genomträngande röst; jfr K. Rygh, Norske og islandske Tilnavne fra Oldtiden og Middelalderen, Throndhjem 1871, s. 19.

[35] Sid. 57. »Hundert Faden unterhalb dieses Falles engt sich das Strombett bis auf 300 Faden ein, und die rauschenden, an die Felsen anprallenden Wogen verursachen ein solches Grebrause, dass es weit in die Forne hallt. Vermuthlich rührt daher der Name des Swonetz d. h. des klingenden.» Stuckenberg a. st., s. 254. Jfr Lehrberg a. st., s. 327 och W. Szujev, Beschreibung seiner Reise von St. Petersburg nach Cherson (Dresden och Leipzig 1789) I, 181 f., där det heter: »Wir trafen den Szwonezkischen Wasserfall, der sich uns schon von weitem durch sein Rauschen ankundigte ... Um uns die langweilige Zeit zu verkürzen, verschaffte der Szwonezkische Wasserfall mit dem unaufhörlichen, weit umher erschallenden Brausen seiner durch die Klippen sich durcharbeitenden Wogen unserem Gehör Unterhaltung und liess uns eine grosse Mannichfaltigkeit von Tönen vernehmen, die durch die bald mehr bald weniger gepresste Wasserströmung hervorgebracht wurden.»

[36] Sid. 58. Stuckenberg s. 254 beskrifver denna fors i korthet sålunda: »Durch eine eigene Verknüpfung von Widerständen und von Hindernissen, welche sich hier, durch [zwei] Inseln, durch die Richtungen und Biegungen des Fahrwassers und durch andere Oertlichkeiten bedingt, dem Strome entgegenstellen, entsteht der Nenassitez, den die Schiffer mit Recht einen Backofen oder die Hölle nennen». Mera detaljeradt är den beskrifven hos Szujew a. st. I, 183 f., samt hos Lehrberg a. st., s. 327 ff.

[37] Sid. 60. »Au printemps lors que les neiges fondent, tous les Porouys sont couverts d'eau excepté le septiéme qui s'apelle Nienastites, et qui seul empesche la nauigation en cette saison». Beauplan a. st. s. 20 (jfr Lehrberg a. st., s. 321 A.).

[38] Sid. 60. Verslagen en mededelingen der koninklijkeAkademie von wetenschappen, Afdeeling Letterkunde, 2:de reeks, Deel V, Amsterdam 1875. — Professor de Vries' försök att förklara detta namn är ingalunda lyckligare. Han anser *AEIΦAP* vara felskrifvet för *ΔEIΦAP, Difar* (d. ä. **Dýfari*) och jämför detta med det engelska *diver*, (fogelarten) dykare. Men *dýfari* är ett antaget ord, som är lika litet skandinaviskt som *ooievaar*; i

allmänhet måste, enligt hvad vi ofvan visat, hvarje försök att på denna väg finna ordets ursprung anses för fåfängt.

[39] Sid. 62. Eller är *Leanti* skriffel för *Velanti* = fornnord. *vellandi*, kokande, sjudande?

[40] Sid. 63. Eller är måhända *Strukun* = *Strjúkandi*, den snabt framilande. Verbet *strjúka*, som är stamordet till de ofvan omtalade dialektorden *stråk* o. s. v., har i fno. ofta betydelsen »skynda åstad»; i norska dialekter förekommer *strjuka* om vatten i betydelsen »strömme, löbe förbi).) (Ivar Aasen a. st. sid. 761; jfr sv. »stryka fram»). Med den betydelse, som det slaviska namnet *Naprezi* otvifvelaktigt har, skulle *Strjúkandi* öfverensstämma särdeles väl, och den enda invändning, som skulle kunna göras mot antagandet att *Strukun* står för detta, är att de tvänne andra namnen, som egentligen äro participier, *Gelandri* och *Leanti*, bättre bevarat ändelsen. (*Öfvers. not*).

[41] Sid. 64. Jfr Nestor under år 945 (C. W. Smiths öfvers. s. 50 kap. 29): »På den tiden flöt strömmen rätt under de kijevska höjderna, och på den låga landsträckan (*podolije*, namnet på Kijevs hamnstad) bodde ingen, men folk bodde på höjdsträckningen». Med afseende på förändringen af *nd* framför *b* till *m* jfr *Thorsten af sandbro* med varianterna *sambro, sambrom*, Upl. 1., confirm. — Ett fullkomligt godtyckligt och fantastiskt försök af Gedeonov att förklara *sambatas* af ungerska med betydelsen fästning är redan riktigt tillbakavisadt af C. W. Smith anf. st. s. 352.

[42] Sid. 64. Äldre literatur: Bayer, Commentarii Acad. Scient. Imp. Petrop. IV (ad a. 1729), St. Petersburg 1735, p. 281—291 (jfr Schlözer, Nestor IV, Göttingen 1805, p. 51—55).Kunik, Berufung der Schwed. Rodsen II, St. Petersburg 1845, s. 107—194. P. A. Munch, Samlede Afhandlinger udgifne af G. Storm II, Christiania 1874 [1849] s. 191. 254—256, och i Chronica Nestoris ed. Fr. Micklosich, Vindobonæ 1860, p. 188—198. K. Gislason i »Nestors russiske Krönike oversat af C. W. Smith», Kjöbenhavn 1869, s. 321—326. — (Tämligen misslyckade och värdelösa dels på grund af bristande filologisk method dels på grund af fullständig okunnighet i de nordiska språken och isynnerhet i runskriftens principer äro tre afhandlingar af W. v. Gutzeit, Die skandinavischen Namen im anfänglichen Russland, Riga 1880).

[43] Sid. 67. Af de utanför traktaterna förekommande namn, som man hållit för nordiska, är *Blud* rent slaviskt, *Glêb* ursprungl. bulgariskt (Kunik i Dorns Caspia, sid. 402); *Ljut* kan vara nordiskt eller slaviskt.

[44] Sid. 72. Jfr Worsaae, Ruslands og det skandinaviske Nordens Bebyggelse og ældste Kulturforhold, i Aarböger for nord. Oldkyndighed og Historie 1872, s. 338 ff. Aspelin, Suomalaisugrilaisen Muinaistutkinnon Alkeita, Helsingfors 1875, s. 136 ff. Montelius, Sur le premier âge du fer dans les provinces baltiques de la Russie et la Pologne, i Congrès international d'anthropologie et d'archéologie préhistoriques. Compte-rendu de la 8:me session à Budapest 1876, I, s. 481 ff. G. Retzius, Finska kranier, Stockholm 1878, s. 14 ff. I. Undset, Jernalderens begyndelse i Nord-Europa, Kristiania 1881, s. 146 ff.

[45] Sid. 72. Vilhelm Thomsen, Den gotiske sprogklasses inflydelse på den finske, Köbenhavn 1869. (Öfversatt på tyska af E. Sievers under titel: »Ueber den Einfluss der germanischen Sprachen auf die finnisch-lappischen.» Halle 1870).

[46] Sid. 73. Jfr ofvan sid. 6; Hildebrand, Bidrag till spännets historia, i Antiqvarisk Tidskrift för Sverge, IV, s. 135 (123) f.; Montelius a. st. p. 483. 490.

[47] Sid. 74. Jfr härom J. Steenstrup, Normannerne I—IV, Köbenhavn 1876—82.[48] Sid. 75. En antydan om att isländingarna känt att ryska staten blifvit grundlagdt af svenskar, har man dock måhända i benämningen *Svíþjóð hin mikla* (det stora Svithiod), som stundom användes i den isländska literaturen såsom beteckning för det nuvarande Ryssland. Det förekommer t. ex. hos Snorre i Ynglingasaga kap. 1 och 5 samt före Snorres tid i en liten geografisk uppsats, kallad »Leiðarvísir ok Borgaskipan», som är författad af den isländske abboten Nicolaus

(† 1161, se Vigfussons ordbok s. XI). I sistnämnda källa tillägges efter namnet *Svíþjóð hin mikla* såsom förklaring »hvilket vi kalla Gårdarike» (»sú er vér köllum Garðaríki»). Detta tillägg bevisar att isländingarna uppfattat *Svíþjóð hin mikla* såsom ett främmande namn, och det är mycket troligt, såsom Keyser anmärkt (Samlede Afhandlinger s. 30, 110), att detta namn är en förvridning eller ett slags folketymologisk öfversättning af det medeltidslatinska *Scythia magna*. Men denna etymologisering kan vara föranledd af kännedomen om att nordbor, som utgått från det egentliga Svithiod, en gång voro den herskande stammen i Ryssland. Fattad på detta sätt, erinrar benämningen *Svíþjóð hin mikla* om benämningen *Græcia magna* för de grekiska kolonierna i södra Italien. (*Öfvers. not.*)

[49] Sid. 76. *Ladoga* står sannolikt för **Aldaga*, med den för slaviskan egna omflyttningen af *l*. Namnet härstammar kanhända från finska *aallokas*, vågrik (eg. **āldogas*), af *aalto*, våg, ett ord, som återigen är ett lån från det likbetydande fno. *alda*. Äfven om namnets ursprung möjligen är en annan, så hafva nordborna i alla händelser satt det i förbindelse med ordet *alda*, våg.

[50] Sid. 77. Se Langebeck, Scriptores rerum Danicarum III, 42. Sturlunga Saga edited by G. Vigfusson, Oxford 1876, II, 353. Montelius, Sveriges Historia I, s. 303, Rosenberg, Nordbornas åndslif fra oldtiden til vore dage, Köbenhavn 1878, I, s. 111 (jfr s. 81). Denne Ingvar är huvudpersonen i en mycket fabelaktig saga: Sagan om Ingwar Widtfarne och hans son Swen, utgifven af N. R. Brocman, Stockholm 1762; äfven i Antiquités Russes II, s. 141— 169.[51] Sid. 78. Se d:r Montelius' redogörelse för de kufiska myntens förekomst i Sverge i Sverges Historia I, s. 299, ff. Montelius uppgifver antalet af i Sverge funna kufiska mynt till 20,000, men efter 1877, då nämnda del af Sverges Historia utkom, äro minst tre tusen sådana mynt funna på Gotland.

[52] Sid. 78. Jfr Nestors uppgift att redan före Ruriks tid varägerna (= nordborna) haft en handelsväg nedför de stora ryska floderna till Grekland.

[53] Sid. 84. Den i texten anförda öfversättningen förekommer i Melins bibel. Den gällande svenska bibelöfversättningen, som följer den lutherska, har »Förste af de herrar i Mesech och Thubal», der det hebreiska ordet *rosch* är taget i sin vanliga betydelse »höfvidsman» (egentl. hufvud). Det är emellertid icke osannolikt att *rosch* här betecknar ett folk eller en stam, (= assyriska *Rasi* vid Tigris) men säkerligen icke ryssarna.

[54] Sid. 84. Keyser, Samlede Afhandlinger s. 185 ff.; Munch, Om Nordbornes Forbindelser med Rusland og tilgrændsende Lande (skrifven 1849), i Samlede Afhandlinger, udgivne af G. Storm, Christiania 1874 II, 196. Munch ändrade dock senare mening beträffande roxolanerna. Se Det Norske Folks Historie, Christiania 1852, I, s. 41.

[55] Sid. 85. Jfr Rydqvist, Svenska språkets lagar II, 273. 628.

[56] Sid. 85. På samma sätt äro de lapska orden *Ladde:* 1) (svensk) by, 2) Sverge, och *Laddelač*: 1) (svensk) bonde, 2) en svensk, härledda af svenska ordet *land*.

[57] Sid. 85. I det nordanfjälska Norge betecknar *Róssfolk (Rórs-* eller *Róds-folk)* ännu »fiskare som samlas vid kusten i fisketiden». Singularis till *róss-folk* är *róss-kar* eller *róss-man*. Se Ivar Aasen, Norsk Ordbog, Christiania 1873, s. 612.

[58] Sid. 86. T. ex. finska *Pietari* St. Petersburg (ryska *S. Peterburg*, bland gemene man *Piter*); *huovi* = sv. hofman;*portto* scortum, estn. *port* = fno. *portkona* m. fl. På samma sätt går det stundom med inhemska ord; se A. Ahlqvist, Auszüge aus einer neuen Grammatik der finnischen Sprache. Zweites Stück: Zusammensetzung des Nomens, § 14 (Acta Societatis Scientiarum Fennicæ tom X, Helsingfors 1872).

[59] Sid. 87. Jfr den ungerska formen *orosz*, ryss, hvilken obestridligen, såsom man kan se af det framför satta *o*, kommit till ungerskan genom någon turkisk dialekt: tatariska *urus*, kirgisiska *orus*, tschuvaschiska *vyrys*,

mongoliska *oros*.

[60] Sid. 88. Jfr Rydqvist, Svenska språkets lagar IV 306.

[61] Sid. 90. »Terram latam et spatiosam et omnium rerum copia refertam vestræ mandant ditioni parere». Widukind, Res gestæ Saxonicæ I, 8 (Mon. G. H. Ser. III, 419). Jfr Kunik i Doms Caspia, s. 242 ff.

[62] Sid. 91. En liknande åsigt framstäldes af F. M. Franzén, Om ryska namnets och rikets ursprung af ett svenskt, i Ryssland bosatt folk vid namn Rhos, — i Kongl. Vitterhets — — Akademiens Handl. XIII, 1833, s. 33 ff.

[63] Sid. 94. Detta ord *lið* (*liþ*) är också allmänt i fornsvenskan. Anföraren för ett *lið* kallas på svenska runstenar *liðsforungi*, Liljegren, Runurkunder, n:r 397 (= Dybeck, Sverikes Runurkunder. Stockholms län, 46): *Rahnualtr huar a Kriklanti uas lisforunki*, och Liljegren 803: *han fial i urustu austr i Karþum lisfuruki lanmana bestr*.

[64] Sid. 94. Georg Cedrenus, p. 735.

[65] Sid. 94. Jfr Cronholm, Wäringarna, Lund 1832, sid. 20 ff, 252 ff, samt en följd artiklar af V. Vasiljevskij i ryska folkupplysningsministeriets tidskrift 1874—75 (jfr Hjärne i Historiskt Bibliothek, utg. af Silfverstolpe, 1879, s. XLII).

[66] Sid. 95. Efter detta vapen finna vi dem ofta, isynnerhet hos sirliga författare, som vilja undvika att begagna detvulgära och barbariska namnet Varanger, uttryckligen betecknade som *οι πελεχυφοροι βαρβαροι, οι πελεχυφοροι βασιλεων φυλαχες, οι πελεχυν τινα επ ωμων φεροντες, οι πελεχεις εχοντες Βαραγγοι* o. s. v.

[67] Sid. 95. Joh. Scylitzes (p. 864) t. ex. nämner *οι εχτος Βαραγγοι* (ordagrant: de ute varande Varangerna) i motsats till *οι εν τω παλατιω Βαραγγοι* (de i palatset varande Varangerna) men bägge såsom *ομοεθνεις* (af samma nation).

[68] Sid. 96. Kongl. Vitterhets — — Akademiens Månadsblad, 1875, s. 97 ff., Sveriges Historia I, sid. 281 f.

[69] Sid. 96. Gaufredus Malaterra nämner i sin Hist. Sicula III, 27, (Muratori, Rer. Ital. Scr. [1724] V, 584) »Angli quos Varingos appellant» i den grekiska hären år 1081.

[70] Sid. 96. Saxo Grammaticus (omkr. 1200) säger ännu: Inter cæteros qui Constantinopolitanæ urbis stipendia merentur, Danicæ vocis homines primum militiæ gradum obtinent, eorumque custodia rex salutem suam vallare consuevit» (Saxonis Grammatici Hist. Dan. recc. P. E. Müller et J. M. Velschow, Havniæ 1839, I, 2. p. 610). Äfven vid Konstantinopels försvar mot latinarna 1203—4 omtalas både engelsmän och danskar.

[71] Sid 97. J. Ihre, Glossarium Suiogothicum II, 1069. 1070.

[72] Sid. 98. Jfr H. Hjärne i Hist. Bibl. 1880, s. 216.

[73] Sid. 99. Jfr Joh. Scylitzes, p. 808 (644 i Bonner-upplagan) *Βαραγγους αυτους η χοινη ονομαζξει διαλεχτος*.

[74] Sid. 100. Anna Comnena p. 62 (under år 1081): *τους εχ της Θουλης Βαραγγους* (*τουτους δη λεγω τους πελεχυφορους βαρβαρους*) och *τους Νεμιτζους* (*εθνος δε χαι τουτο βαρβαριχον χαι τη βασιλεαι Ῥωμαιων δουλεθον ανεχαδεν*). — Med *Nemitzoi* betecknas uppenbarligen tyskarna, hvilka af slaverna kallas *nêmci*, och ännu på nygrekiska *Νεμτζοι*.

[75] Sid. 100. Jag känner detsamma ännu endast genom en notis af L. Leger i Revue Critique 1882, n:o 11 p. 214 —16.[76] Sid. 101. Cum superbiam insolentiamque Grecorum, qui non multo ante, a tempore scilicet primi Ottónis, Apuliam sibi Calabriamque, sociatis in auxilium suum Danis, Russis et *Guálanis*, vindicaverant, Apuli ferre non possent, ... cum Melo et Datto rebellant», Mon. Germ. Hist. Scr. VII, 656; *Guarani* ib. 676. Jfr Kunik i Dorns Caspia, s. 376 ff. Äfven i andra syditalienska krönikor nämnas vid midten af elfte århundradet varangerna under formen *Guaragni, Guarangi, Guaranci* m. fl.

[77] Sid. 101. »þar var mikill fjöldi Norðmanna, er þeir kalla Væringja». Fornmanna Sögur, VI, Köbenhavn 1831, 135.

[78] Sid. 104. Fullt säker är denna slutsats icke, då å ena sidan detta är det enda säkra exempel på ett från de nordiska språken i slaviskan upptaget ord, som innehåller vokalen *æ* (*ä*), och å den andra vi icke veta på hvilken grad af utveckling omljudet befann sig i den i fråga varande nordiska dialekten, vid den tid, då ordet upptogs af slaverna. Det är mycket möjligt, att omljudet af *á* då endast bestod i en så obetydlig ljudförändring, att det föll sig naturligare för slaverna att återgifva denna vokal med *a* än med ett *e*-ljud (*e* eller *ê*).

[79] Sid. 106. Den isländska lagboken Grágás ställer norrmän, svenskar och danskar på grund af deras nationalitet i flera afseenden, t. ex. i fråga om mord och arf (Vígslóði 97, Arfaþáttr 120, 125), högre och landets egna barn närmare än andra främlingar. Äfven i Västgötalagen stadgas högre böter för mord på en norrman eller dansk än på en tysk eller engelsman (af mandrapi fl. 5 § 3 och 6).

[80] Sid. 106. »Omnes waregang qui de exteras fines in regni nostri finibus advenerint seque sub scuto potestatis nostræ subdederint, legibus nostris Langobardorum vivere debeant etc». Edictus Rothari c. 367.

[81] Sid. 107. Angående krönikornas berättelse, att de hedniska ryssarna vid afslutandet af traktaterna med grekerna svärja vid de slaviska gudarna *Perun* (åskans gud), *Volos* (boskapensgud) och måhända äfven särskildt vid »gud» (*bog*), hvilka just motsvara de nordiska hufvudgudarna Thor, Frö och Oden, jfr Smith, Nestors russ. Krönike s. 245.

[82] Sid. 111. Ord af nordiskt ursprung i ryska munarter äro samlade af Grot i hans »Filologičeskija razyskanija» (St. Petb. 1876) I, 456—469. — En grundlig undersökning har spörsmålet nyligen blifvit underkastadt af Fr. Tamm i hans afhandling: Slaviska lånord från Nordiska språk, Upsala Universitets Årsskrift 1882.

*

REGISTER

(till sidd. 3—113).

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på http://runeberg.org/ryskarik/.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på https://arkivkopia.se/sak/runeberg-ryskarik.

Filen skapad 2018-12-17 19:59:53.224688